

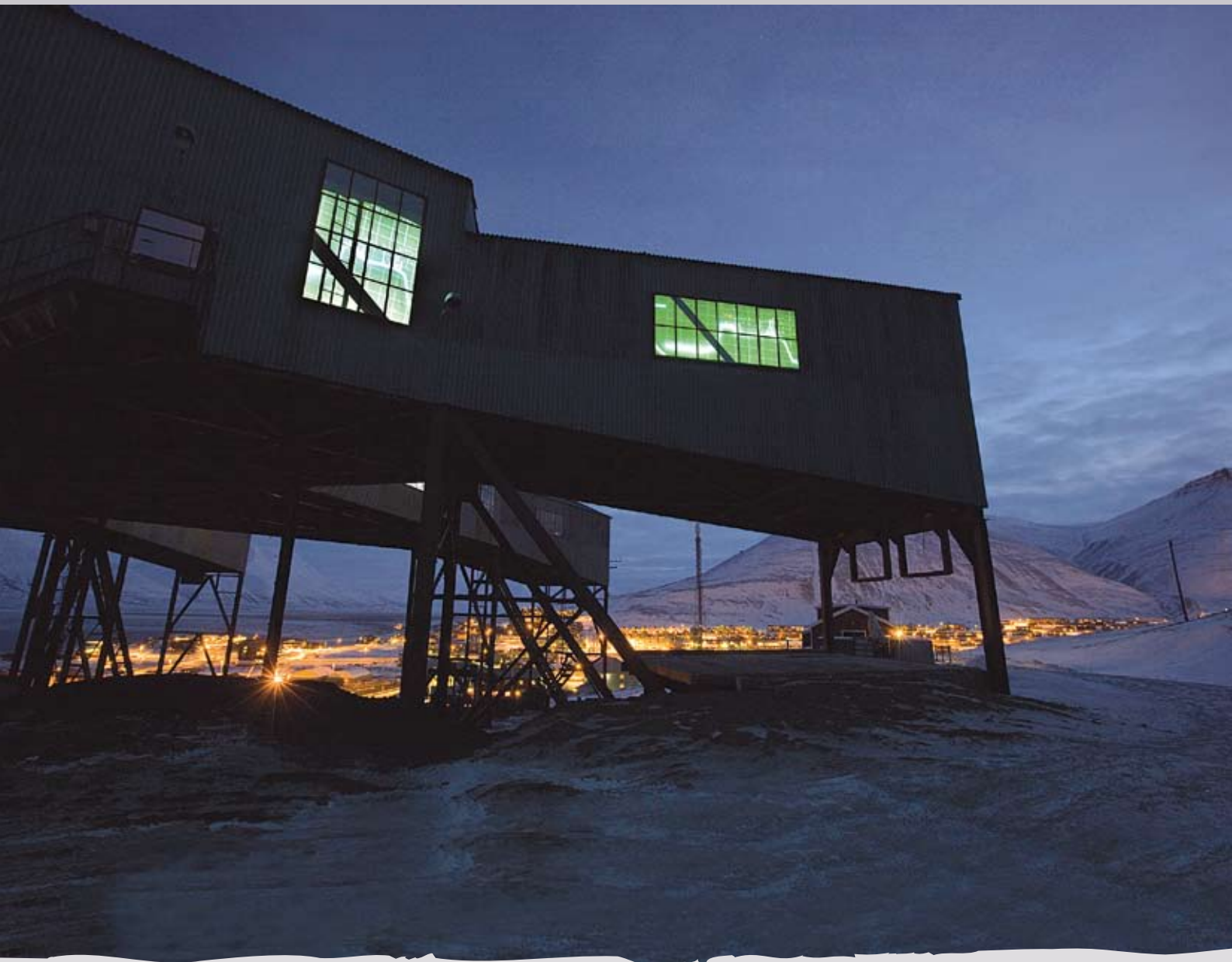

**SYSSERMANNEN
PÅ SVALBARD**

Rapportserie
Nr. 1/2010

Teknisk industrielle kulturminner i Longyearbyen med omegn

Verneverdi og forvaltning

LONGYEARBYEN LOKALSTYRE

Store Norske Spitsbergen Kulkompani

Adresse Sysselmannen på Svalbard, Pb. 633, 9171 Longyearbyen	Telefon 79 02 43 00 Telefaks 79 02 11 66 E-post firmapost@sysselmannen.no	Internett www.sysselmannen.no
Tilgjengelighet Internett: www.sysselmannen.no	ISBN: 978-82-91850-33-7 (trykt utgave) ISBN: 978-82-91850-34-4 (pdf) Opplag: 300	
Utgiver Sysselmannen på Svalbard, miljøvernavdelinga Prosjektutførelse: Sysselmannen, Store Norske, Longyearbyen lokalstyre v/Bydrift	Rapport nr: 1 Årstill: 2010 Sider: 82	
Forfattere Ester Knudsen og Hilde Tokle Yri. Bygger på tidligere plan av Ellen Devold og Kolbein Dahle.		
Deltakende institusjoner Sysselmannen på Svalbard, Store Norske Kullkompani AS, Longyearbyen lokalstyre		
Referanse Sysselmannen på Svalbard 2010. Teknisk industrielle kulturminner i Longyearbyen og omegn. Verneverdi og forvaltning. Rapport 1/2010. 82 s. Tilgjengelig på Internett: www.sysselmannen.no		
Sammendrag Planen gir en oversikt over teknisk industrielle kulturminner i Longyearbyen med omegn. Planen omfatter kulturminner i dagen bygd før 1975. Kulturminner knyttet til forskingsaktivitet er ikke tatt med. Planen gir en vurdering av kulturminnenes verneverdi og foreslår forvaltningsstrategi.		
Emneord norsk <ul style="list-style-type: none">- Teknisk industrielle kulturminner og kulturmiljø- Kullgruvedrift- Teknisk industriell infrastruktur- Kartlegging- Verneverdi- Status- Forvaltning- Longyearbyen- Spitsbergen- Svalbard- Arktis	Keywords English <ul style="list-style-type: none">- Technical industrial heritage- Coal mining- Technical industrial infrastructure- Mapping- Heritage value- Status- Management- Longyearbyen- Spitsbergen- Svalbard- The Arctic	
Forsidefoto Birger Amundsen, Svalbardposten		

Forord

Daglig rusler vi mellom taubanebukker og andre byggverk fra Longyearbyens historie. Oppe i dalsidene ligger gruveinnslag og daganlegg. På den andre siden av Adventfjorden ser vi deler av den aller første bebyggelsen som ble anlagt i forbindelse med gruvedriften her i området.

Kulldriften har etterlatt seg en rekke spor i Longyearbyens nærmiljø. De er deler av omgivelsene. Kulturlandskapet er tilgjengelig for oss på en helt annen måte enn det skrevne ord. Møtet med kulturminnene kan bli en innfallsport til fortolkning og forståelse av historien på stedet.

Utskiftningen i befolkningen i Longyearbyen går hurtig. Det er derfor spesielt viktig at kulturmiljøet og kunnskapen om det kan fungere som en felles hukommelse.

Fangstliv og ekspedisjonshistorie har stått i sentrum for kulturvernet på Svalbard. Kulturminner fra vår nære fortid i bosettingene har fått mindre oppmerksomhet og har til dels forfalt, blitt brent eller revet. Noen oppfatter dem også som skjjemmende eller i konflikt med behovene for byggearealer.

De gjenværende konstruksjoner og anlegg fra vår nære historie minner oss om hvorfor byen ble anlagt akkurat her og gir oss innsikt og opplevelse.

Dette er bakgrunnen for dette dokumentet. Arbeidet med en første plan for det teknisk industrielle kulturmiljøet i Longyearbyen med omegn var ferdig i år 1999. Denne nye planen baserer seg på registreringene som ble gjort den gangen. Ei arbeidsgruppe bestående av representanter fra Store Norske, Longyearbyen lokalstyre og Sysselmannen har stått for arbeidet. Bergmesteren har supplert med utfyllende opplysninger.

Planen konsentrerer seg om bergverksdriften og den infrastrukturen som er bygget opp omkring denne virksomheten.

Planen er et uttrykk for Sysselmannens, Store Norskes og Longyearbyen lokalstyres holdinger og mål for bevaring av de teknisk- industrielle kulturminnene. Det vil fortsatt være mulig og ønskelig med innspill, ideer og diskusjon omkring bevaring av kulturminnene som omgir oss.

Takk til alle som har hjulpet oss med arbeidet med dette dokumentet.

Guri Tveito
Miljøvernssjef
Sysselmannen på Svalbard

Iver Rode
leder Bydrift KF
Longyearbyen lokalstyre

Dag Ivar Brekke
Viseadministrerende direktør
Store Norske Spitsbergen Kullkompani as

Innholdsfortegnelse

1	<i>Sammendrag og innledning</i>	6
1.1	Sammendrag	6
1.2	Kulturarven som verdiskaping	6
1.3	Målsetting og avgrensning av planarbeidet	7
1.4	Rammer for forvaltningsstrategien	7
1.5	Samarbeidspartnere og planprosess	8
2	<i>Næringshistorie og samfunnsutvikling</i>	9
2.1	Generelt	9
2.2	Suverenitetshevdelse gjennom norsk næringsliv	9
2.3	Gruvedrift og samfunnsbygging	9
2.4	Annen virksomhet – Teknisk industriell infrastruktur	11
2.5	Gruvedriften i Longyearbyen: anleggene i dagen	12
3	<i>Verneverdi, vurderingskriterier og virkemidler</i>	15
3.1	Verneverdier	15
3.2	Vernekriterier	16
3.3	De teknisk industrielle kulturminnene i Longyearbyen og omegn	16
3.4	Virkemidler	16
4	<i>Forvaltningsstrategi</i>	19
4.1	Mål og strategi for forvaltningen av kulturminnene	19
4.2	Status 2010 for kulturmiljøet	19
4.3	Utfordringer	22
4.4	Drøfting av forvaltningsstrategi	22
4.5	Oppsummering forvaltningsstrategi	24
5	<i>Gjennomføring og tiltak</i>	25
5.1	Ansvar og samarbeid	25
5.2	Organisering og gjennomføring	26
5.3	Tiltak	26
5.4	Finansiering	29
5.5	Tiltaksliste 2010-2015	29

6	<i>De teknisk industrielle kulturminnene i Longyearbyen og omegn - Katalogdel</i>	32
1	Spor etter gammel bergverksdrift	33
2	Advent City	34
3	Hiorthhamn med Sneheim	36
4	Gruve 1A – Amerikanergruva	39
5	Gruve 2A	41
6	Gruve 1B	43
7	Gruve 2B	45
8	Gruve 3	48
9	Gruve 4	50
10	Gruve 5	52
11	Gruve 6	54
12	Gruve 7	56
13	Taubanesentralen og taubanene	58
14	Laste og lagringsområdet Hotellneset med Titankrana	61
15	Den gamle kraftstasjonen	64
16	Rørkasser	66
17	Isdammen	68
18	Gammelkaia	69
19	Burmaveien med bru	71
20	Lager og verksteder i Sjøområdet	72
21	Bunkersanlegg	74
22	Den gamle rullebanen	75
23	Vestpynten fyrlykt	87
24	Berzeliusriggen	88
	Ordliste.....	79
7	<i>Kilder brukt i planen</i>	80

1. Sammendrag og innledning

1.1 Sammendrag

Etter oppdrag fra Miljøverndepartementet har Syssekmannen sammen med Store Norske og Longyearbyen lokalstyre ved Bydrift laget en plan for de teknisk industrielle kulturminnene i Longyearbyen og omegn. Ei arbeidsgruppe har stått for ei omfattende revidering av Verneplan for teknisk industrielle kulturminer fra 1999.

Planen avklarer målsetting med bevaringsarbeidet og strategi for de teknisk industrielle kulturminnene i Longyearbyen arealplanområde. Planen er et styringsverktøy for eierne og for forvaltningen. Planen inneholder derfor ei kartlegging av de teknisk industrielle kulturminnene innenfor Longyearbyen planområde. Hensikten er å få en samlet oversikt. Derneft har vi gjort vurderinger av de ulike kulturminnenes verneverdi, og vi har foreslått hvilke virkemidler og tiltak som bør iverksettes.

Historisk fokus: Taubanebukkene gir turistene glimt av byens historie.

Foto: Jan Inge Yri

Tekniske og industrielle kulturminner på Svalbard er i stor grad spor i landskapet etter bergverksdrift slik som gruver, daganlegg, transportsystemer som taubaner, rense-/oppredningsanlegg, lagrings- og lasteområder. Gruvedriften førte også med seg en teknisk industriell infrastruktur som er nødvendig for bosettingen og utviklingen av samfunnet. Eksempler på dette er veier, kaier, broer, kraftforsynings- og telekommunikasjonsanlegg.

Kulturminnene på Svalbard dokumenterer mange lands virksomhet på øygruppa. Kullgruvene på Svalbard er de eneste kullgruvene på norsk territorium, med unntak av noen mindre nedlagte anlegg på Andøya. Gruveanleggene og restene etter disse viser hvordan man har maktet å benytte naturressursene og bygge opp teknologi og samfunn under marginale forhold i Arktis. De forteller også om Norges storstilte satsing for suverenitet på Svalbard.

1.2 Kulturarven som verdiskaping

Kulturminner er en arv fra tidligere generasjoner i form av menneskeskapt spor i landskapet. Kulturarven er vår kollektive hukommelse. Den gir oss grunnlag for å forstå endringer i samfunnet, hjelper oss å forstå vår egen samtid, og danner et grunnlag for beslutninger som former framtida.

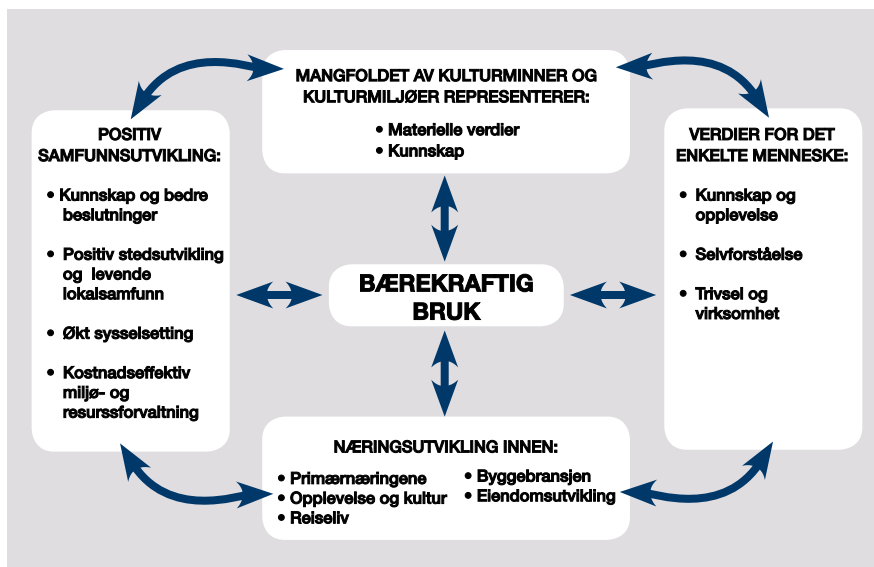
Vi blir kjent med og erkjenner stadig nye kulturminner fra gammel tid. Samtidig skaper vi morgendagens kulturminner. Noe av det vi skaper kan ha slik kvalitet og informasjonskraft at det raskt erkjennes som et kulturminne. Derfor er kulturminner både en ressurs som ikke er fornybar og en ressurs som stadig fornyer seg.

Det er viktig for menneskene i lokalsamfunn og regioner å ha en tydelig identitet. Kulturminnene er vesentlige byggesteiner i vår identitet. Kulturminner og –miljø har potensial til å bli en positiv ressurs i lokalsamfunnene. Bevissthet og kunnskap om kulturminner kombinert med kreativitet og fornuftig bruk, har mye å si for innbyggernes livskvalitet, trivsel og utvikling.

Det er ikke mulig å ta vare på alle kulturminner. De kulturminnene og –miljøene som bevares, må derfor gjenspeile verdier som flere i vårt samfunn mener det er viktig å ta vare på. Dette er de verneverdige kulturminnene.

Svalbards historie har en særegen posisjon nasjonalt og internasjonalt. Her har alle de eldste kulturminnene fått juridisk beskyttelse gjennom automatisk fredning etter svalbardmiljøloven. Kulturminner fra etter 1945 er ikke automatisk fredet, men kan gis slik juridisk hjemlet beskyttelse gjennom et enkeltvedtak om fredning.

Kulturminnevern er ikke objektivt. Oppfatningen av hva som er "viktig historie" – synet på hva som er verneverdig – vil hele tiden endres. På Svalbard skal kulturminnevernet bygge på faglige vurderinger, kunnskap om historien og politiske prioriteringer.

Figur 1:
 Eksempler på kulturminner og kulturmiljøers betydning for kulturell, sosial, samfunnsmessig og økonomisk verdiskaping gjennom bærekraftig og kreativ bruk. Fra St.meld. nr.16 (2004-2005) *Leve med kulturminner.*

1.3 Målsetting og avgrensning av planarbeidet

Målet med planen er å fastsette en forvaltningsstrategi for de teknisk industrielle kulturminnene i Longyearbyen. Planen skal være et styringsverktøy for eierne, Longyearbyen lokalstyre og Sysselmannen.

Planen inneholder derfor ei kartlegging av de teknisk industrielle kulturminnene og –miljøene innenfor Longyearbyen planområde. Hensikten er å få en samlet oversikt. Derneft har vi gjort vurderinger av de ulike kulturminnenes verneverdi, og vi har foreslått hvilke virkemidler og tiltak som bør iverksettes.

Vi har avgrenset oss til kulturminner i dagen som er bygd før 1975. Videre er ikke kulturminner knyttet til forskningsaktivitet er tatt med.

1.4 Rammer for forvaltningsstrategien

De teknisk industrielle kulturminnene på Svalbard er omfattet av ulike interesser. Styringssignal fra nasjonalt hold, lokalpolitiske føringer og eieres interesser danner rammen som forvaltningsstrategien skapes i.

Longyearbyen lokalstyre

Lokalsamfunnsplan for Longyearbyen setter fokus på kulturminnene som både identitets- og kontinuitetsskapende elementer. Planen baserer seg på folkemøter og viser til befolkningens ønske om å bevare stedets egenart som følge av at byen har endret seg mye de siste ti åra. Planen viser til spesielt viktige bygninger og anlegg i byen. Mange av dem er teknisk industrielle kulturminner; taubanesentralen og taubanetraseer, rørgatene, kavlbua i myra i sentrum og gruveinngangene.

Planen referer også til at befolkningen er opptatt av at "disse landemerkene ikke skal forfalle" og at en "død i skjønnhet innstilling fra kulturminnemyndighetenes side blir oppfattet som en neglisjering av innbyggernes behov for identitet."

I *Arealplan for Longyearbyen 2009-2019* er de fleste kulturminnene i området ivaretatt gjennom regulering til kulturminneområde med bestemmelser for hvordan de skal forvaltes.

Regjeringens politiske plattform

Kulturminner er et tema i Soria Moria-2, den rødgrønne regjeringens politiske plattform. I kulepunkt nr to under avsnittet for "Kulturminner" heter det at "*Regjeringen vil styrke innsatsen for å sette i stand de tekniske og industrielle kulturminnene som viktig dokumentasjon av arbeiderbevegelsens historie og kunnskap om arbeidsprosesser, teknologi og sosialhistorie.*"

Sysselmannen på Svalbard

Sysselmannen har laget en *Kulturminneplan for Svalbard 2000-2010*. Planen er en overordnet plan der 50 kulturminner eller kulturmiljøer er valgt ut som "høyprioriterte". Gruvemiljøet i Longyearbyen er et blant disse 50.

Miljøverndepartementet

Den årlige nasjonale koordineringen av miljøforvaltningen blir ivaretatt gjennom tildelingsbrev fra Miljøverndepartementet. Brevet gir uttrykk for årets prioriteringer. I brevet for 2010 er oppfølging av planen for teknisk industrielle kulturminner i Longyearbyen oppført under "Særlige viktige oppgaver for Sysselmannen i 2010".

Miljøverndepartementets budsjett for 2010 skisserer hovedutfordringene innenfor miljøvernet i polare områder. På kulturminneområdet er målet formulert slik: *”Eit representativt utval av kulturminne på Svalbard og Jan Mayen skal søkjast bevart som eit vitskapleg kildemateriale og eit grunnlag for opplevingar for framtidige generasjonar. Tapet av kulturminne som følgje av menneskeleg verksemd skal i gjennomsnitt ikkje overstige 0,1 pst. årleg.”*

Nyere offentlige utredninger, meldinger

St.meld. Nr 22 (2008-2009) Svalbard, setter overordnede rammer for miljøvernarbeidet i årene framover. I denne er det lagt fram noen hovedmålsettinger for norsk svalbardpolitikk:

”Svalbard skal på bakgrunn av sin internasjonalt viktige natur- og kulturarv være et av verdens best forvaltede villmarksområder.

Innenfor de rammer traktats- og suverenitetsmessige hensyn setter, skal miljøhensyn veie tyngst ved konflikt mellom miljøvern og andre interesser.

Flora, fauna og verneverdige kulturminner skal bevares tilnærmet uberørt, og de naturlige økologiske prosessene og det biologiske mangfoldet skal få utvikle seg tilnærmet upåvirket av aktivitet på Svalbard.” (s.53)

For bosettingene heter det at svalbardmiljølovens formål om en miljøforsvarlig bosetting, forskning og næringsdrift skal ligge til grunn for den videre utviklingen i Longyearbyen. (s. 63)

I meldingen omtales de teknisk industrielle kulturminnene spesielt:

”Kulturminnene fra Longyearbyens tidligere gruvedid har stor opplevels- og symbolverdi. De fredete taubaneanleggene og andre tekniske industrielle kulturminner er omfattende og krevende å vedlikeholde. Klimaendringene kan føre til økende nedbryting gjennom tiltagende råte i trevirke og ustabilitet i løsmassene i fjellsidene i Longyeardalen. Store Norske som eier av taubaneanleggene bør, i samarbeid med Sysselmannen, utarbeide en vedlikeholdsstrategi.” (s 64)

I arbeidet med kulturminner setter også *St.meld. nr 16 (2004-2005) ”Leve med kulturminner”* overordnede rammer. Meldingen har formulert en strategisk målsetting for det samlede kulturminneområdet: ”Mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer skal forvaltes og tas vare på som bruksressurser og som grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskaping. Et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer skal tas vare på i et langsiktig perspektiv.” (s 16)

Spesielt om kulturminnene på Svalbard heter det at ”På Svalbard vil regjeringen videreføre en restriktiv praksis i forhold til aktiviteter og inngrep som kan skade eller redusere verdien av kulturminnene på øygruppen.” Videre heter det at: ”Det er verken praktisk mulig eller ønskelig å sette inn tiltak mot den naturlige nedbrytingen for alle kulturminnene. Men for enkelte kulturminner som har stor kulturhistorisk verdi eller stor opplevelsverdi, er det aktuelt å sette i verk forebyggende tiltak.” (s 59)

1.5 Samarbeidspartnere og planprosess

Planprosessen startet opp høsten 2009. Ei arbeidsgruppe bestående av Store Norske, Longyearbyen lokalstyre ved Bydrift og Sysselmannen arbeidet fram en ny plan. Planen er ei omfattende revidering av Verneplan for teknisk industrielle kulturminner i Longyearbyen fra 1999. Arbeidsgruppa har oppdatert status for arbeidet med kulturminnene, nytt lovgrunnlag, ny arealplan og utfordringer. Alle kulturminnene i katalogdelen er gjennomgått på nytt og vurdert med hensyn til verneverdi, anbefalte tiltak og i noen grad tilstand. Tiltakene er satt opp i en tiltaksliste.

Planen er ikke juridisk bindende, men gir et omforent uttrykk for en felles forvaltningsstrategi for det teknisk industrielle kulturmiljøet innenfor Longyearbyen planområde.

Stortingsmelding Nr. 22 (2008-2009) Svalbard og Stortingsmelding Nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner gir rammer for arbeidet med kulturminner på Svalbard.

2. Næringshistorie og samfunnsutvikling

2.1 Generelt

I 300 år, fra 1600-tallet og framover, var fangst på sjø og land de eneste næringene som ble drevet på Svalbard. På 1900-tallet vokste bergverksdriften fram som den viktigste næringen. Med denne næringen fikk man helårsaktivitet på Svalbard og mer stabile samfunn vokste fram. Forskningsaktivitet har vært drevet parallelt med bergverksdriften, og har økt betraktelig de siste 20 årene. I denne perioden har også reiseliv vokst fram som en viktig næring.

Samfunns- og næringsanalysen for Svalbard (2009) viser at det bor 2085 mennesker i Longyearbyen hvorav barn og unge utgjør 20 prosent. Det utføres 1682 årsverk som fordeler seg på basisnæringene offentlig forvaltning (355), bergverk (681), reiseliv (333), forskning og undervisning (171) og studenter (130). I tillegg gir virksomheten i Ny Ålesund avledet virksomhet i Longyearbyen med 12 årsverk. Avledet virksomhet (service og tjenester til lokalt marked) er fordelt på basisnæringene og representerer samlet rundt 498 årsverk.

2.2 Suverenitetshevdelse gjennom norsk næringsliv

Da Longyearbyen ble grunnlagt i 1906, hadde Svalbard status som Terra Nullius, et ubebodd område uten lover og regelverk. Store Norske Spitsbergen Kulkompani A/S spilte en viktig rolle i traktatforhandlingen om Svalbard i 1918-20. Det var representanter fra selskapet som først forfattet utkast til traktattekst. Endelig tekst bygger i stor grad på denne. Etter en nølende start fra statens side, har den norske stat i

løpet av det siste århundret brukt adskillige ressurser for å oppnå og opprettholde sin suverenitet på Svalbard.

Et viktig instrument i norsk svalbardpolitikk har vært å holde en stabil norsk tilstedeværelse på Svalbard. Norske selskaper ble viktige for å lykkes i dette. Staten har derfor fra tidlig på 1930-tallet vært behjelpelig med finansiering mot å få en viss kontroll med selskapene. Først i senere tid har norsk lovgiving og regulering blitt et aktivt virkemiddel. Innføringen av svalbardmiljøloven som trådte i kraft i 2002 er et eksempel på dette.

Ved stiftelsen av Store Norske i 1916 var viktige næringslivsaktører med. Med svingende markedsforhold og store samfunnskostnader ble økonomien i selskapet etter hvert så dårlig at staten måtte bidra med subsidier for å holde driften i gang. I 1976 bevilget Stortinget midler til statlig overtakelse av de privateide aksjene i selskapet. Staten eier i dag 99,9 prosent av aksjene.

Et lite selskap som Store Norske var prisgitt markedsutviklingen uten å kunne justere produksjon og kostnader i takt med denne. Resultatet ble at staten demmet opp for konjunkturedgang i markedet ved å tilføre selskapet midler i form av årlige tilskudd. Man kan si at staten betalte for produktet "tilstedeværelse".

2.3 Gruvedrift og samfunnsbygging

Gruvedriften har satt spor i form av markante anlegg i fjellsidene og dalbunnen, og gjennom dette skapt de fleste teknisk industrielle kulturminnene i byen.

Anneksjonstid: Carl S. Sæther var en av flere som okkuperte land for å starte gruvedrift. Her fra hans "claim" i Grønnfjorden, omkring 1905.

Foto: Svalbard Museums billedsamling / ukjent fotograf.

I en hektisk periode fra 1898 til 1920 ble det okkupert land med det formål å starte gruvedrift, eller å selge rettigheter for slik virksomhet. Det ble gjort avdekninger og prøvetaking for uttak av flere forskjellige mineraler blant annet marmor, gips, gull, anhydritt og sink. Kull er det eneste som til nå har gitt drivverdige forekomster over tid. Det er også foretatt prøveboringer etter olje og gass uten at produksjon er satt i gang.

Gruvedrift omfatter en rekke aktiviteter både inne i fjellet og ute i dagen. Med omfattende manuelle arbeidsoperasjoner betydde dette at gruveselskapene måtte bygge opp nødvendig infrastruktur for en stor arbeidsstyrke.

2.3.1 Advent City og Hiorthhamn

I 1904 ble det laget et gruveinnslag i fjellsiden i Adventfjorden og bygd en provisorisk taubane. Året etter ble Advent City etablert på Revneset. Dette kan kalles den første gruvebyen på Svalbard, men produksjonen ble ikke langvarig. Vinteren 1907-08 var siste sesong det ble tatt ut kull der. En del bygninger og materiell ble flyttet lenger inn i Adventfjorden i 1917. Stedet ble kalt Hiorthhamn etter kjøperen Fredrik Hiorth. Arbeidene pågikk her til 1921. Etter dette var det sporadisk produksjon. I perioden 1938-40 ble anleggene rustet opp for et nytt driftsforsøk. I dag benyttes deler av bygningsmassen som står igjen på Hiorthhamn til fritidshytter.

2.3.2 Longyearbyen

Amerikanerne Ayer og Longyear kjøpte i 1906 Trondhjem-Spitsbergen Kulkompagnis kullfelt ved Adventfjorden og Artic Coal Company ble stiftet samme året. Trondhjem-Spitsbergen Kulkompagni hadde drevet noe prøvedrift i fjellsidene i Blomsterdalen ovenfor Hotellneset i 1901. Artic Coal Company fikk reist kapital og foretok omfattende undersøkelses- og oppfæringsarbeider på vestsiden av

Longyeardalen (Amerikanergruva/Gruve 1A) og på østsiden av dalen (Gruve 2A). Kullproduksjonen pågikk i ti år i Gruve 1A før amerikanerne i 1916 solgte sine rettigheter til Store Norske Spitsbergen Kulkompani A/S. Store Norske har siden drevet gruvevirksomheten i Longyeardalen og i Adventdalen.

Store Norske Spitsbergen Kulkompani A/S eide grunnen, drev gruvene og bygde samfunnet. Longyearbyen var en Company Town, og fram til Norge overtok suvereniteten på Svalbard i 1925 het byen Longyear City. Selskapet hadde ansvar for og kontroll med det som skjedde i byen. Utviklingen i Longyearbyen hadde mange likhetstrekk med utviklingen av verksbyene og tettstedene på fastlandet og i andre land.

Ved å studere de historiske kartene over Longyearbyen ser vi hvordan bydel etter bydel har vokst fram. Et karakteristisk trekk ved Longyearbyen, som man ikke finner i de russiske bosetningene, er at brakkebyene hvor folk bodde og spiste, ble anlagt i umiddelbar nærhet av gruva. I Longyeardalen gikk gruvebusen (arbeiderne) til fjellheisen som førte dem opp til gruveåpningen, fra heisen til badet, og til messa og brakka etter endt arbeidsdag. De teknisk industrielle kulturminnene slik som gruveinngangene med daganlegg og heis, har derfor direkte forbindelse med øvrige kulturmiljøer som Nybyen og Sverdrupbyen. Sverdrupbyen ble anlagt i forbindelse med åpningen av Gruve 1B innerst i dalen og Nybyen ble anlagt etter krigen i forbindelse med at driften i Gruve 2B ble gjenopptatt.

Longyearbyen ble skutt i brann under krigen. Gamle Longyearbyen som lå ved foten av Platåberget nedenfor Gruve 1a, ble nærmest utradert. Sverdrupbyen sto intakt helt til den i løpet av 1985 og 1986 ble brent ned under en brannøvelse. Gruve 1b var da nedlagt og lokaliseringen av Sverdrupbyen var blitt lite sentral.

ANLEGG	TIDSROM	MERKNADER
Advent City	1904-1909	Oppfaring og noe produksjon
Hiorthhamn	1917-21, 1938-40	Oppfaring og noe produksjon
Gruve 1A - Amerikanergruva	1906-1920	
Gruve 2A	1921-1937	
Gruve 2B	1937-1967	Avbrudd fra 1941-47 og 1960-63
Gruve 1B	1939-1958	Avbrudd 1941-45 og 1954-55
Gruve 3	1972-1996	Amerikanerne kartla området og avdekket Svea-fløtsen i fjellsiden mot Adventdalen og Isfjorden. Store Norske drev prøvetaking allerede i 1928 og 1930-årene.
Gruve 4	1966-70	Oppfaring startet i 1954
Gruve 5	1959-71	
Gruve 6	1969-81	
Gruve 7	1972-	

Fra 1970-tallet har det skjedd store endringer i Longyearbysamfunnet. Etter at siste båt var gått om høsten, hadde man tidligere ikke annen kontakt med fastlandet enn via radio og senere telefon. Longyearbyen var i stor grad isolert i vinterhalvåret.

2.4 Annen virksomhet - Teknisk industriell infrastruktur

Gruvedriften og utbyggingen av samfunnet førte med seg et behov for en rekke teknisk industrielle anlegg innen samfunnsdrift, samferdsel og kommunikasjon.

Vannforsyning i arktisk landskap krever andre løsninger enn ellers på grunn av permafrosten. Om sommeren var det vannledninger fra oppdemte dammer omkring byen. Vinterstid ble det kjørt is inn til byen fra Isdammen ytterst i Adventdalen. Senere er det anlagt rørgater over bakken for vannforsyning, kloakk og etter hvert fjernvarmesystemet. Rørsystemet er et karakteristisk trekk i byen.

Byens første kraftstasjon ble satt opp av Arctic Coal Company Ltd i 1909. Den ble utvidet i 1913, men var for liten da Store Norske overtok i 1916. Selskapet bygget en ny kraftstasjon i 1920. Økende behov førte til utvidelser og

fornyelse av maskineriet i 1924, 1930, 1937 og 1945-46. Kraftstasjonen ble nedlagt og erstattet av det nye energiverket i 1983.

De senere årene har navigasjonstekniske hjelpemidler forandret seg kraftig, men fortsatt er fyr, lykter og radiofyr langs kysten blant de mest synlige anleggene i denne sammenhengen. I 1933 ble fyret på Kapp Linné ved innseilingen til Isfjorden satt opp. Samtidig ble lyktene på Festningen ved Grønnfjorden og Vestpynten ved Adventfjorden bygd.

Telegrafverkets første installasjon på Svalbard ble etablert på Finneset i Grønnfjorden i 1911. Stasjonen kommuniserte via telegrafi med Ingøy radio på Finnmarkskysten. I 1912 kom en trådløs substasjon i Longyearbyen. Anlegget i Grønnfjorden ble flyttet til Skjæringa i Longyearbyen i 1930.

Intern transport i Longyearbyen foregikk til fots og med hest, senere med buss, lastebiler og enkelte personbiler. I mange år la Store Norske restriksjoner på bilhold ved at man måtte søke om å få kjøre på selskapets veier. Nå disponerer de fleste husholdninger bil, og veinettet er oppgradert i samsvar med denne utviklingen.

Arbeidsvei: Gruvebus tar banen til Gruve 2b.

Foto: Svalbard Museums bildesamling / Erling J. Nødtvedt.

Da Gruve 1B ble anlagt måtte det bygges vei oppover dalen. Denne sto ferdig i 1938. En steinknuser står fortsatt igjen ved siden av veien. I forbindelse med etablering av gruver i Adventdalen, ble veien inn til Endalen ferdig i 1957. Senere ble veien innover Adventdalen forlenget, først til Gruve 6 og så til Gruve 7. Ved åpning av Gruve 4 ble det bygd vei opp mot Longyearbreen til gruva innerst i dalen.

Transport til og fra Svalbard foregikk fram til 1970-tallet i hovedsak sjøveien. Den opprinnelige utlastingskaia lå rett nedenfor Skjæringa, før en kullkai på Hotellneset kom i 1921. Gods og persontrafikk foregikk fra kaia nedenfor Skjæringa fram til fast flyforbindelse ble opprettet. I dag er denne kaia, "Gammelkaia", i bruk både til gods og noe cruisetraffikk som supplement til den nye Bykaia lenger ut mot Hotellneset.

De første flyvingene til Svalbard ble foretatt under redningsaksjonen etter Nobile i 1928. Større praktisk betydning fikk flyet fra 1950-tallet, først med sjøfly om sommeren og dropping av post om våren. Fra tidlig på 1950-tallet ble den flystripa som tyskerne hadde anlagt i Adventdalen, ryddet for postflyet. Fra april 1959 startet Braathens SAFE mer eller mindre regulære passasjerflyvinger på sen vinteren.

I 1975 ble flyplassen i Longyearbyen åpnet og ordinær rute-trafikk ble opprettet. Jevnlig flyforbindelse forandret samfun-

net radikalt og utviklingen mot dagens sterkt normaliserte samfunn startet. I dag fraktes både personer og forskjellige varer med fly. Daglige avganger sørger for at vinterlagring av ferske matvarer og lokal produksjon av melk har falt bort.

Vanlig telefonforbindelse ble opprettet i 1981. Staten overtok driften av skolen i 1976 og av sykehuset i 1981. Framstillingen av egne svalbardpenger opphørte i 1980. Fra slutten av 1970-tallet ble det bevisst satset på å utvikle et familiesamfunn. Med opprettelse av familieboliger, nedleggelse av messe og fellesbad og åpning av matbutikker, kafeteria, kles- og utstyrsforretninger, ble samfunnet mer åpent for nye impulser og aktører.

2.5 Gruvedriften i Longyearbyen: anleggene i dagen

Kullforekomstene har blitt kartlagt ved avdekninger i dagen og ved diamantboring. Kullfløtsen ligger svakt hellende i et jevnt lag inn i fjellet. Ved inngangen til gruvene i fjellsidene står tekniske anlegg, daganlegg. Disse anleggene kan bestå av kontorer til dagstiger og sikringsstiger (arbeidsledere), verksteder/smie, lagerrom, vogntrase ut fra fjellet, opphold/pauserom. Fra dalbunnen er det bygd fjellheis for å frakte materiell og personell opp til et ankomstområde i daganlegget. I fjellsidene er det flere gruveåpninger som har vært nødutgang og sørget for ventilasjon i gruva .

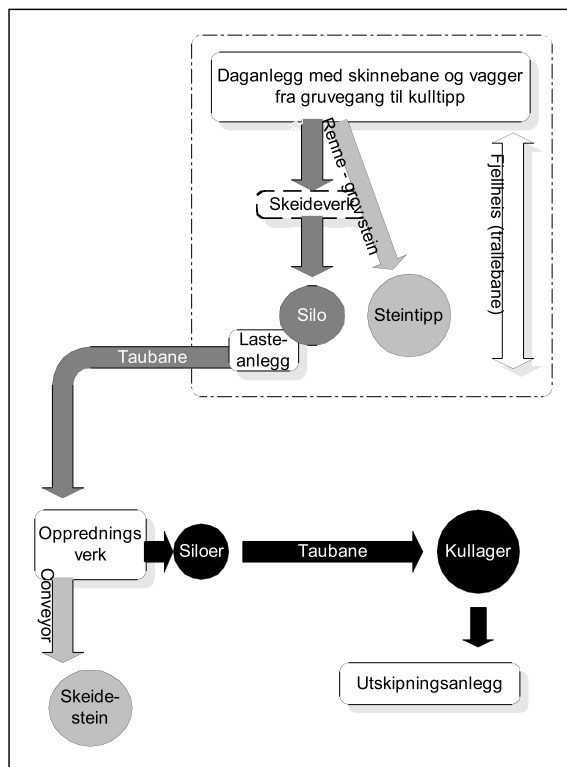

Steintøffe: Hilmar og Sindre på jobb foran steinknuseren ved Vei 300.

Foto: Jan Inge Yri

På veien fra gruva til utskipping til båt har noen gruveanlegg en skeidesal der stein og kull sorteres fra hverandre. Steinen sendes ut av anlegget og samles i steintipper ned langs fjellsidene, mens kullet sendes ned i siloen og laste- og taubanestasjonen. Her fordeles kullet i kibber, vogner, som går i taubanen fram til lagringsområde før utskipping med båt i sommersesongen. Etter at taubanen ble lagt ned er kullet kjørt til utskipingsområdet. Sorteringen av kullet kunne også skje i et oppredningsverk. Oppredningsverket som Store Norske etablerte i 1950-årene ved lagringsområdet på Hotellneset både skeidet og sorterte kull etter kvalitet med hjelp av luft.

Over tid har det skjedd endringer i måten å bygge daganleggene. Det ser ut til at moderne materialer og byggemetoder er tatt i bruk i byggingen av daganleggene sammen med mer tradisjonelle materialer og metoder. Økonomi, muligheter for planlegging og hva som var hensiktsmessig i forhold til bygging og bruk, har spilt inn på valget av materialer og metoder i de forskjellige daganleggene. Gamle teknikker som har vist seg å fungere godt, har blitt anvendt selv om nyere teknikker kunne ha vært tatt i bruk. Gruveanleggene er bygd for å vare den tida det tar å drive ut gruva.

Eksempel på produksjonslinje.

Daganlegg Gruve 2b, Longyearbyen – siste fase.

Produksjonslinje fra gruve til utskipping.

Daganlegget innenfor stiplede linje.

Fargekode: Grå = stein, mørk grå = blanding stein og kull, svart = kull.

Anlegg: Taubanen innover Adventdalen ble reist på 50-tallet.

Foto: Svalbard Museums bildesamling / Erling J. Nødtvedt

Transport av folk og materiell opp til gruvene og transport av kull fra dagåpningen har gjennomgått synlige endringer. Den første tida måtte arbeiderne gå opp til gruvene. Så ble det bygd trallebane opp til gruveåpningen og taubane fra gruveåpningen til lagrings- og utlastingskai, samt trallebane fra lagringsplassen på Skjæringa ned til kaia. Dette skjedde allerede i tida Gruve 1a (Amerikanergruva) var i drift.

Taubanen innover dalen mot Gruve 6 ble ferdigstilt i 1968 med samme type bukker som bukkene bygd før krigen i banen fra Gruve 1B. Disse taubanebukkene er bygd med stolper i tømmer i øvre del med avrettede sider eller med boks. Til avstiving er delvis brukt avrettet tømmer og delvis boks. Taubanen fra Gruve 2a kom fra Salangsverket og hadde bukker av stålfagverk.

Dagåpningen i Gruve 6 ligger høyt oppe i en bratt fjellside. Da gruva ble planlagt fant man det hensiktsmessig å transportere kullet ned med en kulltransportør med kjeder, også kalt skraperenne, som bremsset kullet på vei ned mot dalbunnen. En lignende løsning fantes i Gruve 2A og Gruve 7. I de andre gruvene ble taubanene ført helt opp til gruveåpningene oppe i fjellsida, mens det i Gruve 3 ble lagt vei helt fram til gruva.

Mens Gruve 2b og Gruve 3 er bygd om og på med tiden, er Gruve 5 og 6 bygd etter en helhetlig plan. Dette er lett å se i oppbyggingen av anlegget og materialbruken. De anleggene som er bygd over tid er mer sammensatte av ulike bygninger gjerne i ulike materialer.

I den første tida ble det brukt steinmurer og treverk ved gruveinngangene og i daganleggene, men moderne materialer og byggemåter ble også tidlig tatt i bruk. Allerede ved byggingen av daganlegget ved Amerikanergruva i

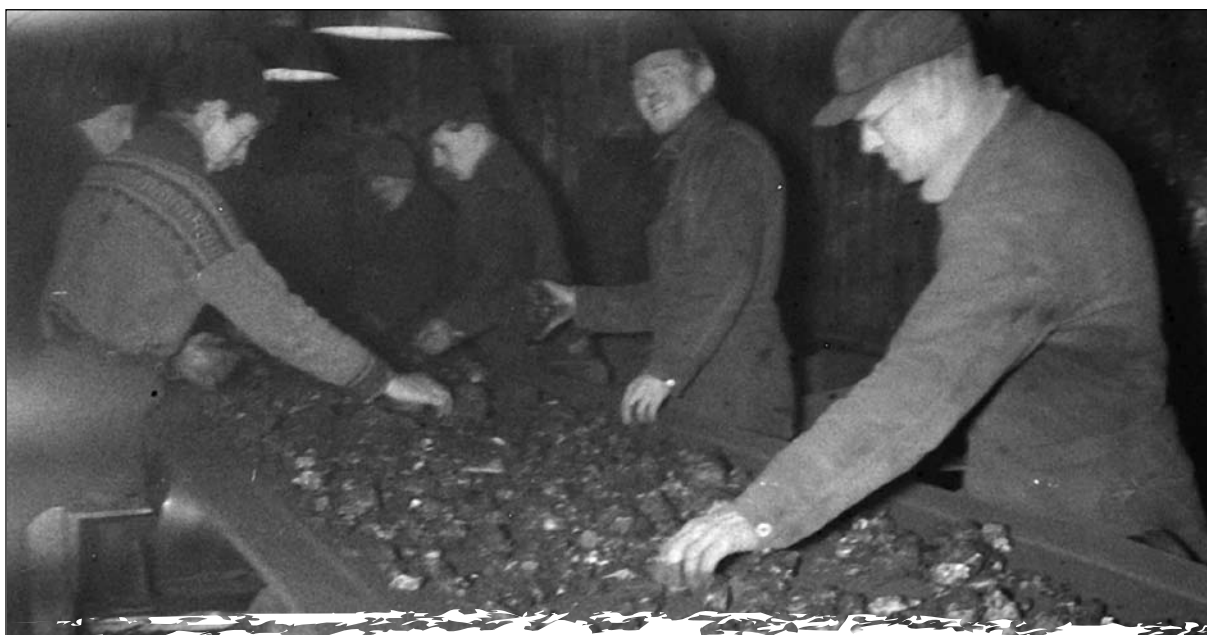
1911/1912 ble det brukt armert betong i deler av anlegget. Armert betong er først kjent i Norge under oppbyggingen av Salangsverket i Troms i perioden 1907-1910.

Gruve 2b ble også for det meste bygd opp i tre, for eksempel bygningenes konstruksjon og kledning, fundamentene for fjellheisen var i tre. Senere er betong brukt i forstøttingsmuren over anlegget og maskinhuset, mens øverste gruveinngang er murt opp i stein.

Da gruve 5 ble bygd i 1956 ble betong og stålkonstruksjoner brukt. Anlegget har en imponerende silo i armert betong og lastestasjonen har stålkonstruksjon, opprinnelig platekledd. Fundamentene for fjellheisen er imidlertid av tre.

I daganlegget ved Gruve 6 skjedde en ytterligere utvikling. Her er også fjellheisen bygd opp av betong. Kraftige pilarer støtter opp under renna hvor heisskinnene går. Lastestasjon og skeideverk og deler av anleggene for transportbeltene er bygd av stålkonstruksjoner kledd med bølgeblikk. Siloen er bygd i plasstøpt betong tekt med profilerte blikkplater. I enkelte deler av anlegget har man funnet det hensiktsmessig å bruke trekonstruksjoner til understøtting av kulltransportøren og i heisplattformen oppe ved gruveinngangen. Steintransportøren i fjellsiden er understøttet med stolper i tre.

Kullsiloen ble bygd opp i tre (gruve 1 og 2), deretter i betong (gruvene 5 og 6), og de siste årene i Gruve 3 og 7 i stål. Fra slutten av 1960-årene og framover, har stålkonstruksjoner kledd med bølgeblikk og senere korrugerte stålplater vært den mest vanlige materialbruken. I Gruve 3 finnes både platekledd trekonstruksjoner og stålkonstruksjoner kledd med korrugerte stålplater. Daganlegget i Gruve 7 preges av lette platekledd stålkonstruksjoner.

Handarbeid: Kull som skeides for hånd

Foto: Soalbard Museums bildesamling / Erling J. Nødvedt

3. Verneverdi, vurderingskriterier og virkemidler

Fart: Steffen, Hilmar, Jon og Sindre på tur i Kurven ved Melkeveien.

Foto: Jan Inge Yri

Vern av teknisk industrielle kulturminner inngår i det samlede kulturminnevernet, og vi har lagt generelle verneverdier og utvalgsriterier til grunn for arbeidet.

3.1 Verneverdier

3.1.1 Kunnskapsverdi

Kulturminnene er vår kilde til kunnskap om den historiske utviklingen av våre fysiske omgivelser og vårt forhold til hverandre og naturen. Det kan dreie seg om teknologihistorie, økonomisk og politisk historie, sosialhistorie og liv og levesett i arktisk gruvemiljø.

Kulturminnene er kilde til kunnskap om hvordan natur og mennesker endrer seg over tid.

Kulturminnene har ulike kildeverdier. Mens et to hundre år gammelt kulturminne kan være den eneste kilden til kunnskap om aktiviteten i et område, vil det gjerne være flere yngre kulturminner som forteller om den nære fortiden. I tillegg finnes det ofte andre typer kilder om dem, slik som fotografier, kart og tekster. Til sammen kan de ulike kildene supplere hverandre godt, og gi oss utfyllende informasjon.

Spesielt i forskningsøyemed er kvaliteten på kildene viktig. Kvaliteten på kildene varierer; et foto av gjenstanden er ikke en like god kilde som gjenstanden selv. Gjenstanden eller bygningen er alltid den primære kilden som andre kan gå til bake til. Slik fungerer kulturminnene som en erfarings- og kunnskapsbank for nye generasjoner.

3.1.2 Opplevelsesverdi

En viktig grunn til å ta vare på kulturmiljø og kulturminner er å gi mennesker muligheten til å oppleve spor fra fortiden. Kulturminner og -miljø er en sentral ressurs i arbeidet med å skape identitet.

For innbyggerne bidrar kulturminnene til kontinuitet i det fysiske miljøet og er et grunnlag i dannelsen av positiv stedsidentitet og følelse av tilhørighet. For eldre vil miljøet vekke minner fra en forsvunnet tid, for turister kan det være et eksotisk og fremmed miljø, men alle har det til felles at spesielle opplevelser gir økt livskvalitet. Opplevelsesverdien oppstår i menneskets møte med innholdsrike kulturmiljø.

3.1.3 Bruksverdi

Bruk av kulturminner gir grunnlag for verdiskaping både kulturelt og økonomisk. Kulturminner og -miljøer har bruksverdi som kilde til kunnskap eller opplevelser, og kan være et utgangspunkt for kulturbasert næringsvirksomhet.

3.2 Vernekriterier

De kulturminnene som velges ut som verneverdige skal samlet gi oss godt grunnlag for kunnskap og opplevelse. Kriteriene som brukes i utvelgelser av kulturminner for vern er følgende:

Representativitet – fra ulike tidsperioder, geografiske områder, ulike næringer osv.

Sammenheng og miljø – flere kulturminner står i en sammenheng i tid og rom.

Autentisitet – at kulturminnet er opprinnelig eller det som det gir seg ut for å være.

Fysisk tilstand – at kulturminnet er i en slik tilstand at det lar seg bevare.

Identitet/symbolverdi – at kulturminne har betydning for menneskene eller for stedet.

Arkitektonisk /kunstnerisk kvalitet – særegen estetisk verdi.

Økonomi – lønnsomhet med hensyn til ny bruk.

Økologi – miljøbelastningen lavere ved gjenbruk enn nybygging.

3.3 De teknisk industrielle kulturminnene i Longyearbyen og omegn

Som det framgår av katalogdelen, er de teknisk industrielle kulturminnene i Longyearbyen i all hovedsak minner etter kullgruver og teknisk infrastruktur knyttet til gruvedriften. Gruvedriften var grunnlaget for stabil aktivitet og bosetting, og opptakten til at Svalbard ble norsk.

Kulturminnene vitner om en storslagen satsing på ressursutnyttning i Arktis. Ruinene og anleggene som står igjen etter avsluttet drift, gir oss et godt bilde av funksjonaliteten og har derved stor kunnskapsverdi. Anleggene og transportveiene gir et bilde av de utfordringene som gruvedriften måtte løse, og den til dels spektakulære plassering og utforming av anleggene gir en stor opplevelsesverdi. Ved at man åpner for en viss gjenbruk av anleggene, vil mange av anleggene også ha en bruksverdi.

3.4 Virkemidler

I kulturminneforvaltningen er de viktigste virkemidlene:

Informasjon, kommunikasjon og kunnskap

Juridiske virkemidler

Økonomiske virkemidler

Verne-, forvaltnings- og vedlikeholdsplaner

Praktiske virkemidler – retningslinjer for å ivareta kulturminneverdiene

Virkemidlene velges etter vurdering av verneverdien til de ulike kulturminnene. Ofte kombineres flere typer tiltak i forvaltningen av kulturmiljøene. Hvis bevaring fører til konflikt med andre hensyn, vil også dette være en viktig del av avveiningene.

3.4.1 Juridiske virkemidler

Svalbardmiljølovens § 38 fastsetter det overordnede prinsippet for forvaltning av kulturminner: "Svalbards kulturminner skal vernes og ivaretas som en del av Svalbards kulturarv og identitet og som et ledd i en helhetlig miljøforvaltning."

Loven fastsetter at bygninger og bygninger og anlegg etablert før 1946 er automatisk fredet. De konkrete juridiske virkemidlene ut over dette er følgende:

Kulturmiljøfredning – svalbardmiljølovens § 19

Vedtaksfredning – svalbardmiljølovens § 39

Regulering i arealplan og delplan

– svalbardmiljølovens § 49 punkt 3

3.4.2 Informasjon, kommunikasjon og kunnskap

De juridiske virkemidlene skaper forutsigbarhet og trygghet i det videre arbeidet, men dersom bevaring skal oppfattes som meningsfullt blant folk flest må de få kjennskap og kunnskap om kulturminnene. Økt kunnskap blant folk anses som det viktigste virkemiddelet for bevaring av Svalbards natur og kulturhistoriske verdier.

Formidlingsopplegg kan ha mange former:

- Besøk til de tekniske og industrielle kulturmiljøene
- Muntlig informasjon fra guide
- Utstillinger, bilder, og film
- Skriftlig informasjon
- Digitale media

Kunnskapen om kulturminnene er ofte mer forgjengelig enn kulturminnene selv. For å sikre og øke kunnskapen om kulturminnene bør de registreres og dokumenteres. Slik kan de bli gjenstand for forskning og utredning.

3.4.3 Økonomiske virkemidler

Økonomiske virkemidler er nødvendig for å nå målene innen kulturminnevernet. Eier har ansvaret for forvaltning av egne kulturminner. Dette omfatter mange anlegg og de fleste kulturminnene har gått ut av ordinær drift slik at forvaltningen av kulturminnene kommer i tillegg til

virksomhetenes daglige drift. Det er derfor behov for ekstra midler til vedlikehold og forfallshemmende tiltak.

Det finnes flere økonomiske bidragsytere, deriblant:

- Svalbards miljøvernfond
- Syssele mannen på Svalbard
- Stiftelsen UNI
- Norsk kulturråd

3.4.4 Planer

En verneplan er en kartlegging av kulturminnene, en vurdering av verneverdien og anbefaling av tiltak. En verneplan kan bygges ut med en forvaltningsdel som har til hensikt å avklare roller, ansvar og økonomi.

En skjøtsels- og vedlikeholdsplan er den mest detaljerte plantypen. Den dreier seg om et anlegg eller enkeltminne. Slike planer beskriver tilstanden og avklarer hvordan vedlikehold og istandsettingsarbeidet bør foregå i årene framover.

3.4.5 Praktiske tiltak på kulturminnene

Kulturminnene og kulturmiljøene skal dersom det besluttes at de ikke skal ligge i fred, vedlikeholdes og istandsettes på sine premisser, og det er viktig at ikke vedlikeholdet i seg selv reduserer kulturminnenes verneverdi. Moderne

Løft: Syssele mannen på Svalbards håndverker Karl Fredheim jekker og pæler Boligbrakke C på Hiorthhamn.

vedlikehold, rehabilitering og rekonstruksjon er tiltak som ikke brukes på de fredete kulturminnene. Tiltak som iverksettes på kulturminnene kan være:

Kontrollert forfall

Man lar kulturminnet ligge urørt og foretar kun inspeksjoner for å unngå at kulturminnet utvikler seg til fare for naturmiljø og mennesker. Man oppnår med dette at kildeverdien i anleggene forblir urørt.

Forfallshemmende vedlikehold og konservering

Man foretar kun små inngrep som ikke omfatter endringer av anlegget. Dette kan bestå i å grave unna løsmasser rundt fundamenter eller å stabilisere mot utglidning av masser eller å feste løs kledning, tekking eller skifte knuste ruter. Konservering betyr vedlikeholds- og istandsetting med tradisjonelle metoder, materialer og verktøy. Forfall kan dermed forsinkes og anlegget bevares lenger.

Restaurering/tilbakeføring

Man bygger opp igjen anlegget eller deler av det til opprinnelig utseende, eller til tilstanden ved et senere gitt tidspunkt. Restaurering vil alltid innebære en samtidig fortolkning av kulturminnet som kilde. Målet er å gjenskape et inntrykk av tidligere utseende på et trygt faglig grunnlag.

Opprydding, fjerning

Et kulturminne kan representere fare for naturmiljø og mennesker. I slike tilfeller blir kulturminnet etter en samlet vurdering ryddet, sikret eller fjernet.

Moderne vedlikehold

Vedlikehold av bygningene med dagens moderne materialer og arbeidsmetoder. Gir kulturminnene et nytt uttrykk.

Rehabilitering

Sette i stand en bygning og gi den sitt opprinnelige utseende tilbake med moderne konstruksjonsprinsipper, materialer og teknikker.

Rekonstruksjon

Oppbygging av konstruksjoner eller deler av konstruksjoner som er borte. Målsettingen med dette sammenfaller til dels med målet for restaurering: ønsket om å vise hvordan et anlegg eller område har vært. Rekonstruksjoner krever at det fins meget god dokumentasjon på hvordan et anlegg var tidligere, og det stiller høye krav til utførelse av arbeidet. Detaljer kan gå tapt i en gjenoppbygging og feiltolkninger kan lett oppstå.

Forvandling: Kan kulturminner bli mer avfall enn minner? Da må man vurdere om de utgjør en fare for natur og miljø.

Foto: Syssemmannen/Hilde Arna Tokle Yri.

4. Forvaltningsstrategi

4.1 Mål og strategi for forvaltningen av kulturminnene

Planen omfatter teknisk industrielle kulturminner bygd før 1975. Den begrenser seg til kulturminner fra gruvedrift og infrastruktur i samfunnet, men omfatter ikke selve gruvene eller løse gjenstander. Hensikten med denne planen er å gi et omfattende historisk kulturmiljø plass i et levende samfunn. Gruvedriften og oppbyggingen av Longyearby-samfunnet henger sammen. De ulike kulturminnene danner et helhetlig kulturmiljø som gir en bedre forståelse av historien enn enkeltstående kulturminner.

Målet er å bevare et mangfold av teknisk industrielle kulturminner i et levende samfunn. Disse skal vise den funksjonelle sammenhengen mellom de fysiske anleggene i dagen og utviklingen av Longyearbyen over tid.

Strategien er å nå målet gjennom kartlegging, vurdering av verneverdi, bruk av virkemidler og hensiktsmessige tiltak på kulturminnene, og sikre gjennomføring av tiltakene.

For å nå målet har vi sett på hvordan kulturminnene bør tas vare på og hvilke virkemidler innenfor kulturminneforvaltningen som bør tas i bruk. Store Norske og Longyearbyen lokalstyre ved Bydrift har sett nærmere på samarbeidsrutiner med Sysselmannen og prioritert mellom ulike tiltak.

4.2 Status 2010 for kulturmiljøet

4.2.1 Informasjon, kommunikasjon og kunnskap

Sysselmannen på Svalbard har utarbeidet en serie hefter som blant annet omhandler enkelte anlegg.

Store Norske har overført sitt arkivmateriale til Statsarkivet i Tromsø, og det er utarbeidet en katalog. Arkivet danner et grunnlag for dokumentasjon av gruveanleggene.

Det har vært utført en del intervjuer og annet dokumentasjonsarbeid. Flere bøker og oppgaver som baserer seg på intervjuer med ansatte i Store Norske er utgitt i løpet av de siste tiårene. Som eksempler kan nevnes *Om livet i kull-gruvene på Svalbard* av Jan Kristoffer Kvello, *Svarthvitt* av Birger Amundsen, *Store Norske Spitsbergen Kullkompani A/S 1916-1945* av Sigurd Westby, *Store Norske 1916-1991* av Thor B. Arlov.

Store Norske har et fotoarkiv bestående av glassplater, svart-hvitkopier, fargekopier og lysbilder som nå er digitalisert. Materialet er rikholdig og historisk meget interessant. Det finnes en oversikt over deler av billedsamlingen i bladform. Andre fotosamlinger som det er påbegynt digitalisering av er Erling Nødtvedts fotosamling fra 1950-60 årene, Herta Grøndals fotosamling og Svalbardpostens fotosamlinger.

Anleggene i Hiorthhamn, Sneheim og daganlegget til Gruve 2b er målt opp av Sysselmannen. Gruve 1 A, Amerikanergruva, er svært godt dokumentert. Cameron Hartnell og Seth De Pasqual har skrevet to doktorgrader i industriell arkeologi ved Michigan Technological University om gruva.

Flere mastergrader har vært skrevet med Longyearbyen som utgangspunkt. Her nevnes Wenche Frogn Sellægs mastergrad i kunsthistorie om oppbygging av de ulike bydelene i Longyearbyen og Store Norske, senere Svalbards Samfunnsdrift og Longyearbyen lokalstyres vektlegging av estetikk i byggeprosessene.

I Taubanesentralen er det laget en plakattstilling om kul-lenes vei fra gruva til utskipningen.

God som ny: Transporten etter at den ble satt i stand.

Foto: Jan Inge Yri

4.2.2 Juridiske virkemidler

Innføringen av svalbardmiljøloven erstattet Forskrift om kulturminner på Svalbard og Forskrift om arealplanlegging i bosettingene på Svalbard. Mange av de teknisk industrielle kulturminnene og kulturmiljøene har i dag et juridisk hjemlet vern som setter rammene for et langsiktig vern. Arealplanen

er et viktig redskap for kulturminnevern. Arealplanen for Longyearbyen 2009-2019 og delplaner for flere områder ivaretar hensyn til de automatisk og vedtaksfredede kulturminnene i planområdet, og til verneverdig bebyggelse fra nyere tid.

Teknisk industrielt kulturminne i Longyearbyen og omegn	Automatisk fredet Svalbardmiljøloven § 39 a	Vedtaksfredet Svalbardmiljøloven § 39 c	Avsatt til kulturminneområde i arealplan	Uten selvstendig juridisk vern
Taubanene med stramme- og vinkelstasjoner, taubanesentralanlegg på Hiorthhamn og Longyearbyen	X	X		
Daganleggene eller rester - Advent City, Hiorthhamn/Sneheim, Gruve 1a, 1b og 2a, 2b.	X			
Hiorthhamn (unntatt nyere hytter i området)	X			
Gruve 3			X	
Hotellneset, (Titankrana)			(X)	
Nybyen, (enkelte bygninger)	(X)		X	
Sverdrupbyen, (enkelte bygninger)	(X)		X	
Den gamle kraftstasjonen	X		X	
Sjøområdet, (enkelte bygninger)	(X)		X	
Skjæringa			X	
Gammelkaia	X		X	
Vestpynten fyr	X			
Gruve 4				X
Gruve 3 Bjørndalen				X
Gruve 5 fjellheis og øvre anlegg				X
Gruve 6 fjellheis og øvre anlegg				X
Gruve 7				X
Rørkasser, (enkelte rørkasser)			(X)	X
Den gamle rullebanen				X
Tankanlegg				X
Isdammen				X
Burmaveien				X
Berzeliusriggen				X

Figur 2: Oversikt over kulturminner og juridisk vern hjemlet vern etter svalbardmiljøloven pr 1. 5. 2010

4.2.3 Økonomiske virkemidler

Justisdepartementet bevilger årlig midler til kulturminne tiltak over Svalbardbudsjettet. Fra dette budsjettet har Sysselmannen på Svalbard bidratt med håndverkere og materialer i forbindelse med forfallshemmende tiltak og restaurering av enkelte graveminner.

Svalbards miljøvernfond har siden opprettelsen i 2007 gitt midler til kulturminnetiltak.

4.2.4 Planlegging

Sysselmannen på Svalbard har utarbeidet en overordnet plan; Kulturminner for Svalbard 2000-2010. I 1999 kom Sysselmannen på Svalbard med en foreløpig utgave av Verneplan for teknisk-industrielle kulturminner i Longyearbyen med omegn. Tiltak på enkeltminner har vært planlagt for hver sesong.

Sweco Norge as har laget to tilstandsvurderinger; Arbeidermesse vest i Sverdrupbyen og Kraftstasjonen. I forbindelse med fredningen av taubanesentralen ble det laget en tilstandsrapport med vurdering fremtidig vedlikehold og kostnader.

4.2.5 Praktiske virkemidler på kulturminnene

I kjølvannet av Klima- og forurensningsdirektoratet, tidligere Statens forurensningstilsyn, gjennomgang av mulig forurenset

grunn på Svalbard, var det mange fredete kulturminner som ble berørt. Dette førte til at Sysselmannen på Svalbard og Store Norske inngikk et samarbeid om rydding og sikring av kulturminner. Samarbeidet har løpt siden 1999.

En taubanebukk ble bygd og reist ved Taubanesentralen i 2006/2007. Bukken er en del av banen til Gruve 1b. Samme år ble det også utført mindre restaureringsarbeid på taubanebukker til gruve 2b. Transporten ble restaurert/tilbakeført i 2007/2008, og tatt i bruk som kontor for et privat firma. På Hiorthhamn er mange av bygningene i ferd med å komme opp på et ordinært vedlikeholds nivå. Arbeidermesse vest i Sverdrupbyen er overtatt av en privat eier som er i gang med omfattende vedlikeholds- og istandsettingsarbeider.

Store Norske er i ferd med å avslutte en registrering av tilstanden på sine taubanebukker.

Noen kulturminner er fjernet eller tatt av ras. Dette gjelder "Rundingen" og Bane 4 Nettetbanen, to taubanebukker nærmest gruve 2B, og taubanebukken på bane 1A. Taubanebukken på bane 1 A var den eldste taubanebukken i Longyearbyen og av en annen type enn senere bukker. Ved Gruve 5 er en trafo fjernet. Oppredningsverket er under riving.

nr. 27 - 16. juli 2010 SVALBARDPOSTEN 5

FALLENDE FØTTER. Vaktmester Torbjørn Johnsen i Store Norske blir godt kjent med taubanebukkene i byen. Derne har sett bedre dager. BEGGE FOTO: KJERSTI ELVERUM KVILE

Bukken og mannen

Store Norske begynner å få oversikt over de skjeve taubanebukkene i Longyearbyen.

«Kjersti Elverum Kvile

Med Gruve 5 i Endalen trer han rundt en av de ruvende taubanebukkene. Torbjørn

og skristag som mangler. Johnsen startet på jobben i fjor høst. Da gikk han fra Taubanelageret til Hotellneset. Han har også sett på alle taubanebukkene fra Gruve 6 til Vinkelstasjonen i Adventsdalen.

Hittil mener han at han har sjekket rundt 60 av over 200 taubanebukker i Longyearbyen-området.

- Dette er det mest ekstreme jeg har sett hittil, sier han. Fundamentet har seget ut- over, peler er knekt og bukken lener seg tungt ned mot bakken og dalbunnen.

Johnsen foresikrer likevel at bukken ikke utgjør noen fare for folk.

- Den står godt ned i jorda, sier han.

Han tar av seg jakka og en del av fundamentet er knekt. Plattformen øverst i bukken er borte. En metallklemme likeså.

Den sju kilometer lange banen fra Gruve 5 ble ferdig i årskiftet 1959-1960.

- Taubanebukkene er godt bygd. Massene gjør at de siger, sier Johnsen.

I løpet av høsten skal han lage en rapport med oversikt over alle bukkene. Deretter skal

Engasjement:
Svalbardposten ga Store Norske sin registrering av taubanebukker fylldig omtale

Foto: Faksimile Svalbardposten.

Future's Past: Taubanesentralen med video- og lydinstallasjon av Sabine Poppe under Kunstpause 2009.

Foto: Birger Amundsen

4.3 utfordringer

Utfordringene i framtida er spesielt knyttet til økonomi, valg av tiltak på kulturminnene, sikkerhet og formidling.

Den økonomiske utfordringen gjelder spesielt for de eierne som har mange anlegg ute av ordinær bruk. Mange av disse anleggene er ikke holdt ved like, og de står i fare for å forfalle eller har forfalt. Skal eierne sette i gang med forfallsforsinkende tiltak eller istandsetting av flere anlegg, kan prosjektene bli kostnadskrevende. Utfordringen er å skaffe økonomisk rom og forutsigbarhet som gjør planlegging og finansieringen av slike prosjekter mulig.

Mange av de teknisk industrielle anleggene ligger i bratte fjellsider, og de blir ikke kontrollert jevnlig. De kan være en sikkerhetsrisiko for de som ferdes i området. Det bratte terrenget er også en utfordring med tanke på vedlikehold og arbeider på for eksempel taubanebukker. Sammen med at tiltakene er kostnadskrevende er det en utfordring å vurdere hvilke tiltak som skal utføres.

Bevaring av kulturminner bør følges opp av formidlings tiltak. Det er en utfordring å utnytte det potensial som kulturminne har. Utfordringen må bli å legge til rette for andre eller nye virksomheter som ønsker å formidle kulturminnernes historie.

Når kulturminner skal tilrettelegges for besøk eller bygges om til andre formål, er det en utfordring å få til løsninger som ivaretar både formålet med bevaringen av kulturminnet og ny bruk. Dette gjelder i hovedsak for de fredningsverdige kulturminnene.

Behov for arealer til nybygging kan på sikt komme i konflikt med bevaring av teknisk industrielle kulturminner.

4.4 Drøfting av forvaltningsstrategi

Forvaltningsstrategien har til hensikt å ivareta verneverdiene, og vurdere hvilke virkemidler som er hensiktsmessige.

4.4.1 Bevaring av kunnskapsverdi

Kulturminner representerer samfunnets kollektive hukommelse. De teknisk industrielle kulturminnene i Longyearbyen representerer i stor grad en kollektiv hukommelse av nasjonal og internasjonal interesse.

I Norge er det kun på Svalbard det har vært drevet kulldrift i større omfang. Beliggenheten i Arktis har også gitt driften og oppbyggingen av samfunnet andre vilkår enn på fastlandet. I området er de fleste funksjoner som har inngått i gruve driften og opprettholdelsen av samfunnet bevart. Til sammen gir de et helhetlig bilde av et gruvesamfunn i Arktis fra det 20. århundre.

På Svalbard har det tørre klimaet gitt gode bevaringsvilkår. Likevel er det slik at mange av de teknisk industrielle kulturminnene er store og krevende å sette i stand. Derfor kan det være riktig å sette fokus på at alle materielle minner er forgjengelige, og at vern av kulturminner bør ses som et arbeid for å forlenge deres levetid og ikke som bevaring for evigheten. Planen tar stilling til hvilke kulturminner som bør få et kontrollert forfall, hvilke som bør settes i stand osv. Uavhengig av hva som velges, vil kunnskapsverdien bli bevart om enn på ulik måte. Størst konsekvenser får kontrollert forfall for opplevelsesverdien, tilgjengelighet og sikkerhet.

Kunnskapsverdiene skal også ivaretas ved dokumentasjon og registrering. Spesielt viktig er dette for kulturminner som ikke aktivt vedlikeholdes. For å gi et helhetlig bilde av kulturminnenes betydning må man i tillegg dokumentere arbeiderkultur og samfunnsutviklingen.

Hensikten med et juridisk hjemlet vern er å sikre at kunnskapsverdiene får en langsiktig og forutsigbar forvaltning. Fredningen skal bedre rammevilkårene for vernet og øke muligheten for økonomisk støtte. Mange av de teknisk industrielle kulturminnene i området har fått et juridisk hjemlet vern enten ved fredning, i arealplan eller delplaner. Behovet for ytterligere vern i form av fredning etter § 39 er dermed ikke stort.

4.4.2 Bevaring av opplevelsesverdi

De teknisk industrielle kulturminnene i Longyearbyen har et sterkt visuelt uttrykk med sine markante anlegg i fjellsidene og taubanebukkene som danner skarpe linjer gjennom bebyggelsen og ut til anleggene.

Kulturminnene gir opplevelser både som landskapselementer på lang avstand, men også som besøksmål. Å besøke et gruveanlegg er forbundet med andre risiki enn ordinære bygningsanlegg. Uten ventilasjon i gruvene kan luftkvaliteten være dødelig for mennesker. Alt av gruveganger er derfor sikret mot inntrengere. Daganleggene er ofte i dårlig forfatning, og ikke tilgjengelig for allmennheten.

For å få en bedre tilgjengelighet og dermed opplevelse av anleggene, vurderes det som viktig å sette i stand et representativt utvalg av kulturminner.

Kvaliteten på opplevelsen styrkes ofte ved at kunnskaper om kulturmiljøet formidles som en del av opplevelsen. Det arktiske miljøet og gruvemiljøet er noe nytt for mange. Informasjon, kommunikasjon og kunnskap vil derfor et viktig virkemiddel i kulturminnearbeidet.

For å bevare opplevelsesverdien for anlegg som er undergitt kontrollert forfall og hvor man i stor grad i dag bare ser ruiner, kan det være hensiktsmessig å skilte anleggene.

4.4.3 Bruksverdi

Flere av de teknisk industrielle kulturminnene er i ordinær drift. Spesielt for gruveminnene er at de fleste har gått ut av drift. Likevel tilsier deres kunnskaps- og opplevelsesverdi en bruksverdi som bidrar til verdiskapning både kulturelt og økonomisk. Tilrettelegging for ny bruk av enkelte kulturminner vurderes som viktig for å kunne ivareta kulturmiljøet i Longyearbyen og omegn.

I reiselivet er opplevelser og aktiviteter avgjørende for turistenes valg av reisemål. Turister er interesserte i autentiske opplevelser, formidling av kunnskap, lokal kultur og tradisjoner. Ikke alle kulturminner kan bli kommersielle produkter. Men mange kan ha et potensial ved å gjøres tilgjengelige, tilrettelegges, inngå i produktpakker og dermed gjøres salgbare.

4.5 Oppsummering forvatningsstrategi

Forvaltningsstrategien skal ivareta kulturminnenes kunnskapsverdi, opplevelsesverdi og bruksverdi. Longyearbyen og omegn er bygd opp rundt gruve drift, og de teknisk industrielle kulturminnene er mange. I dag er det bare én aktiv gruve igjen i området, Gruve 7. Byen har fått et større mangfold av næringer hvor forskning/undervisning og reiseliv har vokst seg store. For å oppfylle målet om å bevare et intakt kulturmiljø vurderes følgende virkemidler som relevante:

Samarbeid mellom kulturminnemyndighet og eiere

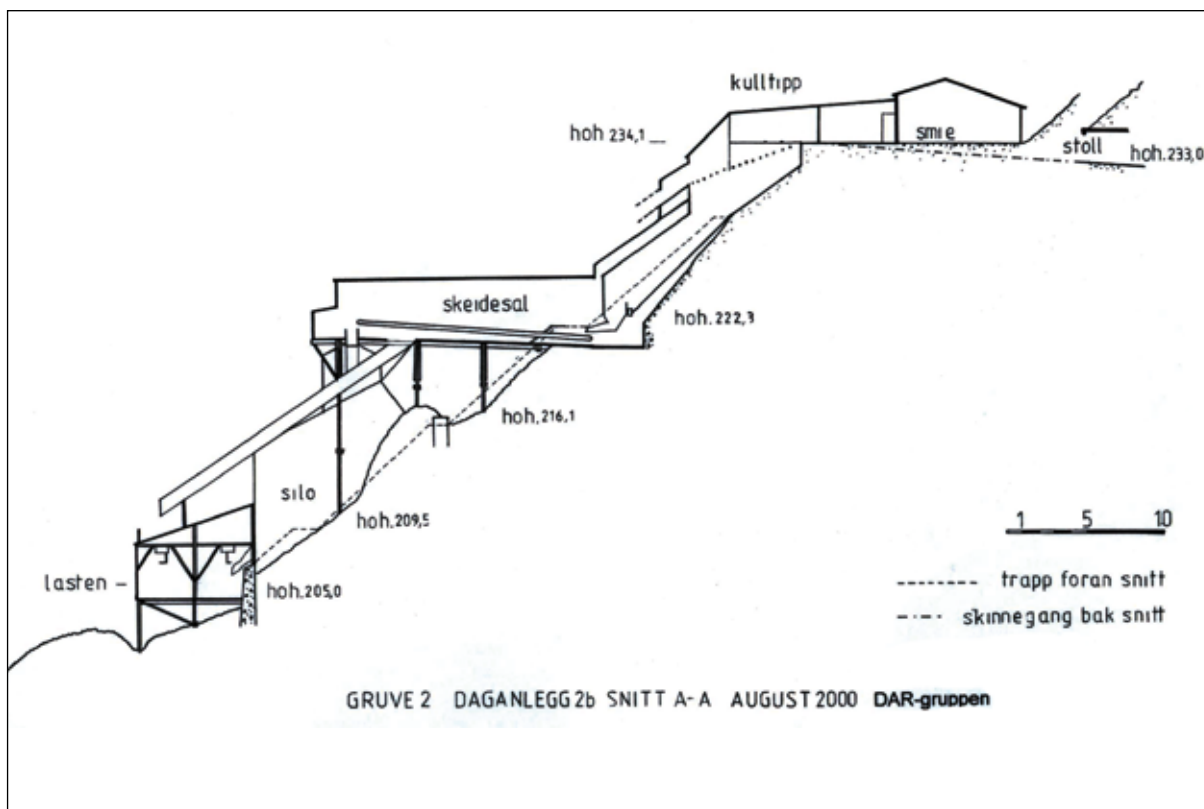
Tilstandsrapporter og tiltaksplaner

Forfallshemmende vedlikehold for de teknisk industrielle kulturminnene, og restaurering av et representativt utvalg av kulturminner

Sikring og opprydding

Dokumentasjon og kunnskapsinnsamling

Tilrettelegging for besøk og formidling

Dokumentert: Gruve 2b er godt dokumentert gjennom tegninger og bilder.

Julissegruva: Gruve 2b har fått ny betydning, særlig for byens barn.

Foto: Sysseimannen / Kolbein Dahle 1999

5. Gjennomføring og tiltak

5.1 Ansvar og samarbeid

5.1.1 Ansvar

Ansvar for en overordnet forvaltningsstrategi av vår kulturarv ligger hos nasjonale myndigheter. Eierne og den lokale kulturminnemyndigheten har det utøvende ansvaret for å sikre at kulturminnene ikke går tapt. Denne lokale kulturminneplanen gir rammene for hvordan våre kulturminner skal forvaltes framover.

Direktoratet for mineralforvaltning med Bergmesteren for Svalbard (Bergvesenet) er tilsynsmyndighet for bergverksdriften, og i kulturminnesammenheng vil ansvaret være spesielt rettet mot en forsvarlig stenging av gruveinngangene.

Oppgave og ansvarsfordelingen kan oppstilles i en tabell:

Oppgaver / ansvar	Eiere	Syssele mannen	Bergvesenet	Svalbard museum
Ettersyn	X		X	
Konservering / forfallshemmende tiltak	X	X		
Registrering og dokumentasjon	X	X		X
Formidling	X	X		X
Sikring av gruveåpninger	X		X	

Eierne av kulturminnene, i hovedsak Store Norske, Longyearbyen lokalstyre og familien Horn, har et overordnet ansvar for å ta vare på sine fredede kulturminner. Store Norske eier de fleste teknisk industrielle kulturminnene som skal bevares, og selskapet har høy kompetanse om miljøene når det gjelder bruken og forvaltningen av dem. Kulturminnene representerer også en potensiell sikkerhetsrisiko, og eierne har ansvar for å påse at sikkerhet ivaretas. Dette kan også bety at eier må sørge for at anleggene er forsvarlig stengt for offentligheten.

Syssele mannen er kulturminnemyndighet på Svalbard, og har ansvar for tilrettelegging og bruk av offentlige virkemidler ved gjennomføringen av planen. Syssele mannen på Svalbard har også fagkompetanse og et utrednings- og rådgivingsansvar for bygningsvern. Syssele mannen på Svalbard skal påse at forvaltningen av anleggene skjer slik at verneverdiene ikke går tapt.

Etter svalbardmiljøloven er det Riksantikvaren som har myndigheten til å gi tillatelse til tiltak på kulturminnet, jmfør svalbardmiljøloven §§ 44 og 45. Riksantikvaren har også myndighet til å heve fredningen og vedta fredninger etter § 39. Eierne sender søknaden til Syssele mannen på Svalbard som forbereder sakene før de sendes Riksantikvaren.

5.1.2 Samarbeid

Samspeillet mellom myndigheter og andre aktører er en forutsetning for en god forvaltning. I kulturminnesammenheng har arbeidsgruppen valgt å formalisere samarbeidet mellom Syssele mannen på Svalbard og de eierne som har vedlikeholdsansvar for mange kulturminner. Men det er viktig at også andre med interesse for kulturmiljø og kulturminner engasjerer seg.

Av lokale aktører mener arbeidsgruppen at det er spesielt viktig at Longyearbyen lokalstyre, Svalbard Museum, reiselivsnæringen, organisasjoner og enkeltpersoner inviteres til å bidra med innspill og kunnskap i forvaltningsarbeidet med de teknisk industrielle kulturminnene.

Oppfølging av verneplanen vil utløse ressurser av forskjellig karakter, både økonomisk og kompetansemessig. Eierne av kulturminner må ta hånd om dette, men vil få støtte hos den lokale kulturminnemyndigheten, Syssele mannen, som har spesialkompetanse innen området. Den lokale kulturminnemyndigheten har også mulighet til å bidra med utstyr og hjelp til logistikk.

Også eksterne fagmiljøer som Svalbard Museum, UNIS, Tromsø Museum - Universitetsmuseet inkludert Polar-museet, Norsk polarinstitutt og Statsarkivet i Tromsø vil være samarbeidsinstitusjoner som har materiale og kompetanse om Svalbard og Longyearbyen.

5.2 Organisering og gjennomføring

Forskjellige former for organisering av kulturminneforvaltningen har vært drøftet tidligere. I denne planen er det lagt til grunn at man løser oppgavene gjennom et formalisert samarbeid mellom Sysselmannen og de største eierne. Eierne av få kulturminner og Sysselmannen tar kontakt med hverandre etter behov.

Det holdes årlig to samarbeidsmøter hvor Sysselmannen, Store Norske og Longyearbyen lokalstyre v/Bydrift er faste deltakere. Hensikten med møtene skal være å planlegge kommende års sesong i forkant av at arbeidet iverksettes, og etter endt sesong å ha en oppsummering av sesongen.

Sysselmannen på Svalbard er ansvarlig for å innkalle til møtene som skal legges til april og oktober måned. I møtene skal det også vurderes om det er behov for befaringer, veiledning m.v.

Dersom et kulturminne benyttes til næringsutvikling og eier av kulturminnet har leid dette ut, forutsettes det at tiltakshaver eller bruker trer inn i arbeidsgruppen dersom eier av kulturminnet ønsker dette.

Forvaltning av kulturminnene skal fortrinnsvis skje i henhold til denne planen og innenfor de frister som settes her.

5.3 Tiltak

Arbeidsgruppen har i katalogdelen foreslått tiltak som skal gjennomføres. Tiltakene er basert på oppdatert gjennomgang av de enkelte anlegg samt målet som er satt i forvaltningsstrategien.

5.3.1 Tilstandsrapporter og tiltaksplaner

For de teknisk industrielle kulturminnene skal det utarbeides en tilstandsrapport med mindre man allerede har gjort dette. Med bakgrunn i tilstandsrapportene utarbeides det tiltaksplaner for kulturminnene. Planene skal beskrive nødvendige tiltak i forhold til forfallshemmende vedlikehold, restaurering, sikring og opprydding slik det framgår av foreslåtte tiltak i katalogdelen.

Store Norske har planlagt et forprosjekt som skal avklare om Gruve 3 kan etableres som museum eller formidlingsinstitusjon. I denne forbindelse blir det utarbeidet en tilstandsrapport og en plan for bygningsmassen.

Tiltakene kostnadsberegnes, og det lages finansieringsplan.

5.3.2 Forfallshemmende vedlikehold

Mange av anleggene i området er i forholdsvis bra stand. Dette kan imidlertid raskt endre seg dersom anleggene forfaller slik at vind, snø og is får overtaket. Forfallshemmende vedlikehold er derfor foreslått for alle anleggene. Slikt vedlikehold består i å sikre fundamentering, etterse og eventuelt stramme vriere på taubanebukkene, feste løs kledning og løse dører og tette åpninger i vegger og tak på bygningene. Tiltak for å forsinke forfallet må utføres jevnlig.

5.3.3 Restaurering

Arbeidsgruppen foreslår restaurering av daganlegget i Gruve 2B eller deler av dette. Dette er det eneste nærmest komplette daganlegget som står igjen inne i tettstedet. Arbeidsgruppen antar at kostnadene ved en restaurering vil være store, og vurderer derfor at en restaurering kun er mulig å finansiere dersom anlegget også kan brukes i næringsammenheng.

Restaurering kan også være aktuelt for deler av taubanestrekningen ved Taubanesentralen eller ved Gruve 6. Formålet måtte være å vise hvordan taubanen har fungert. Inngrepene måtte omfatte nybygging av endestasjon for kibbene. Tiltakene vil være kostnadskreven og foreslås ikke prioritert.

Det kan også være ønskelig å sette i stand fjellheisen til Gruve 6. Dette ville gjøre øvre deler av anlegget, gruva og fjellet mer tilgjengelig for offentligheten. Kostnadene vil imidlertid etter all sannsynlighet være betydelige, og foreslås ikke prioritert.

5.3.4 Sikring og opprydding

Kulturminnene skal etterses årlig. Eier og Sysselmannen på Svalbard skal utarbeide planer for sikring og eventuelt fjerning av anlegg.

Sikring av gruvegangene mot ferdsel utføres av gruveeieren i samarbeid med Bergvesenet. Det foreslås av arbeidsgruppen at Sysselmannen på Svalbard skal delta i dette samarbeidet for å sikre at kulturminnefaglige hensyn blir tatt. I 2006 foreslo Sysselmannen et femårig prosjekt, 2007-2012, med prioriterte områder for opprydding etter gruvedriften.

Direktoratet for klima og forurensning (Klif) har angitt flere av kulturminnene som mulige kilder for forurensning. I det siste tiåret har Store Norske og Sysselmannen på Svalbard ved miljøavdelingen hatt et samarbeid om opprydding og prøvetaking fra disse områdene. Arbeidet foreslås videreført.

5.3.5 Dokumentasjon og kunnskapsinnsamling

Dokumentasjon

Mange av bygningsanleggene er godt dokumentert i form av oppmålingstegninger og foto. Andre har også fått beskrevet konstruksjon og materialbruk innvendig og utvendig.

Alle fredete anlegg må i første omgang beskrives og fotodokumenteres. Videre må oppmåling prioriteres for de anleggene det ikke utføres vedlikehold på, og de som endres gjennom ombygging. Gruve 3 og Advent City kan være aktuelle for oppmåling.

Forskning og utredning

På området teknisk industrielle kulturminner mangler vi kunnskap om en rekke tema.

Nedbrytningsmekanismer, hastigheter og levetid på konstruksjoner og materialer.
Permafrost, geologi og stabilitet i bergmassen.
Arbeids- og leveforhold i Longyearbyen.

Det kan også være nyttig med sammenligning og erfaringsutveksling med andre verneverdige gruvemiljø, og få utredet muligheten for en formidlingsinstitusjon/museum for gruehistorie i Longyearbyen.

Eierne og Sysselmannen har ikke forskning som sine oppgaver. Eierne og Sysselmannen kan vurdere å støtte eksterne prosjekter økonomisk i særlige tilfeller.

Intervju og film

Gruve 7 er fortsatt i drift. Her bør det gjennomføres et prosjekt som dokumenterer arbeidsteknikker og arbeidsliv. Dette kan gjøres med film og fotografi. Mange nålevende ansatte og pensjonister har arbeidet i gruvene som var i drift etter krigen. Flere av disse er intervjuet i forbindelse med flere bokprosjekter de senere årene.

Det må vurderes om det er behov for flere intervjuer, og om det er sider ved driften og arbeidslivet som har vært lite fokusert på. Det kan være ansatte som jobbet med prospektering, kjørte kullet ut av gruva eller jobbet på lasteanlegget på Hotellneset.

Det er også behov for innsamling av allerede eksisterende intervju materiale og filmopptak.

5.3.6 Tilrettelegging for besøk og formidling

Informasjon om fredede kulturminner er tilgjengelig for publikum gjennom www.kulturminnesok.no.

Tjenesten bygger på kulturminnedatabasen Askeladden. Når Sysselmannen på Svalbard har lagt inn informasjonen i Askeladden vil kartfesting og en kort beskrivelse av kulturminnet være tilgjengelig på kulturminnesok.no.

Informasjonshefter

Informasjonshefter gir rom for å formidle helhetlige kulturhistoriske sammenhenger og holdningsskapende perspektiver. Sysselmannen utarbeider et informasjonshefte om Longyearbyen der de tekniske og industrielle kulturmiljøene er med.

Skilt

Skilt gjør besøkende oppmerksomme på hva de ser er for noe, og kan formidle kulturminnens historie. På en annen side kan skilt være påtrengende og endre opplevelsen av kulturmiljøet. Praksis har vært en begrenset skilting av kulturminner på Svalbard. Ønskes skilting bør en se på både ulike former for skilting og andre metoder for å formidle til besøkende ute i terrenget.

Tilrettelegging for besøk og utstillinger

Mange av de teknisk industrielle kulturminnene har høy opplevelsverdi og potensial med hensyn til besøks virksomhet. Det er mulig å sette sammen turopplegg som besøker flere av minnene med guide. Noen av kulturminnene kan tilrettelegges spesielt for formidling. Utfordringen ved slik virksomhet er i første rekke sikkerhet.

Planen åpner for at man kan sette i stand anlegg og benytte disse i formidlingssammenheng. Anlegg som vurderes egnet er Gruve 6, Vinkelstasjonen i Endalen og Taubanesentralen.

Daganleggene i Gruve 5 og Gruve 2 b er mye besøkt. Anleggene er imidlertid i så vidt dårlig stand at omfattende restaureringstiltak vil være nødvendig dersom organisert besøk skal gjennomføres under forsvarlige forhold.

I Taubanesentralen er det lagd en enkel plakatutstilling om kullenes vei fra gruva til utskipningen. Sikkerhetsmessige forhold har gjort at denne nå er stengt, men det vurderes som ønskelig at sentralen åpnes for publikum.

Svalbard museum har i dag en utstilling om gruedriften. Museet har imidlertid ikke plass til en utstilling som gir en dypere forståelse av de teknisk industrielle kulturminnene og livet knyttet til disse. Det er grunnlag for å utvikle en utstilling som viser til kulturminnene eller som etableres i kulturminnene.

Formidlingskraft: Vinkelstasjonen i Endalen.

Foto: Arve Kjersheim

Store Norske har som eier stor kompetanse, og kan skaffe dokumentasjon av de teknisk industrielle kulturminnene både gjennom tegninger, beskrivelser, foto og materiell. De har planlagt et forprosjekt med tanke på etablering av en formidlingsinstitusjon/museum i Gruve 3. Dette er ikke i konflikt med vernestatusen eller anleggets verneverdi. Det bør være et mål at de besøkende får innsikt i flere sider av gruvedriften og arbeidsmiljøet.

Initiativ i forhold til gjenbruk av anleggene er opp til eier, private initiativtakere og museumsvirksomheter. Sysselmannen på Svalbard vil kunne bidra i forbindelse med konserverings- og formidlingsarbeider. Sysselmannen på Svalbard vil videre følge opp formidlingsarbeidet i den grad rammebetingelsene åpner for dette.

5.3.7 Juridiske virkemidler

Automatisk fredete kulturminner

Alle spor etter mennesker fra før 1946 er automatisk fredet, i hht svalbardmiljøloven § 39a. Arbeidsgruppen vurderer det som et tilstrekkelig vern, og foreslår ikke noen tiltak her.

Vedtaksfredning

Formålet med vedtaksfredninger er å sikre et representativt utvalg av kulturminner som viser sammenhengen i gruve-miljøet. Forslagene har til formål å forlenge kulturminnernes levetid og skape en forutsigbar forvaltning av dem.

Av daganlegg som har bevart sine fleste funksjoner er det Gruve 2b som er fredet. Kun nedre deler av Gruve 5 og 6 er fredet. Skal et helhetlig daganlegg fra nyere tid vedtaksfredes bør dette bli Gruve 6.

Et fredningsforslag bør omfatte interiør, tekniske installasjoner og eksteriør i alle deler av daganlegget. Det bør også omfatte løse kulturminner i og ved anlegget, og sikringssonen bør være så stor at virkningen av anlegget i miljøet sikres. Området må likevel avgrensnes slik at det ikke er i konflikt med areal til andre formål i arealplanforslaget for Longyearbyen.

Tilstandsvurdering og forfallshemmende tiltak prioriteres framfor arbeid med å frede Gruve 6. Blir det ikke behov for vedtaksfredning bør daganlegget settes av til kulturminneområde ved neste rullering av Arealplan for Longyearbyen.

Forslag til kulturminneområde i arealplan

For daganlegget ved Gruve 5 foreslås det at anlegget avsettes til kulturminneområde når Arealplanen for Longyearbyen rulleres eller tidligere ved behov. Silo og lasteanlegg/taubanestasjon er vedtaksfredet, men de øvrige delene ikke har noe selvstendig vern. Formålet med reguleringen er å sikre helheten i anlegget, og at de delene som ikke er fredet, ikke rives før anlegget er dokumentert og/eller det av sikkerhetsmessige årsaker er nødvendig.

5.4 Finansiering

Forvaltning av kulturminner vil utløse et ressursbehov ved at det må gjennomføres tiltak av forskjellig karakter. I utgangspunktet er det eier eller bruker av kulturminnet som er ansvarlig for økonomi og gjennomføring av tiltakene, jmfør svalbardmiljølovens § 45. Dette innebærer at eierne eller brukerne må avsette midler til å finansiere forvaltningen av kulturminnene.

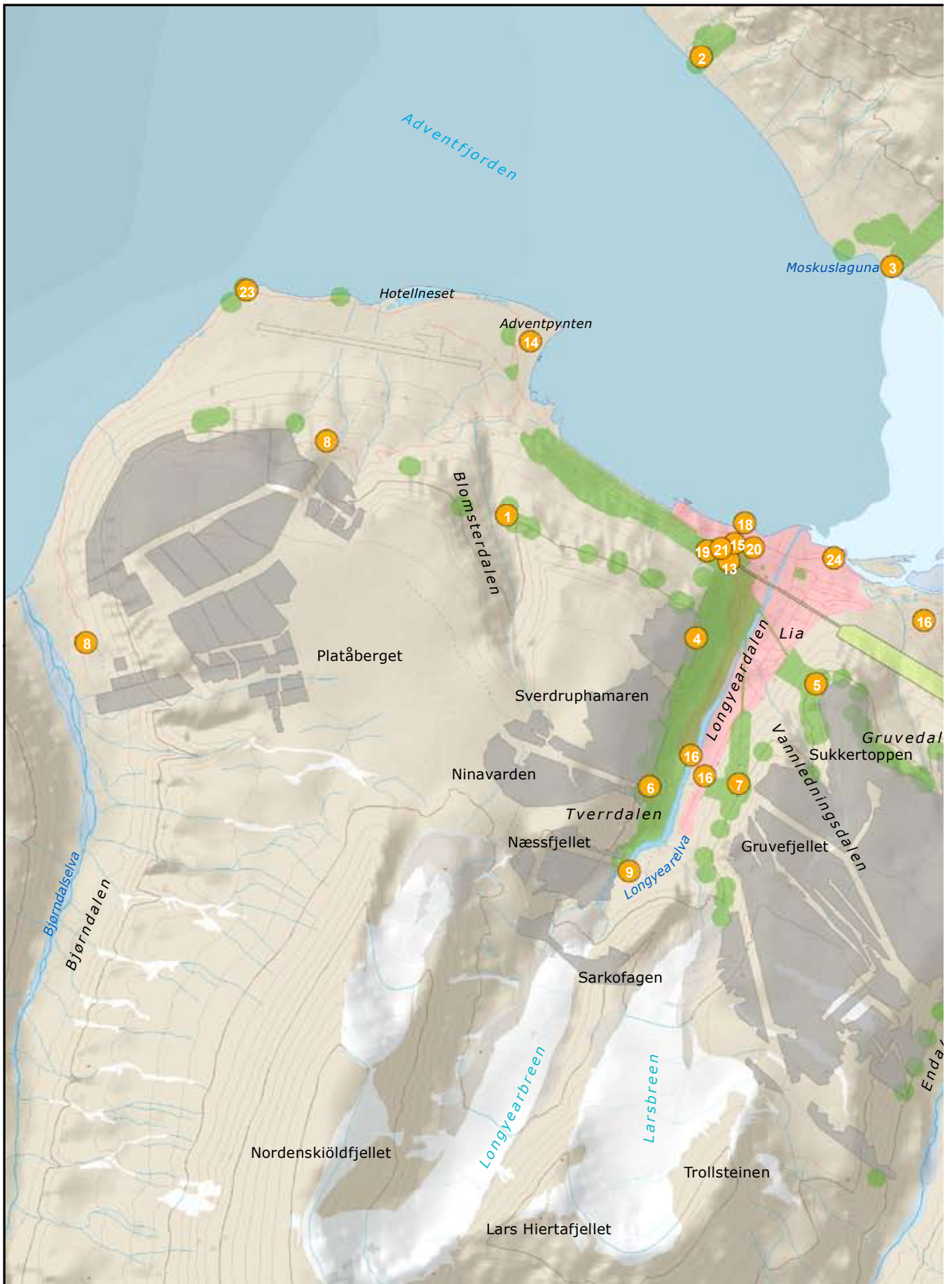
Ettersom kulturminner ansees som vår felles arv som også offentlig forvaltning har lagt føringer for å bevare, så er det etablert flere kanaler for finansiering. De mest nærliggende for kulturminnebevaring på Svalbard, er Svalbards miljøvernfond, Sysselmannen på Svalbard, Stiftelsen UNI og Norsk kulturråd.

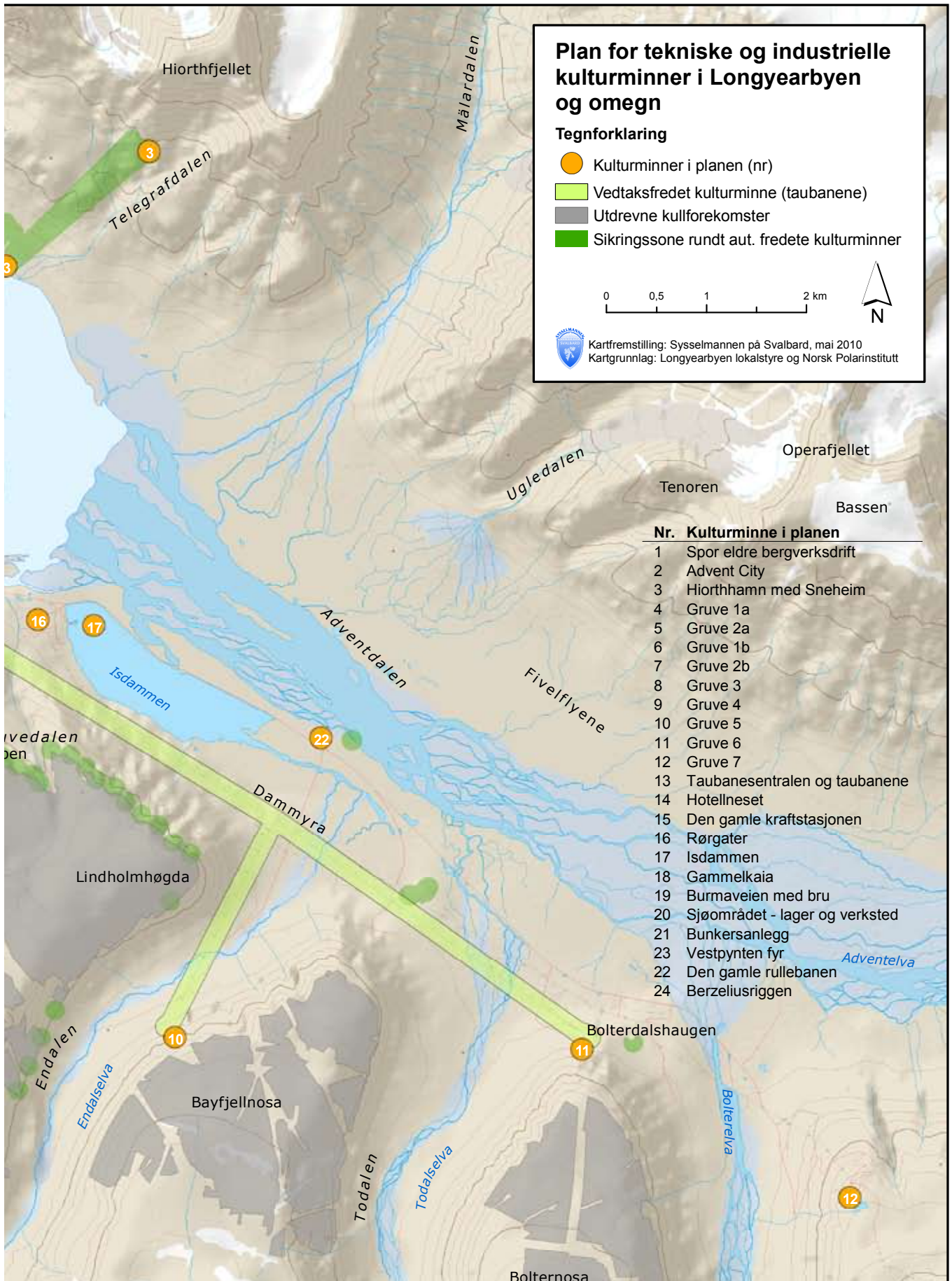
5.5 Tiltaksliste 2010 – 2015

Tiltak	Tidsplan	Ansvar
Kontaktmøte vår og høst	Årlig	SMS
Ettersyn av kulturminnene	Årlig	Eiere
Tilstandsrapport og tiltaksplan		
• Taubanesentralen og taubanene	2010	SNSK
• Hiorthhamn med Sneheim	2010-12	SMS
• Gruve 1 a silo	2011	SNSK
• Gruve 2b inkl. restaureringstiltak	2011	SNSK
• Gruve 3 (del av tiltak under formidling)	2011	SNSK
• Gruve 5	2012	SNSK
• Gruve 6	2013	SNSK
Sikring og opprydding	Årlig	Eiere
• Følge opp oppryddingsplan 2007-2012	Årlig	SNSK/SMS
• Gruve 1 a – vurdere/evt. fjerne rasfarlige elementer	Årlig	SNSK
• Gruve 2 a – vurdere/evt. fjerne rasfarlige elementer	Årlig	SNSK
• Gruve 1 b – rydde daganlegg ved Sverdrupbyen	2012	SNSK
• Gruve 5 – sikre eller fjerne farlige deler	2013	SNSK
Forfallshemmende vedlikehold og istandsetting	Årlig	Eiere
• Vinkelstasjonen i Endalen	2010	SNSK
• Hiorthhamn – tak og fundamenter prioriteres	2010-2011	SMS
• Sneheim – messe	2010-2011	SMS
• Gruve 2b – tak, åpninger, vinduer og dører tettes	2011	SNSK
• Sandtørkeriet og verksteder i Nybyen	2011-2013	LL
• Gruve 6 – tetting av åpninger som vinduer, dører m.v.	2012	SNSK
• Titankrana	2014	SNSK
• Rørgater over bakken	Årlig	SMS/LL
• Burmaveien med bru	Årlig	LL
• Vestpynten fyr	Årlig	Kystverket/NP
• Oljeborings tårn	2010-2011	Svalbard museum
Dokumentasjon og kunnskapsinnsamling		
• Advent City oppmåling	2010	SMS
• Dokumentere driften i Gruve 7	2014	SNSK
• Intervju av ansatte på taubanen	2015	SNSK
Informasjon, formidling og erfaringsutveksling	Årlig	SMS m.fl.
• Seminar/kurs for håndverkere om istandsetting av kulturminner i Ny-Ålesund	2010	SMS/ Kings Bay as
• Innlegging av data i Askeladden og www.kulturminnesok.no	2010-12	SMS
• Informasjonshefte om Longyearbyen	2010	SMS
• Forprosjekt Gruve 3 – gruvemuseum/formidlingssenter	2010-11	SNSK
Juridiske virkemidler		
• Anbefale kulturminneområde for daganlegg Gruve 5	-----	SMS
• Anbefale vedtaksfredning av daganlegg Gruve 6	-----	SMS

Forkortelser i tabellen: SNSK = Store Norske
LL = Longyearbyen Lokalstyre

SMS = Sysselmannen på Svalbard
NP = Norsk polarinstitutt

6. Katalogdel

De teknisk industrielle kulturminnene i Longyearbyen og omegn

Katalogdelen gir en oversikt og en kort beskrivelse av de teknisk- industrielle kulturminnene. I tillegg gir den en kort beskrivelse av anleggenes verneverdi og anbefaler retningen på framtidens tiltak. Oversikten er tematisk og begynner med gruvene. Gruvenes daganlegg og andre komplekse anlegg er kartlagt i detalj. Forskningsinstallasjoner og bygninger/ anlegg bygd etter 1975 er ikke tatt med. Kartleggings-skjemaene og fotografi ligger i Sysselmannens arkiv.

I fjellene som omgir Adventfjorden er det drevet omfattende gruve drift. På nordsiden av fjorden fins rester etter anleggene både i Advent City ytterst i fjorden og i Hiorthhamn og Sneheim lengre inn.

På sørsiden av fjorden står flere av daganleggene ved gruvene igjen. Anleggene ved gruvene 3, 6 og 7 er tydelige landskapselementer i Adventdalen. Dalstasjonen til Gruve 6 og fjellheisen sees på lang avstand. Likeså kan en mørk flate av kullstøv observeres på Gruve 7 fjellet. Gruve 3 er ikke så godt synlig på langt hold, men ligger nær flyplassen og veien til Bjørndalen der mange ferdes.

Inne i Endalen sees daganlegget til Gruve 5 høyt oppe i fjellsiden, et overraskende, men imponerende syn for mange turgåere som har forberedt seg på å møte tilnærmet uberørt natur. Vinkelstasjonen ligger i utløpet av dalen og binder sammen taubanene fra Gruve 5 og Gruve 6. Taubanesentralen på Skjæringa og de høye taubanebukkene som står igjen i sentrum av byen og innover dalen, er spesielt fram-tredende i sin monumentalitet.

I Longyeardalen er daganlegget til Gruve 2B godt synlig i den bratte fjellsiden over Nybyen. Taubanene og veiene som binder gruvene, Taubanesentralen på Skjæringa, og utlastingsanlegget på Hotellneset sammen, er også meget tydelige i landskapet.

På Skjæringa ligger Telenors anlegg med bygninger og master. I Sjøområdet nedenfor Skjæringa står kraftstasjonen, lagerbygninger, tankanlegg og kaier. Ute på Vestpynten finner vi flere installasjoner knyttet til samferdsel og kommunikasjon slik som fyrlykt og radiomaster.

Det er denne sammenhengen av tekniske og industrielle kulturminner som fortsatt gir Longyearbyen preg av en gruveby, slik den har vært i hele byens levetid fram til i dag.

I det etterfølgende er det en gjennomgang av de forskjellige anleggene sammen med de tiltak som er vurdert nødvendige og gjennomførbare.

1. Spor etter gammel bergverksdrift

Gnr/bnr	22/1
Navn	Spor etter eldre bergverksdrift
Eier	Store Norske
Askeladd id	
Anleggstype	Gruveinnslag, varder mellomlager, skjæring m.m.

Omfatter

- Gruveinnslag
- Fem varder
- Mellomlager kull
- Skjæring
- Skjerpingsgrøft

Status vern, plan og forurensing

Alle rester fra før 1946 etter gruvedriften er automatisk fredet jf svalbardmiljøloven 39 a. Rundt det fredede kulturminner hører en sikringssone på 100 meter jf 39 tredje ledd. I *Arealplan for Longyearbyen 2009-2019* er området merket med sikringssone for automatisk fredede kulturminner.

Historikk

Spor fra tidlig skjerpevirksomhet og prøvedrift i Blomsterdalen, øst for Gruve 3 og ved Frølageret. Sporene er fra amerikanertida og skjæring på 20-30-tallet. De nyeste sporene er fra slutten av 1960-tallet og begynnelsen av 70-tallet.

Konstruksjoner og materialer

Tørrmurer, gruveåpninger bygg opp av trematerialer. Gjenstander av jern.

Tilstand

I hovedsak tilfredsstillende, men noen av åpningene fylt med is eller steinmasser.

Tilgjengelighet/sikkerhet

Området er tilgjengelig, og representerer liten fare for sikkerheten.

Verneverdi

Kunnskapsverdi

Sporene kan gi mer kunnskap om den tidligste aktiviteten i området. Miljøet bidrar til å vise spennet i tid og utvikling i kullgruvedriften.

Opplevelsesverdi

Sporene etter undersøkelsene har trolig mer kunnskapsverdi enn opplevelsesverdi.

Anbefalte tiltak

Området omfattes av passivt vern og får ligge. Sysselmannen bør i samråd med Bergmesteren på Svalbard vurdere om det er behov for ytterligere registreringer.

Provestoll under skjerpet ved ravinen øst for Gruve 3.

Foto: Bergmesteren for Svalbard / Peter J. Brugmans

2. Advent City

Gnr/bnr	24/1
Navn	Advent City
Eier	Johan, Kari og Henning Horn, Elin Horn Galtung / flere private festere
Askeladd id	93035
Anleggstype	Rester etter gruvedrift

Omfatter

- Stolper etter trallebane og rester etter maskinhus med deler av maskineri
- Tufter etter boligbebyggelse og andre hus
- Oppe ved gruva: Gruveinngang, forstøtningsmurer, hus, utedo

Status vern, plan og forurensing

Alle rester etter gruvedriften er automatisk fredet jf svalbardmiljøloven 39 a. Rundt det fredede kulturminner hører en sikringsone på 100 meter jf 39 tredje ledd. I *Arealplan for Longyearbyen 2009-2019* er området merket med sikringsone for automatisk fredede kulturminner.

Historikk

I 1903 kjøpte The Spitsbergen Coal and Trading Company Ltd okkupasjonen av et norsk firma. 1904 åpnet de gruveinnslag i fjellsiden og bygde en transportbane. Året etter ble Advent City etablert på Revneset, og dette kan kalles den første gruvebyen på Svalbard. Det var stort anlagt med boligbarakker, spisebrakke, og klubbhus. Sesongen 1905 – 1906 ble den første overvintring med kulldrift på Svalbard. Imidlertid ble det tatt ut lite kull. Vinteren 1907 – 08 var siste sesongen. En del bygninger og materiell ble i 1917 flyttet lenger inn til Hiorthhamn. Det er i senere tid bygd hytter i området.

Konstruksjoner og materialer

Restene består av støpte fundamenter, steinfundamenter, teglfundamenter, trestolper, trepanel, dampmaskin og andre maskindeler i jern og løse kulturminner i blikk, jern og tre.

Tilstand

En bygning øst for gruveinngangen er i ferd med å sige ned. Avkuttete trestolper står godt. Stein og teglfundamenter ligger bra. Støpte fundamenter til trallebanemaskineri har setningsskader og flere veggdeler har veltet. Området har ikke preg av stor ferdsl.

Advent City, Spitsbergen. Verdens nordligste By.

Advent City, verdens nordligste by. Positivkopi av bildekort fra tidlig 1900-tall.

Foto: Svalbard Museums bildesamling / ukjent fotograf.

Tilgjengelighet/sikkerhet

Gruva er ikke tilgjengelig.

Verneverdi

Kunnskapsverdi

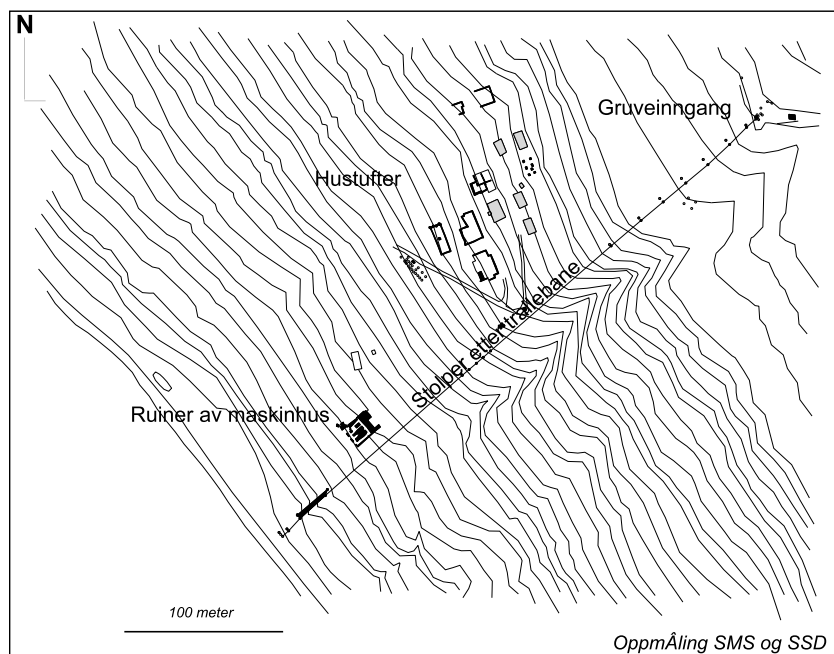
Selv om miljøet ikke er komplett, består det av tydelige spor etter flere sider ved aktiviteten. Som det første kullgruveanlegget i området er sporene viktige. Miljøet bidrar til å vise spennet i tid og utvikling i kullgravedriften.

Opplevelsesverdi

Området skaper undring og nysgjerrighet hos den besøkende. Omfanget av anlegget viser den store optimismen som preget den tidlige næringsaktiviteten på Svalbard.

Anbefalte tiltak

Området omfattes av passivt vern og får ligge. Området skal ha jevnlig ettersyn. Anlegget dokumenteres ved oppmåling.

3. Hiorthhamn med Sneheim

Gnr/bnr	24/1
Navn	Hiorthhamn Sneheim
Eier	Johan, Kari og Henning Horn, Elin Horn Galtung / flere private festere
Askeladd id	93040, 93041
Anleggstype	Bygg og anlegg etter gruvedrift

Omfatter

Hiorthhamn:

- Taubanebukker og bremsestasjon/taubanestasjon, rester etter trallebaner
- 16 bygninger; bla. verksted, butikk, messe, kontor, smie, boliger
- Skinnegang og andre rester i grunnen
- Flyvrak fra 1942

Sneheim:

- Rester etter tømmerlager og kullager
- Bolighus, messe, steinfundamenter etter boliger, et hus delvis nedrast, utedo
- Lastestasjon ved gruva
- Gruveinnslag og nødutganger/ventilasjontoller

Status vern, plan og forurensing

Alle rester etter gruvedriften er automatisk fredet jf svalbardmiljøloven § 39 a. Rundt de fredete kulturminnene hører en sikringssone på 100 meter jf 39 tredje ledd. I Arealplan for Longyearbyen 2009-2019, er området merket med sikringssone for automatisk fredede kulturminner.

Historikk

Bygninger og materiell ble i 1917 flyttet inn fra Advent City og nye hus satt opp. Gruveinnslaget og bygningene ved Sneheim ligger i svært bratt terreng 500 meter over Hiorthhamn. Stedet ble kalt Hiorthhamn etter kjøperen Fredrik Hiorth. Han ble direktør i det nystartede selskapet AS De Norske Kulfelte Spitsbergen. De overtok feltene til The Spitsbergen Coal and Trading Co. Arbeidene pågikk til 1921 og etter dette ble det drevet sporadisk gruvedrift i årene 1923-35. I perioden 1938-40 ble nye bygningsmessige arbeider utført og litt kull ble skipet. Sporene etter de ulike transportsystemene antyder at driften har vært prøvd ut på forskjellige måter. Sommeren 1940 ble siste sesong. Hiorthhamn ble ikke ødelagt under 2. verdenskrig. En tysk automatisk værstasjon var lagt til Hiorthhamn i 1942. Samme år styrte et tysk fly ved Hiorthhamn.

I 1943 la de allierte styrkene en av sine værstasjoner hit etter det tyske angrepet på Longyearbyen i september 1943. En norsk fredsgarnison var stasjonert i Hiorthhamn etter krigen. Området brukes i dag som hytteområde og flere av de gamle husene er tatt i bruk som fritidshus.

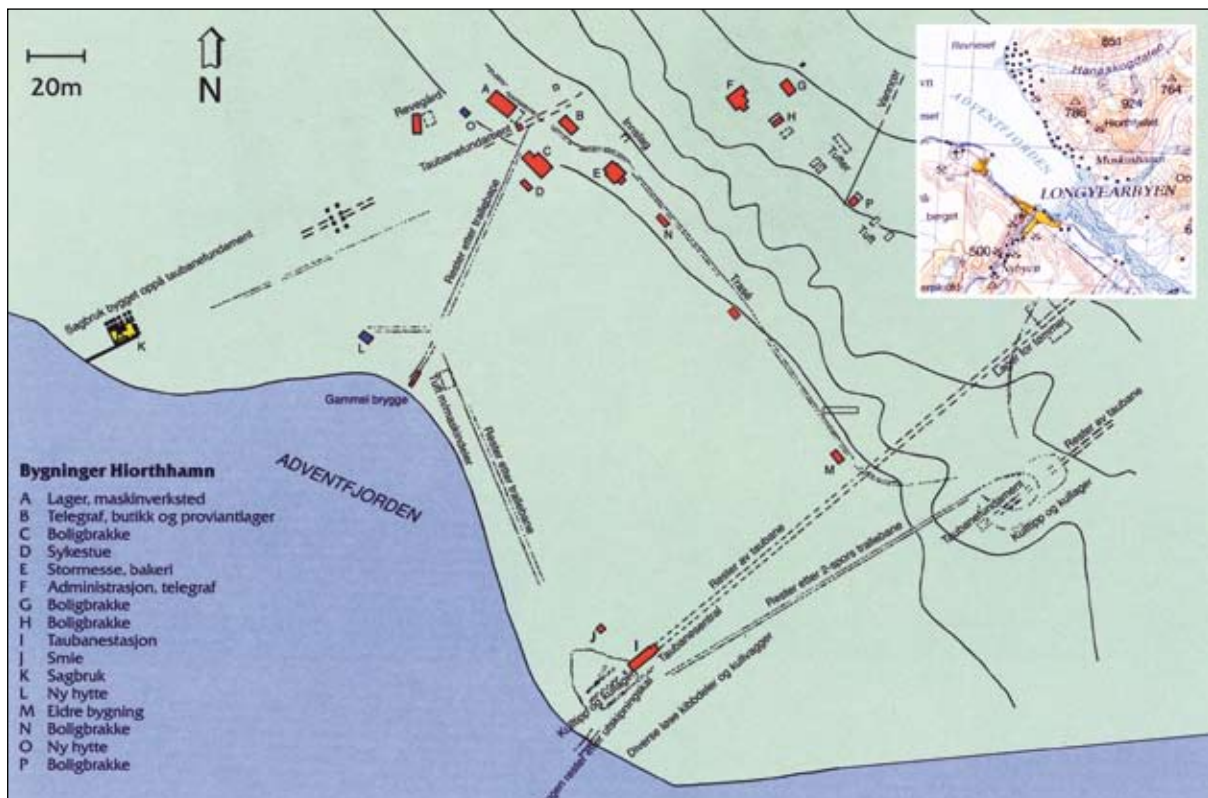
Hiorthhamn sett fra nord vest ca1930.

Foto: Svalbard Museums bildesamling/ukjent fotograf

Hiorthhamn.

Foto: Store Norges bildesamling / Sigurd Westby.

Konstruksjoner og materialer

Det fins tømmer- og andre trebygninger, stolpekonstruksjoner av tre, steinfundamenter, skinner og maskindeler i jern.

Tilstand

Istandsetting av anleggene har pågått de siste ti årene. De fleste bygningene er nå oppe på et ordinært vedlikeholdsnivå. Taktekking og fundamentering, og råteskadd materialer må skrives ut på bygning A, B og G. Taubanesentralen er utsatt for erosjon.

Sneheim: Messebrakka har fuktproblemer spesielt i bakkant, og grunnmuren har rast ut. De andre brakkene har falt ned, bortsett fra at et par vegger fortsatt står på den ene. Utedoen står.

Tilgjengelighet / Sikkerhet

Gruva er ikke tilgjengelig. Flere av bygningene er tatt i bruk som fritidsboliger. Hiorthhamn og Sneheim er turmål.

Verneverdi

Kunnskapsverdi

Hiorthhamn med Sneheim er et autentisk kulturmiljø fra tidlig kullgruvedrift på Svalbard som har bevart de fleste av anleggets funksjoner. Miljøet bidrar til å vise spennet i tid og teknologisk utvikling i kullgruvedriften. Bebyggelsen viser at satsingen i Hiorthhamn hadde anselige proporsjoner og krevende drift.

Opplevelsesverdi

Hiorthhamn og Sneheim har stor opplevelsesverdi. Anlegget er et viktig miljø- og identitetsskapende element i landskapet og er godt synlig fra Longyearbyen. Det alderdommelige preget på bygninger og anlegg i Hiorthhamn står i kontrast til de nyere anleggene ved gruvene 5, 6, 3 og 7.

Bruksverdi

Fritidsboliger. Turmål.

Anbefalte tiltak

Forfallshemmende tiltak ferdigstilles. Fundamenter og tak prioriteres.

Vedlikeholdsplan for Hiorthhamn og Sneheim bør utarbeides.

Sneheim.

Foto: Svalbard Museums bildesamling / ukjent fotograf.

4. Gruve 1a – Amerikanergruva

Gnr/bnr	22/1
Navn	Gruve 1a - Amerikanergruva
Eier	Store Norske
Askeladd id	136713
Anleggstype	Rester etter daganlegg

Omfatter

- Rester etter betongbygning (maskinhus) og trerenne for kull ned mot siloen
- Rester etter fundamenter for taubanestasjon
- Reisverk for tresilo
- Steintipp
- Små spor etter trallebane
- Løse kulturminner i bakken nedenfor

Status vern, plan og forurensing

Alle rester etter Gruve 1a/Amerikanergruva er automatisk fredet jf svalbardmiljøloven 39 a. Rundt de fredete kulturminnene hører en sikringssone på 100 meter jf 39 tredje ledd. I *Are-alplan for Longyearbyen 2009-2019* er daganlegget avsatt til natur- og friluftsområde i kombinasjon med sikringssone for automatisk fredede kulturminner. I Lokalsamfunnsplanens strategiske del er gruveinngangene i Longyearbyen utpekt som identitetsskapende. I Klif grunnforurensings base er lokaliteten markert som mulig forurenset.

Historikk

Anlegget er rester etter den første gruvedriften i Longyearbyen. Oppfaringsarbeidene ble påbegynt i 1906 av det amerikanske firmaet Artic Coal Company og kullproduksjonen startet i 1908/09. Store Norske overtok driften i 1916. Kullfløtsens mektighet lå mellom 0,6 – 1,2 meter. Produksjonsmetoden var et område med rom & pillardrift og et område med avanserende longwall strossedrift. Til transport i gruva ble det benyttet hest fra rom & pillardriften og conveyor fra strossedriften fram til hovedstollen. Fra hovedstollen ble kullene tippet over i kullvogner og transportert ut av gruva med kabeltrekk. Utenfor gruva ble kullene transportert til silo og så videre til lager med taubane.

Materiell og folk ble transportert til og fra gruva med en "fjellheis", en enkelsporet kabelbane som hadde sin begynnelse ved det innerste huset i byen.

I en kullstøveksplasjon den 3. januar 1920 omkom 26 mennesker. Alle ble hentet ut og fire ble gravlagt i Longyearbyen. De øvrige ble sendt til fastlandet. Dette er en av de alvorligste gruveulykkene på Svalbard. Daganlegget ble

ødelagt i eksplosjonen og den etterfølgende brannen blusset til stadighet opp igjen. Alt løsrør i gruva som ikke ble ødelagt i ulykken ble flyttet over til Gruve 2. Gruve 1a ble stengt for godt i 1923.

Konstruksjoner og materialer

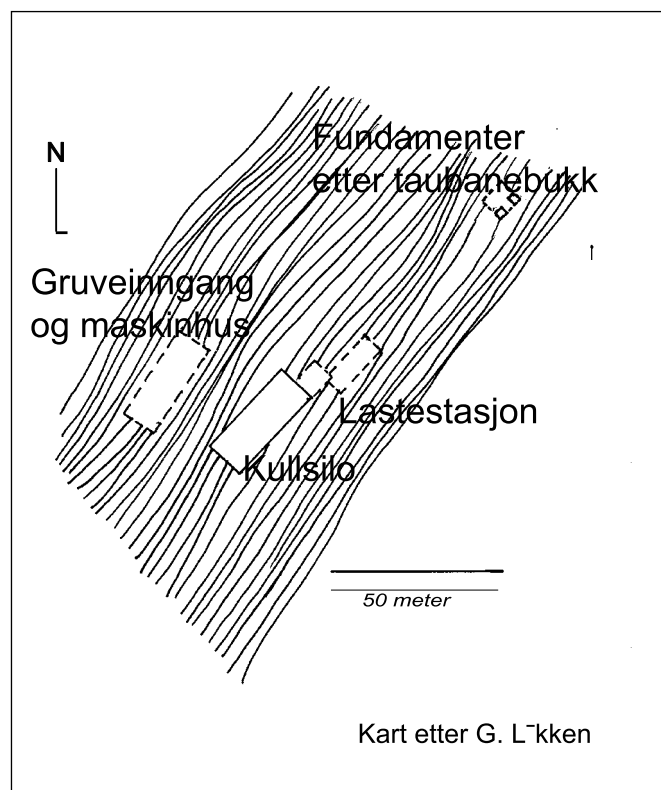
Anlegget består av steinfundamenter, støpte fundamenter og vegger, treboks i siloen, treplank og rester etter taubanemaskineri i jern. Fundamenter for taubanebukkene er murt med stein. Taubanebukkene var trekonstruksjoner med jernbolter. Den siste bukken raste 2008.

Tilstand

Flere av steinfundamentene etter taubanen har setningsskader. Treverk i nedre del av silokonstruksjonen har råteskader og i øvre nordvestre hjørne av reisverket har sammenbindingen mellom toppsvillene løsnet. Hele reisverket har bøyninger. Opprinnelige strekkstag i stål synes å avhjelpe noe. Løsmasser fra fjellet ligger på oversiden av siloen og trykker mot konstruksjonen. Løse deler fra steinmurene siger nedover.

Tilgjengelighet / sikkerhet

Gruva er ikke tilgjengelig. Ruinene ligger i bratt terreng og kan representere en sikkerhetsrisiko med tanke på utrasing.

Verneverdi

Kunnskapsverdi

Anlegget har høy kulturhistorisk verdi. Amerikanergruva representerer den første perioden i industriell gruvedrift på Svalbard. Til dels enkle hjelpemidler ble benyttet, etter hvert sammen med mer avanserte innretninger og utstyr. Gruva var modell i utviklingen av gruver i Svea og Grumant. Anlegget har også stor kildeverdi/kunnskapsverdi i sammenheng med restene etter den første bosettingen i Longyeardalen nedenfor.

Opplevelsesverdi

Siloen er et minnesmerke over de 26 nordmennene som døde i den første store gruveulykken på Svalbard. Siloen er godt synlig fra byen og den er en viktig del av landskapet. Sammen med fundamentene etter taubanebukkene og den nyere taubanen nedenfor tydeliggjør siloen utviklingen i

gruvedriften. Anlegget viser den internasjonale interessen for utnyttelsene av ressursene Svalbard, og den er et symbol på ACC som utviklet Longyearbyen til et gruveområde.

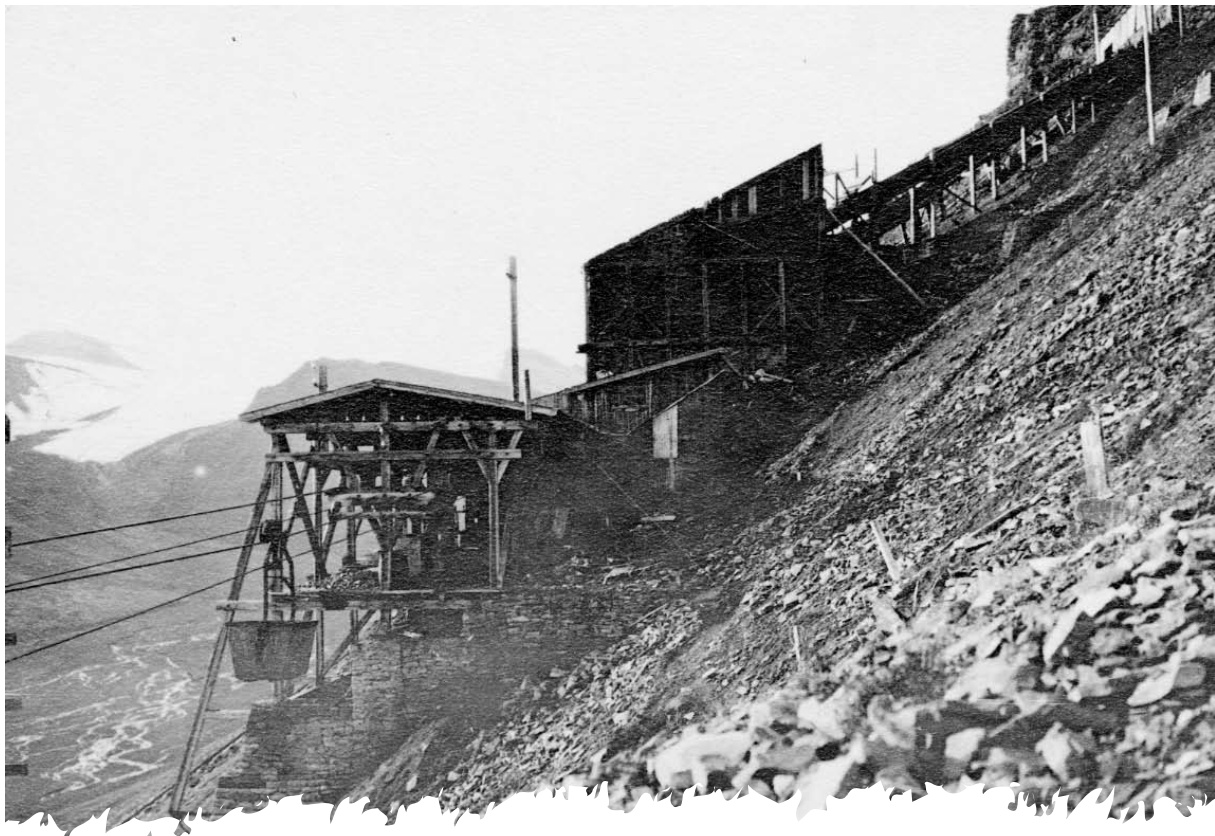
Bruksverdi

Landskapselement.

Anbefalte tiltak

Anlegget er i dårlig stand. Anleggsrester ettersees årlig for å forhindre at de sklir ut ukontrollert. Dersom det viser seg at deler av betongkonstruksjonene ved gruveinngangen eller fundamenter for taubanebukkene står i åpenbar fare for å rase ut, bør de fjernes.

Tilstanden til siloen, geofarer og muligheter for gjennomføring av sikringsarbeid bør vurderes.

Gruve Ia.

Foto: Store Norskes bildesamling / ukjent fotograf.

I 1943 ble en kullsilotruffet av tyske kanoner, og etterfulgt av brann.

Konstruksjoner og materialer

Gruveåpningene er bygd opp med tørmurer og konstruksjonsvirke. Ventilasjonstårnet er i tre. Rester av utstyr i jern.

Tilstand

Det er tydelige spor i fjellsiden ovenfor sentrumsområdet av Longyearbyen etter anlegget. Fundamentene etter taubanebukkene har stedvis skader hvor betong løsner. Enkelte av fundamentene står utsatt til i elveleiet med fare for skade fra vannmassene og bearbeiding av massene i vårløsningsperioden. Kulturminnene er sårbare og ferdsel må foregå med varsomhet.

Tilgjengelighet / Sikkerhet

Gruva er ikke tilgjengelig. Kulturminnene ligger i svært bratt terreng, og kan utgjøre en sikkerhetsrisiko ved utrasing.

Verneverdi

Kunnskapsverdi

Anlegget ble bygd opp over en kort periode og var en stor satsing med høyt teknologisk nivå for sin tid. Mye av anlegget er borte, og restene anlegget har trolig større opplevelsesverdi enn kunnskapsverdi. Unntaket er et spesielt godt bevart tørmurt utslag og et ventilasjonstårn som tydelig viser funksjon og hvordan det er bygd opp.

Opplevelsesverdi

Sporene og ruinene i fjellsidene ved Longyearbyen etter Gruve 2a er tydelige og er et viktig element i landskapet. Den bidrar til å forstå omfanget, den internasjonale interessen for og sammenhengen i gruvedriften i Longyeardalen.

Bruksverdi

Landskapselement. Anlegget ligger i et turområde.

Anbefalte tiltak

Restene av anlegget får i hovedsak passivt vern og blir liggende. Ruinene ovenfor sentrum må ettersees årlig med hensyn på rasfare. Kavlbrua etterses årlig.

Strategien for to av de godt bevarte utslagene bør tas bør være forfallsforsinkende vedlikehold. Tårnet er en liten enkel konstruksjon som bør få festet noen løse og manglende bord.

Gruve 2a.

Foto: Svalbards Museums bildesamling / ukjent fotograf.

6. Gruve 1b

Gnr/bnr	22/1
Navn	Gruve 1b
Eier	Store Norske, Longyearbyen lokalstyre, private
Askeladd id	136715
Anleggstype	Ruiner etter daganlegg

Omfatter

- Dagåpninger – sammenraste
- Prøvestoll, sammenrast dagbygg, rester av skinnegang, tipp
- Ventilasjonsutganger og -tårn
- Andre spor daganlegg
- Bygningsrester etter daganlegget
- Arbeidermessa (gnr/bnr 22/501 Sverdrupbyen as)
- Lagerbygninger (stall, butikk/lager, og nyere lagerbygning (gnr/bnr 22/608 & 609 Svalbard Explorer as)
- Steintipper
- Trafo. (gnr/bnr 22/607 Bråten, Jens)
- Veien fra kaia (Longyearbyen lokalstyre vei)
- Steinknuser (Store Norske)

Status vern, plan og forurensing

Bygg og anlegg fra før 1946 er automatisk fredet jf svalbardmiljøloven § 39a. Rundt de fredete kulturminnene hører en sikringssone på 100 meter jf 39 tredje ledd. I *Arealplan for Longyearbyen 2009-2019* er daganlegget avsatt til natur- og friluftsområde i kombinasjon med sikringssone for automatisk fredede kulturminner. Området med bygninger er avsatt

kulturminneområde i kombinasjon med sikringssonen. Veien er avsatt til samlevei i kombinasjon med sikringssone for automatisk fredede kulturminner. I Lokalsamfunnsplanens strategiske del er gruveinngangene i Longyearbyen utpekt som identitetskapende. I Klif grunnforurensings base er lokaliteten merket som mulig forurenset.

Historikk

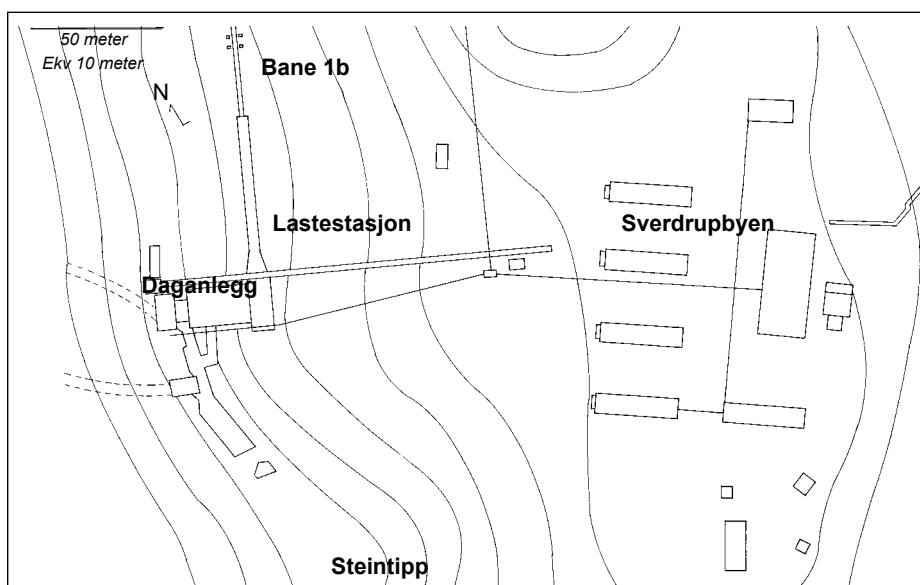
Klargjøring og produksjonen startet i 1939. Kullfløtsens mektighet lå mellom 0,6 – 1,2 meter. Produksjonsmetoden var avanserende longwall strossedrift, og kullene ble transportert med conveyor fra produksjonsstedet og fram til hovedstollen hvor de ble transportert videre med elektriske lokomotiver. Skrapespill ble for første gang tatt i bruk i denne gruva til erstatning for håndlasting av kullene til beltetransport.

Utenfor gruva ble kullene transportert med taubane. Anlegget ble dimensjonert for en produksjon på 100.000 tonn i året. Utenfor gruva ble kullene tippet i silo og videre til taubanen som fraktet kullene til lager.

Samtidig som gruva ble klarlagt ble det bygd opp en ny bydel i nærheten av gruva. Bydelen har fått navn etter Einar Sverdrup som var vintersjef i Store Norske før krigen. Bilvei ble bygd fra kaia og opp til gruva. Brakkene i Sverdrupbyen ble anlagt fra sommeren 1938. Arbeidermessa ble satt opp i 1939, og påbygd i 1946.

I juni 1985 ble Sverdrupbyen benyttet som øvingsobjekt i en brannøvelse. De to siste boligene ble stukket i brann året etter og bydelen ble dermed utradert. Daganlegg ved gruva ble revet og fjernet i samme periode.

Gruva ble besluttet nedlagt i 1958 pga geologiske vanskeligheter som førte til en lite rasjonell drift.

Konstruksjoner og materialer

Lagerbygningene er i tre. Tekking og kledning i papp og tre. Gruveåpningene av tømmer og halvklovninger. Ventilasjonstårn (0,5 l x 0,5 b x 2,5-3m h) bygd av konstruksjonsvirke og bord.

Tilstand

Det er ingen bygninger igjen etter daganlegget. Bygningsrestene er samlet i en haug. Lagerbygningene lenger sør i dalen er i dårlig stand.

Tilgjengelighet / sikkerhet

Gruva er ikke tilgjengelig. Lett tilgjengelig område.

Verneverdi

Kunnskapsverdi

Daganlegget er fjernet, og kildeverdien er redusert. Arbeidermessa har samfunns- og sosialhistorisk interesse.

Opplevelsesverdi

De mest karakteristiske sporene etter gruva er i dag de store steintippene og taubanen med strammestasjonen oppe i fjellsiden. Sammen med lagerbygningene og arbeidermessa bidrar restene etter driften til å forstå omfangen og sammenhengen i gruvedriften i Longyeardalen.

Bruk

Sverdrupbyen brukes som turområde. Lagerbygningene kan etter istandsetting brukes.

Anbefalte tiltak

Restene etter daganlegget gis passivt vern ved at faste og løse kulturminner får ligge i fred.

En haug med bygningsdeler og annet som er samlet nedenfor gruva bør gjennomgås med sikte på å finne materiell som kan ha kulturhistorisk verdi. Deretter bør haugen fjernes.

Arbeidermessa og bygningene lenger sør i dalen bør settes i stand.

Gruve 1b over Sverdi utøyen.

Foto: Store Norskes bildesamling /ukjent fotograf.

7. Gruve 2b

Gnr/bnr	22/1
Navn	Gruve 1b
Eier	Store Norske, Longyearbyen lokalstyre
Askeladd id	136716
Anleggstype	Daganlegg

Omfatter

- Deler av heis
- Hus med kulltipp, kontorer, smie, lager
- Stoller for materiell, personell og tomvogn
- Skeidesal
- Kullsilos
- Lastestasjon
- Steintipper med bygnings og materiellrester
- Flere gruveutslag for uttak av stein og ventilasjonsåpninger
- Snekkerverksted, maleverksted og sandtørkeriet i Nybyen (Longyearbyen lokalstyre)

Status vern, plan og forurensing

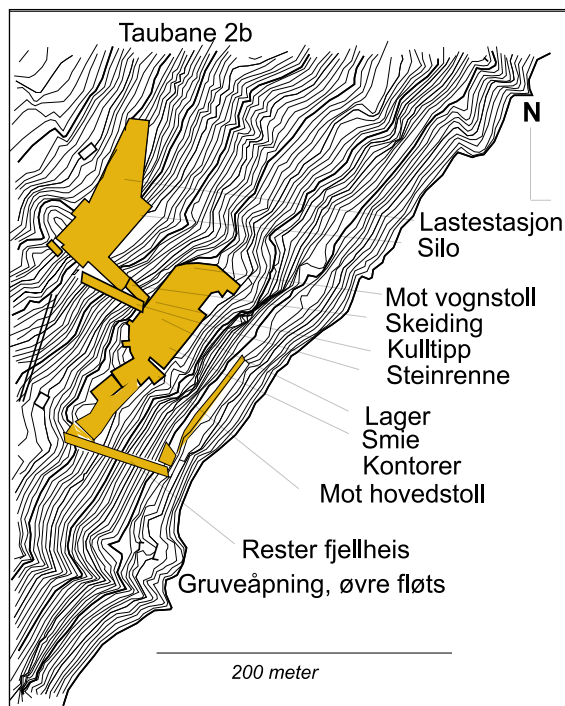
Anlegget er automatisk fredet jf. svalbardmiljøloven § 39a. Rundt de fredete kulturminnene hører en sikringsone på 100 meter jf 39 tredje ledd. I *Arealplan for Longyearbyen 2009-2019* er daganlegget er avsatt til natur- og friluftsområde i kombinasjon med sikringsone for automatisk fredede kulturminner. Rester etter søndre utslag og steintipper ligger utenom planområdet. Verkstedene og sandtørkeriet i Nybyen er avsatt til kulturminneområde i kombinasjon med boliger/service og næring/offentlig/almennyttig formål. Lokalsamfunnsplanens strategiske del er gruveinngangene i Longyearbyen utpekt som identitetsskapende I Klif grunnforurensings base er lokaliteten marked som mulig forurenset.

Historikk

Nytt innslag til Gruve 2 ble anlagt i 1937. Produksjonsmetoden var den samme som i gruve 2a. Stålstempler ble tatt i bruk i gruva i 1952/53. Skrapespill ble brukt for å frakte kullet ut av strossene, men også conveyorbelt i en del tilfeller. Transporten i gruva skjedde på enkeltsporet toglinje.

Kullet ble skeidet for hånd og fordelt i siloen med et transportbelt. Derfra ble det fraktet med taubane til lager.

I 1941 brøt det ut en alvorlig brann i gruva som følge av varmgang i en vifte. Selskapet hadde for dårlig utstyr til å slukke brannen, og tyskerne kom selskapet til unnsetning. Det omkom 4 mann i denne brannen.

Kullsiloen til Gruve 2b ble skutt i brann under tysk angrep i Longyearbyen i 1943, og denne brannen utviklet seg slik at det tok fyr i øvre fløts i gruva. Den brennende fløtsen ble isolert etter krigen, men brannen varte til i 1962. De delene av daganlegget som ble skadet etter angrepet, ble bygd opp igjen etter krigen, og taubanen ble reparert. Gruva ble åpnet for produksjon igjen i 1947.

I 1952 skjedde en gassseksplasjon i gruva og seks mennesker omkom. I 1959 var det selvantennelse i skeidetippen nedenfor gruva. Dette førte til at fundamenteringen for lastestasjonen sviktet og måtte bygges opp på nytt.

Gruva var utdrevet i 1968.

I forbindelse med det nye utslaget for Gruve 2 ble det bygget opp en ny brakkeby, Nybyen. I forhold til tidligere bebyggelse, var standarden høy med tomannsrom, sentralvarme og vaskerom med varmt og kaldt vann. Her ble også anlagt arbeidermesse, bad, vaskeri, lampehus og fyrhus. Det ble også etablert butikk i denne bydelen.

Konstruksjoner og materialer

Tre er brukt i bærende og sekundære konstruksjoner. Enkelte deler av anlegget er støpt i betong. Bygningene har i hovedsak papptekking. Lastestasjonen er kledd og tekt med bølgeblikk. En del rom har innvendig platekledning og himling.

Taubanebukkene er bygd i tre med tre, stein og støpte fundamenter. Vinkelen ved Melkeveien er bygd med en trekonstruksjon satt på støpte fundamenter og har jern i maskinelle anlegg.

Gruve 2 b1998.

Foto: Sysselemanden / Kolbein Dahle.

Tilstand

Daganlegg ble noe forsterket i 1991/92 med utbedring av tak og vinduer. Rydding og utbedring ble foretatt ved bakveggen i begge ender av øvre del av anlegget utenfor gruveinngangene. Snø var kommet inn og blitt til is som så sprengte anlegget fra fjellsiden. Masse fra fjellsiden hadde gått gjennom veggen til lastestasjonen. Vinduer og åpninger ble utstyrt med pleksiglass. Ny elektrisk kabel ble lagt fra Nybyen. Fjellsiden ble ryddet, delvis ved hjelp av bulldoser. Skader i taket over skeidesalen gjensto. I 1985 ble nedre del av fjellheisen tatt av orkan og det er siden ryddet i fjellsiden nedenfor gruva.

Heisplattform og heisfundamenter har meget dårlig understøttelse og siger ut. Bakre deler av bygningsanlegget skades av vann og snø som kommer inn og fryser, og på denne måten skaper sprengingsskader. En del stolpefundamenter og avstivinger under deler av bygningene har skader. Papptekkingen er utbedret og har mindre skader. Kledningen har stedvis skader. Særlig bølgeblekketaket og -kledningen sitter stedvis løst og står i fare for å bli revet ytterligere opp i vind. Vinduer er knust, mens andre er skiftet ut med pleksiglass som i hovedsak står godt. Ytterdører er reparert, men flere har nå løsnet og lukkemekanismene fungerer ikke slik at snø kommer inn vinterstid. Også andre åpninger bidrar til at hele øvre del av anlegget fra trappen mellom nedre og øvre del blir fylt med snø. Taket på bakre del av overbygg over spor mot nordre stoll (tomvognstollen) har rast helt sammen pga.

snølast. Golvene gir ikke etter og ligger bra. Interiører med platekledning er stedvis løsnet. Anlegget er mørklagt bortsett fra julebelysningen som er ført opp i kabel lagt rett på bakken fra Nybyen. Det er fire gruveåpninger i daganlegget, den ene ligger til øvre fløts høyere oppe enn de andre tre. Alle er fylt med is, men det er små åpninger øverst.

Tilgjengelighet / Sikkerhet

Gruva er ikke tilgjengelig. Ferdsløp i daganlegget kan innebære en sikkerhetsrisiko. Ferdsløp i daganlegget kun etter avtale med eier.

Verneverdi

Kunnskapsverdi

Gruva var i drift i en periode på nesten 30 år, og daganlegget har gjennomgått ombygginger og påbygninger i løpet av denne tida.

Gruve 2b er det eneste daganlegget i Longyeardalen som er tilnærmet komplett (eksklusiv fjellheisen). Daganlegget har derfor høy kildeverdi/kunnskapsverdi.

Opplevelsesverdi

Anlegget har meget høy opplevelsesverdi. Det er et viktig landskapselement og et miljø- og identitetsskapende element for byen og dens befolkning. Sammen med taubaneanlegget har Gruve 2 B også stor symbolverdi for Longyearbyen og gruvehistorien. Gruva kalles også "Julenissegruva" og lyssettes i adventstida.

Anlegget vekker nysgjerrighet hos de fleste besøkende og har opplevelsesverdi både på avstand og for besøkende på nært hold. Daganlegget har et alderdommelig preg med den gjennomgående bruken av trematerialer og de forholdsvis små dimensjonene sammenlignet med de nyere anleggene i stål og betong.

Bruksverdi

Landskapselement. Potensielt besøksmål.

Anbefalte tiltak

Forfallshemmende tiltak iverksettes raskt. Alle tak og alle åpninger inn mot fjellet ettersees og tettes slik at snøinnsig

hindres. Alle vinduer ettersees og tettes og dører repareres. Taket som har rast ned over sporet inn mot vognstollen bør bygges opp igjen og taket i skeidesalen repareres. De omfattende skadene forårsaket av stein må vurderes.

I tillegg til forfallsforsinkende tiltak kan restaurering vurderes. En *tilstandsvurdering og tiltaksplan* lages for å avklare omfanget av en restaurering. Anlegget har høy opplevelsesverdi og det bør settes i gang et forprosjekt som bruk av anlegget i formidlingssammenheng.

Forfallshemmende tiltak bør iverksettes raskt for Sandtørkeriet. I forbindelse med formidlingstiltak knyttet til gruvedriften bør sandtørkeriet tas med.

8. Gruve 3

Gnr/bnr	22/1, 22/499
Navn	Gruve 3
Eier	Store Norske
Askeladd id	136717, 136718
Anleggstype	Daganlegg m.m. Utslag i Bjørndalen

Omfatter

Daganlegg ovenfor flyplassen gbnr 22/499

- Lager, kontorer, opphold, toaletter og dusjanlegg
- Verksteder, smie, kulltipp, overbygd skinnegang, vanntanker
- Silo, transportbånd
- Steintipper
- Vei til anlegget
- Gruveåpning av svalbardrør med vifter og treforebygging

Utslag i Bjørndalen gbnr 22/1

- Bygningsanlegg ved utslag fra H1, overbygg ved ventilasjonssjakter, evakueringsopphold
- Bu ved steintipp, steintipp

Status vern, plan og forurensing

Anlegget er ikke fredet etter Svalbardmiljøloven. I *Arealplan for Longyearbyen 2009-2019* er daganlegget ovenfor flyplassen avsatt til råstoffutvinning/kulturminneområde og

utslaget i Bjørndalen ligger i et hytteområde. I Klif grunnforurensings base er lokaliteten markert som mulig forurenset.

Historikk

Prøvetaking ble gjort allerede i 1928-29. Nye undersøkelser ble foretatt i 1966-67, oppfaring startet i 1969/70 og produksjon kom i gang fra 1972. Produksjonsmetoden var retirerende longwall strossedrift, og kullene ble transportert med skrapespill fra produksjonsstedet og fram til hovedstollen hvor de ble transportert videre med elektriske lokomotiver. Kullet ble transportert med bil fra silo og ned til lager. Gruva var først ment som en reservegruve og oppbyggingen skjedde over tid uten en helhetlig plan og uten muligheter for store samlede investeringer. Daganlegget vitner om dette med sin sammensatte oppbygning. Gruva forteller om den usikre investerings situasjonen gruveselskapet var i den tida gruva ble drevet.

Brann oppsto i daganlegget i 1984 og deler av dette ble gjenoppbygd og fornyet. Gruva ble nedlagt i 1996. En del utstyr og materiell er fjernet og tatt i bruk i Gruve 7 og i Svea, men en god del står igjen.

Konstruksjoner og materialer

Daganlegget har stål og trekonstruksjoner kledd med bølgeblekk, stålplater og trepanel, støpte forstøtningsmurer og påbygg med Moelvenbrakker. Gruva er forbygd med trematerialer og hengboltet med stålbolter.

Gruve 3.

Foto: Store Norske bildesamling.

Konstruksjoner og materialer

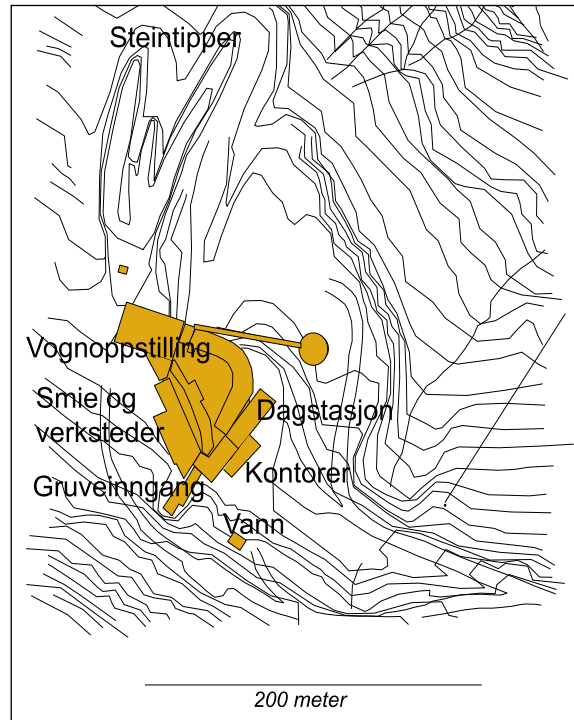
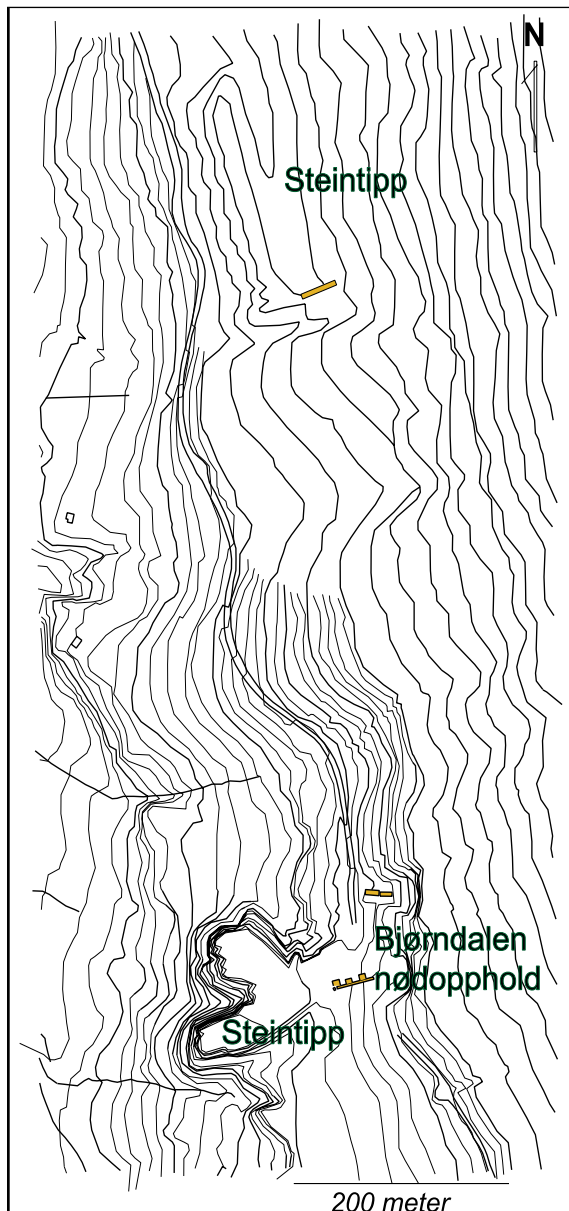
Daganlegget har stål og trekonstruksjoner kledd med bølgeblekk, stålplater og trepanel, støpte forstøtningsmurer og påbygg med Moelvenbrakker. Gruva er forbygd med trematerialer og hengboltet med stålbolter.

Tilstand

Daganleggene er preget av forfall. Det er særlig overgangene mellom de forskjellige bygningene som gir problemer i forbindelse med snø- og isskader.

Tilgjengelighet / sikkerhet

Gruva er stengt for omvisning. Veien blir holdt i stand nesten helt fram til gruva fordi andre virksomheter også benytter den.

Verneverdi

Kunnskapsverdi

Materialbruken i daganlegget synes typisk for tida, med bruk av lette konstruksjoner og platekledning. Første deler av anlegget ble bygd med bærende konstruksjoner i tre, et billig og fleksibelt byggemateriale. Senere kom bruk av bærende konstruksjoner i stål på 1980-tallet. Alle deler av daganlegget er intakt og lite har endret seg siden nedleggelsen. Kontrasten mellom hvordan daganlegget i denne gruva er bygd ut, etappevis - og hvordan daganleggene til Gruve 5 og Gruve 6 ble bygd mer samlet over en intensiv oppbygingsperiode, forteller om ulike politiske og økonomiske situasjoner gjennom femti-, seksti- og syttitallet. Anlegget har *høg kildeverdi/kunnskapsverdi* spesielt med tanke på teknologi, bygnings- og samfunns-historie.

Opplevelsesverdi

Anlegget har betydning som del av landskapet i området, der daganlegget med tippene er synlig fra ytre deler av Adventdalen. Gruva ligger i kort avstand fra Longyearbyen og har potensial i forhold til formidling av gruvehistorie.

Anbefalte tiltak

Store Norske gjennomfører et *forprosjekt* som skal avklare om det er mulig å etablere Gruve 3 som et gruvemuseum med til omvisning i selve gruva. Før dette er avklart anbefales forfallshemmende tiltak.

I forbindelse med eventuell etablering av gruvemuseum, åpnes det for *tilpasning av anleggene til formidling og opplevelse*.

9. Gruve 4

Gnr/bnr	22/1
Navn	Gruve 4
Eier	Store Norske Longyearbyen lokalstyre
Askeladd id	136815
Anleggstype	Daganlegg

Omfatter

- Gruveinngang
- Utslag – ventilasjonsstoller i østre side av Longyeardalen
- Rester etter fundamentet for "Løwø-brua". Terrenget er oppbygd for toglinje fra Gruve 1b til gruveinnslaget i øst.
- Rester etter vei fra Nybyen mot gruva. (Longyearbyen lokalstyre)

Stauts plan, vern og forurensing

Anlegget er ikke automatisk fredet jf. svalbardmiljøloven § 39a. I Arealplan for Longyearbyen 2009 – 2019 er daganlegget avsatt til natur- og friluftsområde. I Klif grunnforurensings base er lokaliteten merket som mulig forurenset.

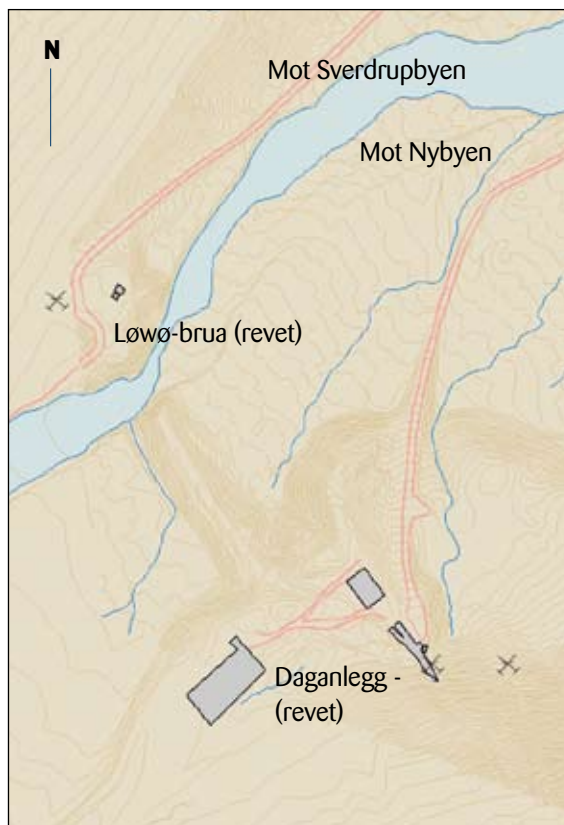
Historikk

Oppfaringen begynte i 1954 og gruva var klar som reservegruve i 1960. Videre oppfaring pågikk i 1964 – 66 og senere fordi kullforekomsten var større enn ventet. Produksjonsmetoden var retirerende longwall strossedrift, kullene ble transportert med skrapespill fra produksjonsstedet og fram til hovedstollen hvor de ble transportert videre med elektriske lokomotiver. Kullene fra produksjonen ble tatt ut gjennom stollsystemet i Gruve 2 B. Produksjonen ble innstilt i 1970 pga lav produktivitet som følge av geologiske forhold og stor vanninntregning.

Dagbygg med verksted ble revet i 1992. Utstyr som ble vurdert å ha museal interesse ble flyttet over til Gruve 3. En del utstyr, vogner, stempler, skinner etc ligger igjen i gruva.

Konstruksjoner og materialer

Daganlegget er fjernet, bare ventilasjonsutslagene bygd av tømmer og bølgeblekk står igjen.

Tilstand

Veien opp til gruva har rast ut. Området er ryddet.

Tilgjengelighet / sikkerhet

Gruva er ikke tilgjengelig.

Verneverdi

Kunnskapsverdi

Lite er igjen av anlegget, og kunnskapsverdien er svært redusert.

Opplevelsesverdi

Det er lite å se til anlegget i dag, men sporene viser at det har vært aktivitet innerst i dalen. Det mest karakteristiske trekket er masseoppbyggingen i dalen for den tidligere brua.

Bruk

Ingen bruk. Noe ferdsel i området.

Anbefalte tiltak

Forfallshemmende tiltak iverksettes ikke. Terrengoppbyggingen ved brua bør få ligge i fred.

Løwøbrua forbandt innslagene i Gruve 4.

Foto: Svalbard Museums bildesamling / Erling J. Nødtvedt.

10. Gruve 5

Gnr/bnr	22/1
Navn	Gruve 5
Eier	Store Norske
Askeladd id	
Anleggstype	Daganlegg

Omfatter

- Silo
- Lasteanlegg/taubanestasjon
- Heisfundament, heishus og fjellheis
- Overbygg ved gruveinnganger
- Anlegg og opphold ved steintipp
- Transportbånd/bru for kull fra gruva til skeideverket
- Skeideverk
- Bygningsrester i fjellsiden mot Adventdalen
- Steintipper

Stauts plan, vern og forurensing

Deler av anlegget er vedtaksfredet jf svalbardmiljøloven § 39 c; lasteanlegg/taubanestasjon og silo. Fredningen omfatter eksteriør, interiør og tekniske installasjoner samt en 100 meters sikringszone i alle retninger. I *Arealplan for Longyearbyen 2009-2019* er daganlegget avsatt til natur- og friluftsområde med skravur for vedtaksfredet kulturminne. I Klif grunnforurensings base er lokaliteten merket som mulig forurenset.

Historikk

Dette er den første gruva som ble startet utenfor Longyeardalen. Både vei, kraftlinje og taubane måtte føres ut til gruva. Oppfaring av gruva startet i 1957. Produksjonen begynte høsten 1959. Produksjonsmetoden var retirerende longwall strossedrift, kullene ble transportert med skrappspill fra produksjonsstedet og fram til hovedstollen hvor de ble transportert videre med elektriske lokomotiver. I deler av gruva ble det benyttet conveyor fra produksjonssted til hovedstoll.

Kullet ble skeidet for hånd og fordelt i siloen med et transportbelte. Derfra ble det fraktet med taubane til lager.

I august 1961 besøkte kong Olav V gruva, og derav kalles gruva også Olav Vs gruve.

Gruva var utdrevet i 1971.

Konstruksjoner og materialer

Flere alternative tegninger ble utarbeidet før arbeidene begynte. Gruveselskapet hadde fått statlige garantier og anlegget er preget av oversiktighet og god planlegging. Materialbruken er en kombinasjon av heis-fundamenter i tre og samtidens bruk av plasstøpt betong og stålkonstruksjoner. Anlegget er i all hovedsak prosjektert av tyske ingeniører. Daganlegget er bygd i betong, tre og stål og kledd og tekt med bølgeblikk og trepanel. Taubanebukkene er satt opp i treverk.

Tilstand

Store deler av daganlegget står fortsatt, men dalstasjonen til heisen er borte. Betongsiloen står bra, men mindre påbygg på østsiden av denne står i fare for å rase sammen. Lastestasjonen under siloen har ikke vegger og ytre del der kibbene kommer inn fra taubanen, står igjen uten verken kledning eller glass.

Skeideverket står bra, men har skader i kledning og dører mm. Kulltransportøren ut til siloen mangler transportbelte og representerer samme med siloen en betydelig fare for eventuelle besøkende. Den står tilgjengelig i dag med åpen konstruksjon i kulltransportøren mange meter over bakken og åpning fra denne ned i siloen under. Fundamentene for fjellheisen står, men har mange skader på skråavstivninger, bjelker og sviller. Enkelte deler av fundamentet har forskjøvet seg sideveis. Enkelte av skadene har antakelig oppstått mens banen var i drift.

Istandsettingsarbeidene i 1992 har bidratt til at gangbanen på siden av heisen er farbar. En del golvplank, tverrliggende leker og deler av rekkverket har råteskader og svikter. Heisplattingen står bra. Overbygninger foran gruveinngangene og over skinnegang mot tipp har betydelige skader. Store mengder snø fylles opp i disse bygningsanleggene vinterstid. Heishuset i betong med maskinen står bra, men vinduet er knust og døren står åpen slik at snø samles. Bygningen og bygningsrester mot steintippen er i meget dårlig forfatning.

Det er lite utstyr igjen i daganlegget, kun noe materiell er lagt igjen på kulltippen sør for anlegget. Skeideverket er flyttet over til Gruve 6 og står der. I gruva står utstyr igjen på verkstedet, vogner med utstyr, engelsk sidelaster (erstatning for skrapa), benker etc (jfr befaring 1992). Trafostasjon ble fjernet i 2008 grunnet antagelser om pcb innhold.

I senere tid er wire og søppel fjernet. Det er ikke utført vedlikehold på anlegget.

Gruve 5 i 1998.

Foto: Syssemmannen / Kolbein Dahle

Tilgjengelighet / sikkerhet

Gruva er stengt. Det kan være en sikkerhetsrisiko og ferdes i anlegget, og det er kun tilgjengelig etter avtale med eier. Gruve 5 har sommerstid grei tilkomst på vei opp Endalen. Veien er i bruk fram til sprengstofflageret lengre ut i dalen. Siste del av veien vil forfalle dersom ikke tiltak settes inn i forbindelse med gruva.

Verneverdi

Kunnskapsverdi

Gruve 5 var i mange år hovedgruve og den har hatt stor betydning for kullgruvedriften i Longyearbyen. Anlegget er imidlertid ikke komplett siden dalstasjonen er revet.

Opplevelsesverdi

Gruve 5 kan observeres fra Adventdalen, men har mindre betydning for landskapet, Gruve 6, taubanene og vinkelstasjonen fordi den ligger såpass langt inn i Endalen. For de som ferdes i Endalen har den en overraskende og imponerende virkning i landskapet der den med sine anselige dimensjoner og interessante form. De aller fleste taubanebukkene er bevart fram til gruva og dette gjør at gruva fortsatt er i en viss sammenheng med byen, og lagringsområde.

Anbefalte tiltak

Forfallshemmende vedlikehold på de fredete delene av anlegget og fjellheisen. Resten av anlegget får passivt vern.

Daganlegget avsettes til kulturminneområde når Arealplan for Longyearbyen skal rulleres. Hensikten er å verne mot riving.

Farlige anleggsdeler som påbygget på vestsiden av lastestasjonen, bør fjernes eller stenges av. Skeideverk og silo må stenges av og sikres mot ferdsel.

Det bør ikke gjøres tilretteleggingstiltak for ferdsel til anlegget da andre daganlegg egner seg bedre til dette.

Korriger kart med hensyn til å få 100 m sikringsone rundt den vedtaksfredede delen i overensstemmelse med 100 m i terrenget.

11. Gruve 6

Gnr/bnr	22/1
Navn	Gruve 6
Eier	Store Norske
Askeladd id	
Anleggstype	Daganlegg

Omfatter

- Silo
- Lasteanlegg
- Innlastingsanlegg for kull fra Gruve 7
- Taubane fra Gruve 6 med strammestasjon
- Fjellheis
- Dalstasjonen for heisen
- Kulltransportør/skraperenne
- Sti med sikringstau
- Heishus
- Plattform for heis
- Uttak kull/kulltipp
- Skeideverk
- Steintransportør/-tipp
- Mindre hus etter byggeperioden øverst
- Krafttilførsel med trafostasjon
- Steintipper

Status for plan, vern og forurensing

Deler av anlegget er vedtaksfredet jf svalbardmiljøloven § 39 c; daganlegget nede i dalen. Fredningen omfatter eksteriør, interiør og tekniske installasjoner samt en 100 meters sikringssone i alle retninger. I Arealplan for Longyearbyen 2009-2019 er daganlegget avsatt til natur- og friluftsområde med skravur for vedtaksfredet kulturminne. I Klifs grunnforurensingsbase er lokaliteten merket som mulig forurenset.

Historikk

Prøvestoller ble drevet fra 1965, anleggsarbeider fra 1966, oppføring fra 1967 og kullproduksjon fra 1969. Produksjonsmetoden var retirerende longwall strossedrift, og kullene ble transportert med skrapespill fra produksjonsstedet og fram til hovedstollen hvor de ble transportert videre med elektriske lokomotiver.

Kullet ble fraktet ned fjellsiden i en skraperenne til silo. Derfra foregikk transporten med taubane.

Bevilgningene fra Stortinget ga selskapet gode økonomiske rammer og dermed muligheter til grundig planlegging før

byggestart. Daganlegget er derfor oversiktlig og med ulike funksjoner i forskjellige hus.

Gruven innstilt i 1981, og ble senere vurdert som utdrevet.

Konstruksjoner og materialer

Daganlegget er bygd av bærende konstruksjoner i betong og stål og med understøttelse i tre for enkelte anleggsdeler. Bygningene er kledd og tekket med bølgeblekkplater. Gruva er forbygd med trematerialer og hengboltet i hovedstoller og tverrslag med stål. Taubanebukkene har trekonstruksjoner og strammestasjonen mellom vinkelstasjonen og gruva er bygd i stål.

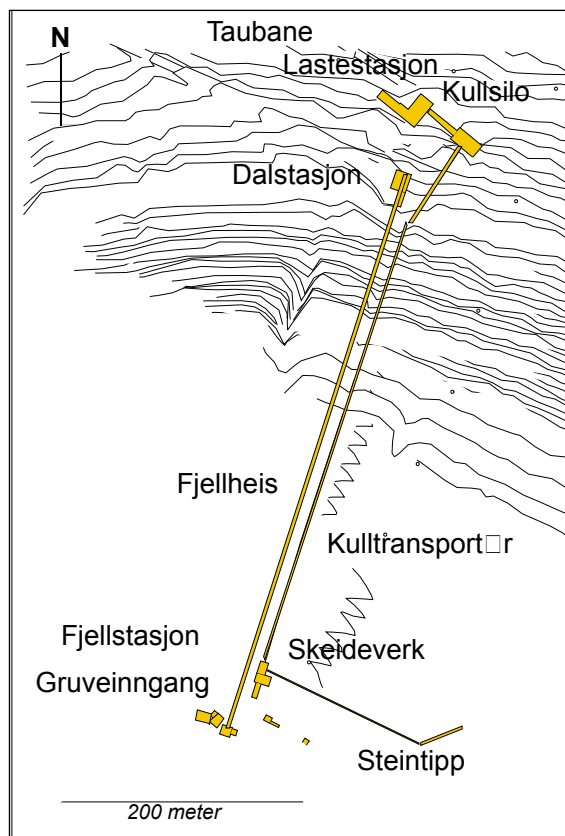
Tilstand

Daganlegget er i bra stand, men det er skader på kledning og en del vinduer er knust. Fundamentering synes bra.

Mye utstyr ble ved driftstans flyttet over til bruk i Gruve 3, men en del utstyr, møbler og gjenstander står igjen i gruva.

Tilgjengelighet / sikkerhet

Gruva er ikke tilgjengelig. Anlegget er kun tilgjengelig etter avtale med eier. Det går vei fram til gruva, og øvre del av anlegget og gruva kan i dag nås via svingete sti utstyrt med sikringstau.

Gruve 6.

Foto: Store Norskes bildesamling / Grøndal

Verneverdi

Kunnskapsverdi

Gruve 6 er kulturhistorisk interessant spesielt med tanke på teknologi, bygnings- og samfunnshistorie. Alle deler av daganlegget står og er lite endret. Dette er en styrke i forhold til Gruve 5 som trolig er mindre bevaringsdyktig.

Opplevelsesverdi

Gruve 6 er en viktig del av landskapet i Adventdalen og fjellheis, kulltransportører og silo kan sees på langt hold fra helt ytterst i dalen. Anleggets anselige dimensjoner og tydelige framtoning i omgivelsene vitner om kulldriftens rolle på Svalbard.

Taubanen er bevart helt fram til Gruve 6 og dette bidrar til å opprettholde forståelsen av sammenhengen mellom produksjonsstedet, transporten, byen og utlastingen.

Anbefalte tiltak

Det må utarbeides *tilstandsrapport* for å få oversikt over evt. omfattende skader og tiltaksplan med fremdrift.

Forfallshemmende tiltak iverksettes. Alle vinduer og dører ettersees, knuste vinduer skiftes ut og dører og låser repareres slik at verken snø eller uvedkommende kommer inn i anlegget. Skadete plater i kledning og tekking skiftes med tilsvarende plater med samme profilering.

Daganlegget ved Gruve 6 er fredningsverdig. Forslag til fredning etter svalbardmiljølovens § 39 c kan vurderes. Forslaget må åpne for eventuelle tiltak for å sette Gruve 6 inn i et formidlingsopplegg av teknisk/industrielle kulturminner.

Korriger kart med hensyn til å få 100 m sikringsone rundt den vedtaksfredede delen i overensstemmelse med 100 m i terrenget.

12. Gruve 7

Gnr/bnr	22/1
Navn	Gruve 7
Eier	Store Norske
Askeladd id	
Anleggstype	Daganlegg

Omfatter

Daganlegg:

- Kontorer, møterom og opphold
- Verksteder
- Lager
- Garasjer
- Kulltransportør og silo
- Steintipper
- Vei opp og parkerings-, lager- og transportarealer
- Rester i fjellskråningen etter tidligere kulltransportør ned til tidligere silo i dalbunnen

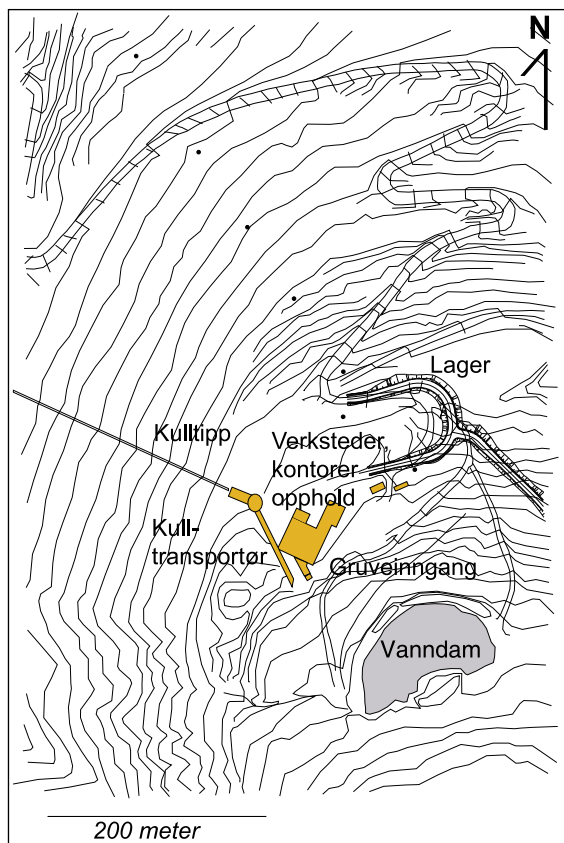
Status vern, plan og forurensing

Anlegget er ikke fredet jf svalbardmiljøloven § 39. I *Arealplan for Longyearbyen 2009-2019* er daganlegget avsatt til område for gruedrift med tilhørende aktiviteter. I Klif grunnforurensings base er lokaliteten merket som mulig forurenset.

Historikk

I perioden 1964 til 1966 ble det gjort undersøkelser og prøvestoller i kullfeltet. Oppfaringsarbeider og omfattende undersøkelser foregikk fra 1966. Regulær produksjon startet i 76. Det var et driftsavbrudd mellom til 1978 og 1981 for å utbedre belte- og transportstollen. Fra 1981/82 ble det drevet noe rom- og pillardrift. Konvensjonell og mekanisert longwall-strossedrift ble også benyttet som produksjonsmetode, men det drives i dag bare rom og pillardrift. Kulltransporten i gruva skjer med shuttle-car fram til transportbelter som frakter kullene ut i dagen til siloen. Kulltransporten utenfor gruva gikk tidligere med kulltransportør ned fjellsiden til en kullsilos. Deretter ble kullet fraktet med lastebil til Gruve 6 og transportert med taubanen videre. I dag fraktes kullet på lastebil fra kullsiloen ved gruva.

I 1984 brant den nederste delen av kulltransportøren og i 1988 oppsto en brann i et utdrevet område 5 km fra dagåpningen hvor to mann ble skadet.

Konstruksjoner og materialer

Daganlegget er bygd med bærende konstruksjoner i stål og bygningene er kledd med korrugerte stålplater. Siloen er av stål. Det er støpte golv i verksteder. En kontordel med Moelvenbrakker er bygd til. Det er treforbygging i gruva, samt hengbolting med stålbolter.

Hoveddelene av anlegget med verksteder og lager er planlagt under et. Imidlertid er anlegget bygd om flere ganger og er ikke i samme grad planlagt under ett slik som Gruve 5 og 6.

Tilstand

Daganlegget er i bra stand. Kulltransportører og en gammel silo er fjernet, men sporene synes fortsatt i fjellsiden. Veien er i bra stand og i daglig bruk.

Foto: Jan Inge Yri

Tilgjengelighet / sikkerhet

Gruva har i dag god tilgjengelighet fra vei. Gruva er ikke åpen for besøkende, og det er en sikringssone på 50 meter rundt daganlegget hvor uvedkommende ikke har adgang.

Verneverdi

Kunnskapsverdi

Gruva har høy kunnskapsverdi fordi anlegget er i drift. Mulighetene for dokumentasjon av arbeidsprosesser, arbeidsliv og organisering er meget gode.

Opplevelsesverdi

Gruve 7 er et viktig landskapselement i enden av Adventdalen. Kullstøvet fra Gruve 7 legger seg nedover fjellsiden og kan vinterstid observeres på lang avstand i Adventdalen. Selve daganlegget har likevel mindre miljøskapende verdi for området på grunn av beliggenheten.

Bruksverdi

Gruva er i drift.

Anbefalte tiltak

Dagens produksjon bør *dokumenteres* ved hjelp av film og foto, samt intervju med de ansatte. Dokumentasjonen må ha som siktemål å få fram hvordan driften i gruva foregår, hvilke arbeidsoperasjoner som gjøres, hvordan anlegget og gruva er organisert og hvilke hjelpemidler som må til for å få til driften. Arbeidssituasjon, samarbeid, sammenligning med arbeid og liv i andre gruver er temaer som bør tas opp. Anlegget er foreløpig fotoregistrert gjennom forarbeidene til verneplanen. Steintippene utenfor gruva må ryddes for avfall når driften legges ned.

Anlegget vedlikeholdes i henhold til de kravene som driften setter.

13. Taubanesentralen og taubanene

Gnr/bnr	22/1
Navn	Taubanesentral og taubaner
Eier	Store Norske
Askeladd id	87889
Anleggstype	Taubanesentral og taubaner

Omfatter

Automatisk fredet:

Bane til Gruve 1a

- Fundamenter til taubanebukker

Bane fra Gruve 1b

- Taubanebukker
- Strammestasjon

Bane fra Gruve 2a

- Taubanebukker
- Fundamenter til taubanebukker

Bane fra Gruve 2 b

- Lastestasjon
- Taubanefundament og hele bukker
- Vinkelstasjon ved Melkeveien, "Kurven"

Bane fra Taubanesentralen til Oppredningsverket (ORV)

- Taubanebukker med kabler og kibber
- Rester etter vinkelstasjon, "Rundingen", og mottaksanlegg for kibber ved oppredningsverket.

Vedtaksfredet:

Taubane 5:

- Taubaneanlegg ved Gruve 5 = silo og tappesentral – fredet eksteriør, interiør og tekniske installasjoner
- Taubanebukker
- Strammestasjoner i Adventdalen og spor etter strammestasjon i Endalen
- Vinkelstasjon i Endalen – fredet eksteriør, interiør og tekniske installasjoner

Taubane 6:

- Taubaneanlegget ved Gruve 6= daganlegget nede i dalen – fredet eksteriør, interiør og tekniske installasjoner
- Strammestasjon

Taubanesentralen, verksted, smie, smørebu – fredet eksteriør, interiør og tekniske installasjoner

Taubanelager – fredet eksteriør

Status vern, plan og forurensing

Taubanesentralanlegget med taubanene til gruve 5 og 6 er vedtaksfredet jf svalbardmiljøloven 39 c. De øvrige taubanene er automatisk fredet jf svalbardmiljøloven 39 a. /Areal-

planen for Longyearbyen 2011 – 2019 er de fleste taubane-strekningene avsatt til natur og friluftsområde kombinert med sikringssone for automatisk fredet kulturminne eller vedtaksfredet kulturminne. Lokalsamfunnsplanens strategiske del er taubanesentralen og taubanetrasèer utpekt som identitetsskapende.

Historikk

Taubaneanleggene ble bygd i takt med gruvene da kulltransporten fra gruvene til utlasting eller lagring foregikk med taubane fram til 1987.

Taubanen til Gruve 1 a (Bane 1a) ble anlagt i 1907/08. Den var 1.200 meter med 15 bukker, og gikk fra silo ved gruva til endestasjonen på kaia. Den hadde automatisk kulltipp ved kullageret på Skjæringa. Den hadde en kapasitet på 100 tonn pr. time. Banen var i drift fram til driften i Gruve 1 a ble stanset i 1920.

Taubanen til Gruve 2 a (Bane 2a) ble påbegynt i 1919 og var driftsklar i 1921. Den var på 1.500 meter og gikk fra silo ved gruva til sentralen på Skjæringa. Taubanen var innkjøpt fra det nedlagte Salangen Bergverk. Banen var i drift fram til nytt innslag for gruva ble etablert i 1937. Bukkene ble senere fjernet.

Nytt kullager og lasteanlegg ble anlagt på Hotelnesset samme år og taubanen ble forlenget ut dit (Bane 3). Denne banen ble 5 km lang og hadde 74 tårn. Der hvor Bane 2 a og Bane 3 møttes, ble det satt opp en sentralstasjon i 1921. Anlegget fikk en del skader under krigen. Etter reparasjonsarbeider ble den driftsklar i 1946. Banen 3 ble samtidig forlenget til en vinkelstasjon, Rundingen, som koblet til Bane 4 som gikk ut til lasteanlegget. Banen var i drift fram til 1987 da bruk av taubane i kulltransporten ble avsluttet. Rundingen for taubanen ned til Hotellneset ble revet i 1992. Bane 4 ned til lagringsområdet ble lagt ned i 1977, og ble senere revet.

Taubanen til Gruve 2 b var ferdig i 1937. Den var på 2000 meter og gikk fra gruvesilo til sentralstasjonen som også var nybygd i 1937. Den fikk en del skader under krigen. Ble reparert og kom i drift i 1947, og var i drift fram til Gruve 4 som tok ut kull gjennom stollsystemet i Gruve 2 b, ble nedlagt i 1970.

Taubanen til Gruve 1 b var ferdig i 1939, og ble koblet på sentralstasjonen. Den var på 2,4 km. To av bukkene ble sprengt under evakueringen i 1941. Banen fikk små ødeleggelser under krigen.

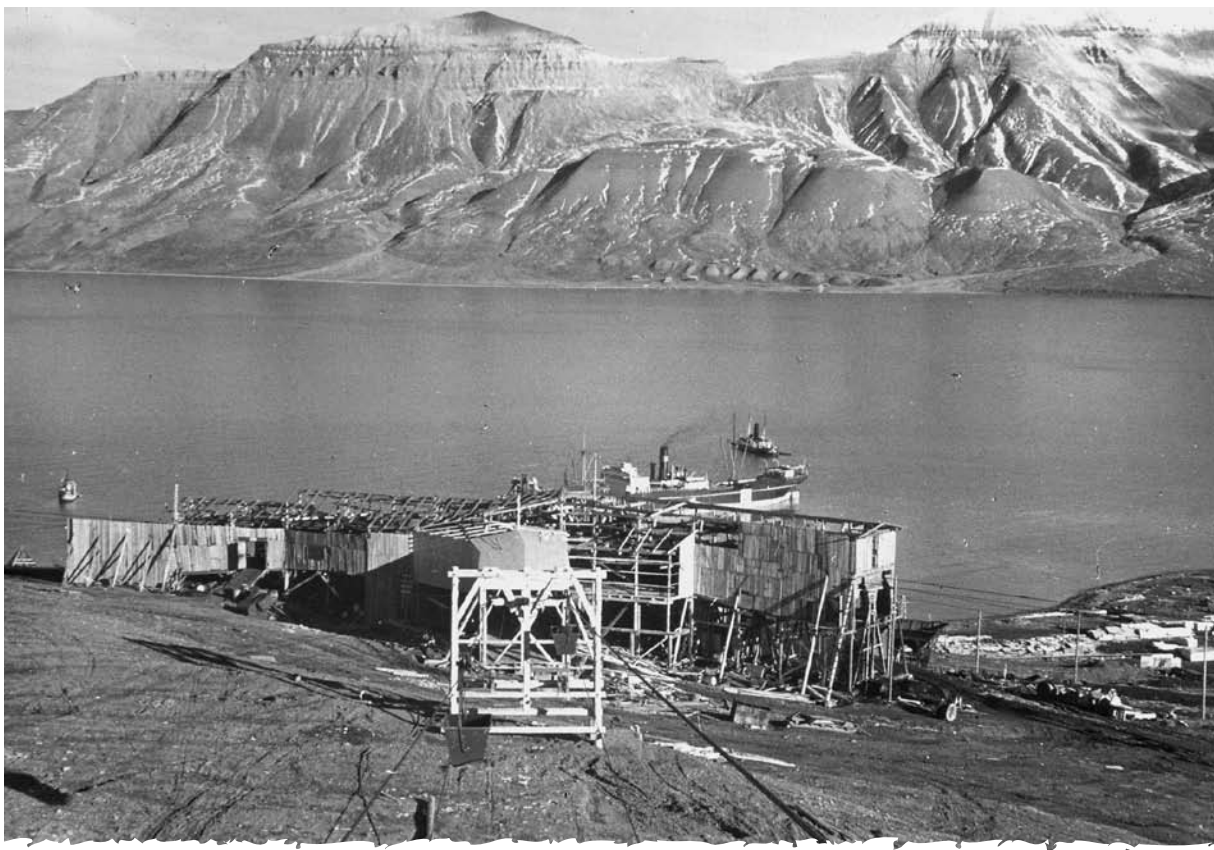
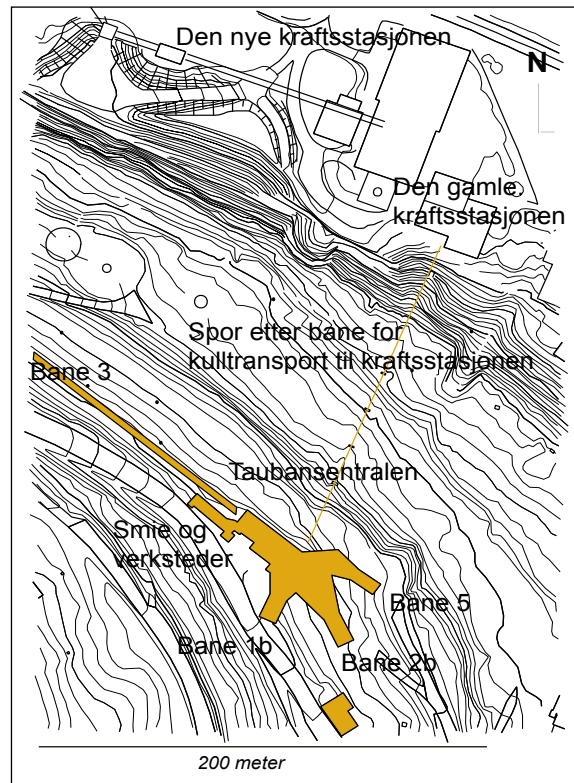
Taubanen til Gruve 5 ble ferdig i 1959/60 og hadde tre strammestasjoner i tillegg til vinkelstasjonen. Banen var på

Taubanen til Gruve 6 ble ferdig i 1969, og ble koblet på banen fra Gruve 5 ved vinkelstasjonen i Endalen.

Taubanesentralen som står i dag ble tatt i bruk i 1957. Her kom banen fra Gruve 1 ved Sverdrupbyen (Bane 1b), fra Gruve 2 ved Nybyen og senere fra Gruve 2 b (Bane 2b), og fra Gruve 5 i Endalen (Bane 5). Fra Taubanesentralen gikk transporten videre til ORV med Bane 3. De siste taubanene gikk ut av bruk i 1987. Sentralen ble bygd over den gamle taubanesentralen som sto her.

I 1954 ble et kombinert sorteringsanlegg og skeideverk ved Hotellneset tatt i bruk. Dagens oppredningsverk ble satt i drift i 1964. Siloen eksploderte i 1980 og ny knuser ble installert 1983. Før dette sto knuseren i siktehuset. Rivingsarbeidene av oppredningsverket ble påbegynt i 2009. En utstilling i Taubanesentralen ble etablert i 1992 og den ble åpnet for omvisninger for publikum etter et samarbeid mellom Store Norske, Svalbard museum og Sysselmannen på Svalbard med tilskudd fra disse og Norsk Kulturråd. Omvisningsaktiviteten er i dag lav.

Taubanelageret ble ombygd til bolig i 1998 og 2002.

Taubanesentralen.

Foto: Store Norskes bildesamling / ukjent fotograf

Konstruksjoner og materialer

Sentralen har stålkonstruksjon, tredekke og er kledd og tekt med bølgeblikkplater. Utvendige trapper er i stål. Støpte lodd i stålrammer er brukt til stramming av kablene. Smie og verksteder er satt opp i trekonstruksjoner kledd med korrugerte stålplater. Spisebua har trekonstruksjon og trepanel. Taubanebukkene har trekonstruksjoner og strammestasjonen på Bane 2 er bygd i stål. Bane 3 har i hovedsak trebukker men også noen stålbukker.

Tilstand

Med utgangspunkt i de befaringene som er gjort hittil, ser man at det er fundamentskader på noen av taubanebukkene, men generelt er tilstanden tilfredsstillende på de fleste taubanebukkene. Taubanesentral med smie, verksted og smørebu trenger vedlikehold og reparasjon av knuste vinduer m.m.

I forbindelse med vedtaksfredningen ble det laget en tilstandsrapport med vurdering av kostnader og behov for fremtidig vedlikehold av Taubanesentralen.

Verneverdi

Kunnskapsverdi

Hele anlegget fra daganlegg til Taubanesentral til området ved Hotellneset har høy kildeverdi/kunnskapsverdi. Anlegget er vesentlig for å forstå helheten i gruvedriften. De ulike funksjonene er bevart. De fleste taubanebukkene står, flere

lastestasjoner ved daganleggene, vinkel- og strammestasjoner og taubanesentralen. Unntaket er banen til gruve 1A der alle bukkene er rast ned og den siste strekningen; Bane 4 fra oppredningsverket og ut til lasteområdet Hotellneset.

Opplevelsesverdi

Taubanebukkene og taubanesentralen har høy opplevelsesverdi. De er viktige symboler og er identitetsskapende elementer i Longyearbyen.

Anbefalte tiltak

Store Norskes tilstandsrapport for taubanene ferdigstilles høsten 2010. Med utgangspunkt i denne utarbeides en vedlikeholds- og sikringsplan. Bane 3 prioriteres i vedlikeholdsarbeid da denne banen i dag er i best stand og gir det beste uttrykket for taubanens funksjon. Øvrige bukker utarbeides det sikringsplan for.

Det utarbeides en plan for Taubanesentralen, smie, verksted og smørebu som ser på nødvendig vedlikeholdsarbeid og tiltak som kan gjøre Taubanesentralen mer tilgjengelig i formidlings- og opplevelsessammenheng.

Det iverksettes et prosjekt med intervju av de som jobbet ved taubaneanleggene for å dokumentere driften og arbeidsforholdene.

Eksteriøret på Taubanelagret vedlikeholdes i tråd med fredningsbestemmelsene.

Taubanen innover Adventdalen under bygging.

Foto: Svalbard Museums fotosamling / Erling J. Nødtevd

14. Laste- og lagringsområdet Hotellneset med Titankrana

Gnr/bnr	22/1
Navn	Laste- og lagringsområde Hotellneset
Eier	Store Norske
Askeladd id	136719
Anleggstype	Lastekraner, Kullagringsområder

Omfatter

- Lastebru (Titankrana)
- Transportbelter, sikter etc
- Lastetårn med utligger, kullkai
- Lagringsområde

Status vern, plan og forurensing

Delplan for Hotellneset ble vedtatt 27.10.2008. Titankrana er avsatt til kulturminneområde i kombinasjon med område for råstoffutvinning. For lasteanlegget/kullkaia er det lagt inn en bestemmelse om at Sysselmannen skal kontaktes ved evt. ombygging eller reparasjon (§ III h). Det er ingen kjente automatiske fredede kulturminner i området, men deler kan være eldre enn fra 1946. I delplanens bestemmelser vises det derfor til svalbardmiljøloven § 44 om at arbeid skal stanses hvis levninger fra før 1946 kommer fram.

Historikk

Lagringsanlegget på Hotellneset ble tatt i bruk i 1921. Det var et moderne anlegg med skinnegående lagrings- og lastebro. Det var også transportbånd og en lastekran. Anlegget var ferdig i 1922. Under evakueringen i 1941 ble kullageret satt i brann, og under krigen ble alle bygninger og installasjoner ødelagt. Allerede sommeren 1946 ble et nytt lagrings og lasteanlegg montert. I 1953 tok man i bruk en sorteringskran, Titankrana. Lasteanlegget ble utvidet fra 1963. I området sto boligbarakker for arbeiderne. Neset ble fraflyttet i 1967, etter den tid bodde folk i byen. Taubanen fra Oppredningsverket ble nedlagt i 1977 og Titankrana ble brukt til lasting fram til 1986-87.

Konstruksjoner og materialer

Titankrana er bygd med en fagverkskonstruksjon i stål og lastetårnet og kaia har trekonstruksjoner. Kaia er fundamentert på trepæler og har tredekke. Pullerter for båter er i trekonstruksjoner.

Tårnet har en utlastingsarm i stål og transportbåndet opp til tårnet er kledd med bølgeblekk. Nyere sikter og belte-transportører er lagd av stål med transportbelter i gummi-materiale.

Tilstand

Titankrana står bra. Skinnegang er fjernet og den står fast ytterst på neset. Enkelte skråavstivere under brua og i østre

Kullageret og Titankrana på Hotellneset.

Foto: Store Norskes bildesamling / ukjent fotograf

ende har løsnet. Skråstag i NØ ende av kрана måtte stadig repareres under driften. Dette skyldtes strekk ved skjev kjøring av kрана grunnet ising i sporene. Vinduene er knust i huset for grabben. Lastetårnet i tre på kullkaia er i bra stand, men en tverravstiver har brukket. Konstruksjonen har fått en del slag og skader, men den står allikevel bra. Kullkaia har slagskader.

Tilgjengelighet / sikkerhet

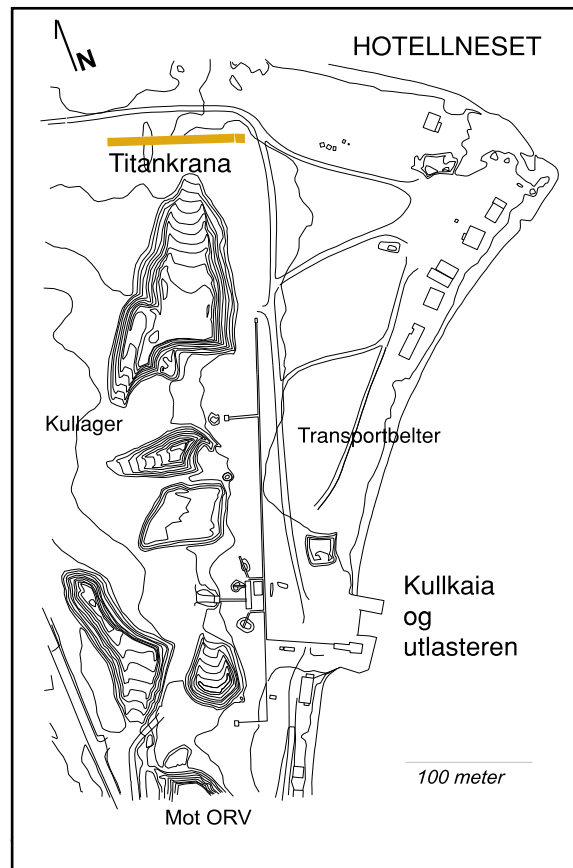
Området er tilgjengelig fra vei.

Verneverdi

Kunnskapsverdi

Anleggene måtte bygges opp igjen etter krigen. Likevel viser lastetårnet og kaia fortsatt en teknikk som har vært benyttet helt siden lasteanlegget ble anlagt i begynnelsen av 20-tallet. Det benyttes fortsatt belter for transport til og opp i lastetårnet.

Lastetårnet i tre er det eneste på Svalbard. De andre gruvebyene har lignende lastetårn i stål. Lastebrau eller Titankrana er ikke lenger i bruk og taubanen som førte ned til lasteplassen er fjernet. Området har teknikkhistorisk, samfunns- og sosialhistorisk interesse. Anleggets pedagogiske verdi er imidlertid noe redusert fordi taubanen er fjernet og det er

Titankrana på Hotellneset.

Foto: Store Norskes bildesamling / ukjent fotograf

"Ingerfem" gjør klar til frakt på Hotellneset.

Foto: Svalbard Museums bildesamling / Erling J. Notvedt

Lastebiltransporten, hjullasterne og de nyere transportbeltene til siktene som fordeler kullet, viser den moderne måten å løse lagring og lasting på. Sett i sammenheng med de eldre konstruksjonene er forskjellen i bruk av teknologi interessant.

Opplevelsesverdi

Titankrana er en meget viktig del av landskapet og et viktig miljø- og identitetsskapende element. Med sin monumentalitet og strategiske beliggenhet ytterst på neset, har krana en arkitektonisk kvalitet og er et symbol for byens hovednæring i historisk perspektiv.

Bruk

Kaia er fortsatt i bruk til kullskipping og som avlastning til Bykaia.

Anbefalte tiltak

Det bør gjennomføres forfallshemmende tiltak med ettersyn og vedlikehold på Titankrana.

Lastetårn og kai vedlikeholdes og utvikles etter eiers behov knyttet til driften i selskapet.

15. Den gamle kraftstasjonen mv.

Gnr/bnr	22/311
Navn	Den gamle kraftstasjonen
Eier	Longyearbyen lokalstyre
Askeladd id	136720
Anleggstype	Kraftstasjon

Omfatter

- Kraftstasjonen
- Tufter fra en eldre kraftstasjon, fyrbøterbrakke og maskinmesse.

Status vern, plan og forurensing

Kraftstasjonen er automatisk fredet, jf svalbardmiljøloven § 39a. Rundt det fredede kulturminner hører en sikringsone på 100 meter jf svalbardmiljøloven § 39 tredje ledd. I Arealplan for Longyearbyen 2009 – 2019 er kraftstasjonen avsatt til kulturminneområde med sikringsone for automatisk fredede kulturminner.

Historikk

Den gamle kraftstasjonen ble bygd i 1920 og er senere påbygd i 1924, 1930, 1937, og 1945. Tilbyggene skulle romme nye kjeler. Deler av stasjonen ble skadet under angrepene i 1943. Den gamle kraftstasjonen ble lagt ned da driften av den nye stasjonen kom på nyåret i 1983. Fjernvarmeanlegget i Longyearbyen ble etablert samtidig.

Konstruksjoner og materialer

Veggene er armert betong og støpt med grovt tilslag. Dekkene er bygd opp med stålplater lagt på ståldragere og støpte dekker. Det var tidligere tretak i deler av anlegget, i dag er det stålbelketak. Takene er tekt med bølgeblekk og papp. Pipa er i stål. Det er registrert store mengder asbest i anlegget.

Tilstand

Sweco as laget i 2008 en tilstandsanalyse for kraftverket med mulige tiltak. Analysen konkluderer med at skadene

Den gamle kraftstasjonen.

Foto: Jan Inge Yri

er svært omfattende. Det er store betong og pusskader og 2/3 av kjelleren er fylt med vann/is. Den høye skorsteinen vurderes som dårlig med akutt fare for nedfall. Innvendig er det kraftig avflassing av maling i flere rom og skader på platekledningen flere steder. Knuste vinduer.

Transportbeltet for kull fra Taubanesentralen til siloen over kjelene er fjernet, kun noen fundamenter og rester står igjen på pynten over kraftstasjonen. Åpningen for kullinntaket til siloene er tettet igjen med bølgeblikkplater.

Tilgjengelighet / sikkerhet

Stasjonen er ikke tilgjengelig uten etter avtale med eier.

Verneverdi

Kunnskapsverdi

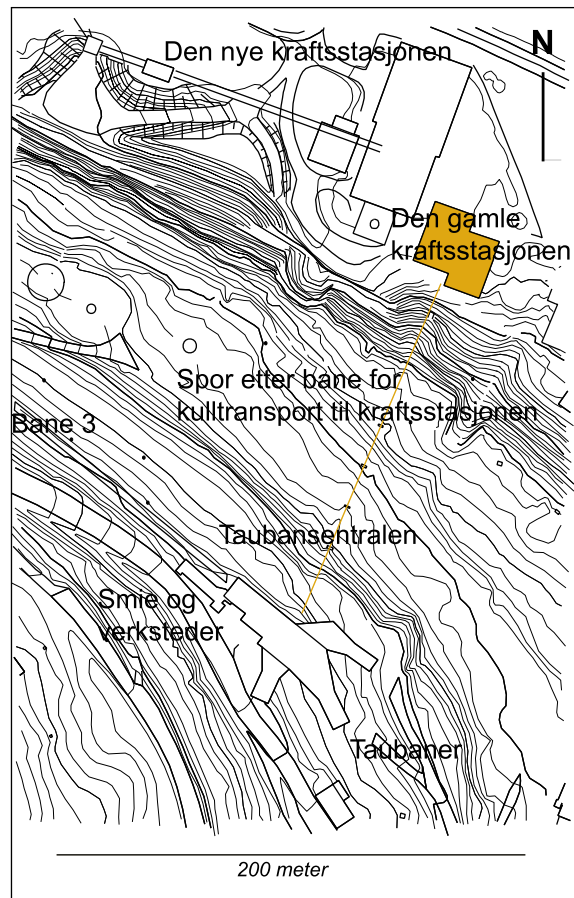
Kraftstasjonen har spesielt høy teknikkhistorisk og samfunnshistorisk interesse. Alle hoveddeler av driftsutstyret i kraftstasjonen er bevart med blant annet dampkjeler, turbiner, evaporisatorer, bryterskap med mer. Ulike dampkjeler og turbiner er anskaffet til forskjellig tid og materiellet dokumenterer den tekniske utviklingen.

Den gamle Kraftstasjonen og det moderne Energiverket, sammen med dagens kullproduksjon i Gruve 7 og de fredete taubaneanleggene frem til Taubanesentralen, anskueliggjør kraftproduksjonen fra gruva til turbinen og dens utvikling som er unik i Norge.

Opplevelsesverdi

Den nye kraftstasjonen ligger ved siden av den gamle og den forskjellen i størrelse er påtakelig. Kraftstasjonen kan ha formidlingspotensial i sammenheng med den nye stasjonen ved siden av. Felles omvisninger i anleggene gir god innsikt i den teknologiske utviklingen og begge anleggene har enkelte rom med stor opplevelsesverdi.

På grunn av det manglende vedlikeholdet oppleves bygningen som skjemmende i bybildet.

Bruksverdi

Sporadisk bruk som lager og hobbyrom. Manglende vedlikehold har bidratt til liten bruksverdi.

Anbefalte tiltak

Forfallshemmende tiltak bør iverksettes snarest. Rapporten fra Sweco as og Riksantikvarens brev av 22.9.2009 foreslår mulige tiltak.

16. Rørkasser

Gnr/bnr	22/1, 22/314
Navn	Rørkasser
Eier	Longyearbyen lokalstyre
Askeladd id	136817, 136818, 136819
Anleggstype	Rørledninger over bakken

Omfatter

- Rørledninger i rørkasser på Skjæringa, over dalen til Sentrum, i boligområdene, til skolen, Nybyen og huset og flere pumpestasjoner

Status vern, plan og forurensing

Ingen av rørkassene er fredet i medhold av svalbardmiljøloven § 39. Anleggene ligger innenfor planområdet for Arealplanen for Longyearbyen 2009 – 2019. Rørledningene ligger i områder avsatt til ulike formål, deriblant sikringsone for automatisk fredede kulturminner og kulturminneområde. Vedtak i Miljø- og næringsutvalget 22.11.2004 om å bevare to strekninger som visuelle identitetsskapende kulturminner: rørkassene i Ny-

byen og fra Isdammen til bebyggelsen i Longyearbyen. Se sak 2004/01252. Sysselmannen på Svalbard har påtatt seg vedlikeholdsansvaret for streningen Huset – Nybyen fra 2009, sak 2004/01252-12.

Historikk

Rørkassen fra Isdammen til bebyggelsen med ferskvann er fra ca 1960. Rørkassene mellom fyrhusene og husene, for eksempel i Nybyen og mellom Nybyen og Huset er eldre.

Konstruksjoner og materialer

De fleste rørkassene står på stolper av tre. Rørene er overbygd med dekke av tre og papp eller bøyd jernplater. Vann, varme og kloakk ble lagt sammen inne i firkantede føringer av tre. Dette ser ut som lange kasser derav navnet rørkasser. De kalles også rørgater. Rørene lå i isolasjon slik at varmerørene skulle sørge for at de andre rørene ikke frøys. Kassene stod på lave bukker og det var lett å komme til for vedlikehold. Det varme vannet kom fra fyrhusene og fra kraftstasjonen.

Pumpestasjon og rørkasser ved Nybyen.

Foto: Jan Inge Yri

Tilstand

Rørledningene ettersees og vedlikeholdes jevnlig.

Tilgjengelighet / sikkerhet

Synlig i byen.

Verneverdi

Kunnskapsverdi

Anlegget har teknisk, samfunns- og sosialhistorisk interesse. Aktivitet i områder med permafrost krever andre tekniske løsninger og byggemåter enn i varmere strøk. Rørkassene er bygd på ulike måter og er av forskjellig dato. I Nybyen står rørkassene i et miljø som har store deler av sammenhengen mellom dagbrudd, bosetting og teknisk infrastruktur bevart.

Opplevelsesverdi

I Lokalsamfunnsplanens strategiske del er rørgatene i Longyearbyen utpekt som identitetsskapende.

Bruk

Deler av rørledningene er i bruk.

Anbefalte tiltak

Vedlikeholdes. For rørkassene fra Isdammen til bebyggelsen, i Nybyen og strekningen Nybyen – Huset forsetter samarbeidet mellom Longyearbyen lokalstyre og Sysselmannen på Svalbard om bevaring.

17. Isdammen

Gnr/bnr	22/1
Navn	Isdammen
Eier	Longyearbyen lokalstyre
Askeladd id	136816
Anleggstype	Drikkevannskilde

Omfatter

- Isdammen (Isdammen eies av Store Norske)
- Demning i nordre del
- Pumpehus og rørledning mot byen (se rørkasser)
- Høydebasseng

Status vern, plan og forurensing

I Arealplan for Longyearbyen 2009 – 2019 er daganlegget er avsatt til drikkevannskilde. Arealet rundt er avsatt til natur og friluftsområde.

Historikk

Isdammen har alltid vært Longyearbyens drikkevannskilde vinterstid. Om høsten skar man is og senere på vinteren ble isen hugd løs. Den ble kjørt rundt i Longyearbyen med hest og senere med traktor og slede. Et vannreservoar ved Sverdrupbyen som det fortsatt fins rester etter, har også i sin tid vært en del av vannforsyningsystemet. Indre deler av gruvene 1 og 4 har vært brukt som reservereservoar om sommeren.

Konstruksjoner og materialer

Demningen er en del av veibanen i Adventdalen. Overløp er støpt i betong.

Tilstand

Anlegget er i god stand.

Tilgjengelighet / sikkerhet

Anlegget har restriksjoner i henhold til Arealplanen for Longyearbyen.

Verneverdi

Kunnskapsverdi

Anlegget har teknisk, samfunns- og sosialhistorisk interesse. Anlegget er en viktig del av infrastrukturen i Longyearbyen, og viser at vannforsyning må løses på annen måte i Arktis.

Opplevelsesverdi

Landskapselement. Opplevelsesverdi i forbindelse med informasjon om vannforsyning.

Bruk

I ordinær drift.

Anbefalte tiltak

Anleggene holdes ved like slik driften krever. Eventuelle utvidelser eller endringer vil behandles i forhold til Arealplanen.

Isdammen.

Foto: Jan Inge Yri

18. Gammelkaia

Gnr/bnr	22/437
Navn	Gammelkaia
Eier	Materiallageret AS
Askeladd id	136722
Anleggstype	Kai

Omfatter

- Kai

Status vern, plan og forurensing

Restene av den eldste kaia er automatisk fredet i henhold til svalbardmiljøloven § 39a. Gammelkaia er avsatt til kulturminneområde med sikringssone for automatisk fredet kulturminne i *Delplan for Sjøområde nord og sydvest*.

Historikk

Gammelkaia ble bygd i 1907, og var utlastingskai. Kaia hadde en 180 meter pir i tre. Den ble utbedret i 1912 ved at kai og molo ble forsterket og det ble gjort plass til 4 parallelle spor. Under driften i Amerikanergruva på begynnelsen av århundret ble området på nivå med dagens sysselmannsbolig brukt til kullagring og en dobbeltsporet trallebane fortsatte videre ned til kaia nedenfor. Skjæringa i terrenget kan fortsatt oppfattes, likeså skinnegangen etter den dampdrevne krana. I 1924 ble taubanen forlenget ned til kaia for utlasting av kull.

Store deler av kaia ble ødelagt under krigen. Dagens kai ligger omtrent på samme plass, og området er fylt helt ut med stein. Kaia og fyllingen en del påler fra den eldste kaia. Gammelkaia var hovedkai fram til Bykaia ble bygd.

Konstruksjoner og materialer

Trestolper og tverravstivning av tre er boltet sammen med jernbolter. På framsiden mot sjøen er vertikale stokker festet, som fartøyene kan ligge imot. Kaia har tredekke.

Tilstand

Gammelkaia er i bra stand.

Tilgjengelighet / sikkerhet

Gammelkaia er inngjerdet og ikke tilgjengelig for allmennheten.

Verneverdi

Kunnskapsverdi

Tidligere var sjøveien eneste reisemåte til og fra Svalbard. I tillegg var den utskipingskai fra den første gruvedriften i byen. Kaia har derfor vært en meget viktig del av infrastrukturen og er av samfunns- og sosialhistorisk interesse. Kaia er bygd om fra det tidligste driften, og kunnskapsverdien med hensyn til opprinnelig byggemåte er redusert.

Opplevelsesverdi

Selv om kaia og området er bygd om siden opprinnelsen, anskueliggjør kaia den funksjonelle sammenhengen i driften fra gruva til taubanen og ut i båt.

Bruk

Kaia er i bruk og den gir viktig avlastning for Bykaia.

Anbefalte tiltak

Ordinært vedlikehold. De opprinnelige pålene i fylling og fundament skal stå.

Gammelkaia.

Foto: Store Norges bildesamling

19. Burmaveien med bru

Gnr/bnr	22/1
Navn	Burmaveien med brua
Eier	Longyearbyen lokalstyre
Askeladd id	136721
Anleggstype	Vei og bru

Omfatter

- Veien fra Skjæringa på oversiden av taubanetraséen bort til oppredningsverket
- Brua ovenfor kraftstasjonen

Status vern, plan og forurensing

I *Arealplan for Longyearbyen 2009-2019* ligger veien i et natur- og friluftområde med sikringsone for automatisk fredede kulturminner.

Historikk

Veien ble anlagt i 1967 og var i bruk fram til 1985 da ny vei ble anlagt nærmere sjøen. Det var i mange år ingen skikkelig vei mellom Hotellneset og byen, og de som arbeidet ved skeideverket og lasteanlegget var sjelden inne i byen.

Konstruksjoner og materialer

Veien er bygd opp i terrenget og gruslagt. Brua er en fagverkskonstruksjon i tre med plankedekke overbygd med en nyere betongbru med støpt dekke. Brua har autovern i betong og gelender av firkantformet huljern på én side og

moderne autovern på den andre siden. Brukarene er bygd opp med stokker lagt i tømmerla.

Tilstand

Veien er avstengt i vest ved inntaksanlegget til det tidligere oppredningsverket. Noe vedlikehold skjer på deler av veien og den står forholdsvis bra. Brua har skader i begge ender av nordre autovern. I elveleiet nedenfor brua er det henlagt diverse gruvemateriell og på oversiden ligger materialres-ter.

Verne vurdering

Kunnskapsverdi

Kunnskapsverdien er knyttet til plasseringen i terrenget, konstruksjonsmåte og detaljering i vei og bru med senere endringer. Trolig er opplevelsesverdien mer vesentlig enn kunnskapsverdien som antas å være mest interessant lokalt. Teknologi og fremgangsmåte antas å være mer preget av Store Norske kompetanse enn vegbygging i regi av Statens vegvesen.

Opplevelsesverdi

Veien er et viktig landskapselement og har miljøverdi i sammenheng med utviklingen i gruvedriften og samfunnet forøvrigt.

Bruk

Skuterløype og turvei.

Anbefalte tiltak

Veien og brua bør bevares. Forfallshemmende tiltak iverksettes slik at veien bevares som turvei.

Burmaveien med bru.

Foto: Svalbard Museums bildesamling / Erling J. Nødtvedt

20. Lager og verksteder i Sjøområdet

Gnr/bnr	22/1
Navn	Lager og verksteder i Sjøområdet
Eier	Flere private
Askeladd id	136723
Anleggstype	Lager og verksteder

Omfatter

- Lagerbygninger i sjøområdet. Følgende bygninger nevnes spesielt:
 - Transporten – gnr 22 bnr 532 (Reistad, Ole I.)
 - Eldre lagerbygninger i tre – gnr 22 bnr 427 (Reistad, Ole I.)

Status vern, plan og forurensing

I *Delplan for Sjøområdet nord og sydvest* vedtatt 28.1.2008 er Transporten og et eldre lagerbygg sydøst for Transporten avsatt til kulturminneområde med sikringssone for automatisk fredete kulturminner. De øvrige historisk interessante bygningene er avsatt til industri/verksted/lager.

Historikk

Longyearbyens eldste bebyggelse fra 1906 – 40 gikk for en stor del tapt under krigshandlingene. Enkelte bygninger i Sjøområdet ble imidlertid bevart. Noen lagerbrakker av tre overlevde også krigen, men flere av disse er senere revet. I dag står Transporten fra ca 1920 og et lagerbygg sørøst hvor den nordre delen er fra før krigen. Like etter 2. verdenskrig ble det oppført flere bygninger i området, særlig knyttet til lager- og transportfunksjoner (Potetlageret, Provianten, Bussgarasjen, Gammelmekken). Funksjonelt har deler av bebyggelsen sammenheng med både Gammelkaia og Taubanesentralen. Varer fra båtene ble lagret i Sjøområ-

det, og kraftstasjonen hadde egen transportbane for kull til Taubanesentralen.

Konstruksjoner og materialer

Anleggene består av trekonstruksjoner og murkonstruksjoner.

Tilstand

Transporten er nylig restaurert. De øvrige bygningene i området er i varierende tilstand og er i bruk.

Tilgjengelighet og sikkerhet

Tilgjengelig bydel.

Verneverdi

Kunnskapsverdi

Bygningene er satt opp over et tidsrom på ca. 40 år og de forskjellige bygningene er typiske representanter for verksteds- og lagerbygninger fra sin periode. Kunnskapsverdien er knyttet til byggemåter og de ulike funksjonene.

Opplevelsesverdi

Sjøområdet utgjør et historisk kjerneområde, og er det eneste området i byen som har hatt samme type funksjoner sammenhengende siden etableringen av byen. Området har høy miljøverdi som del av gruvebyen som helhet.

Bruksverdi

Bygningene er i bruk. Høgt potensial for ny bruk.

Anbefalte tiltak

Verneiltakene ble avklart i arbeidet med Delplanen. Bevaringsstrategien for bygningene bør være forfallshemmende tiltak, dvs. vedlikehold og istandsetting.

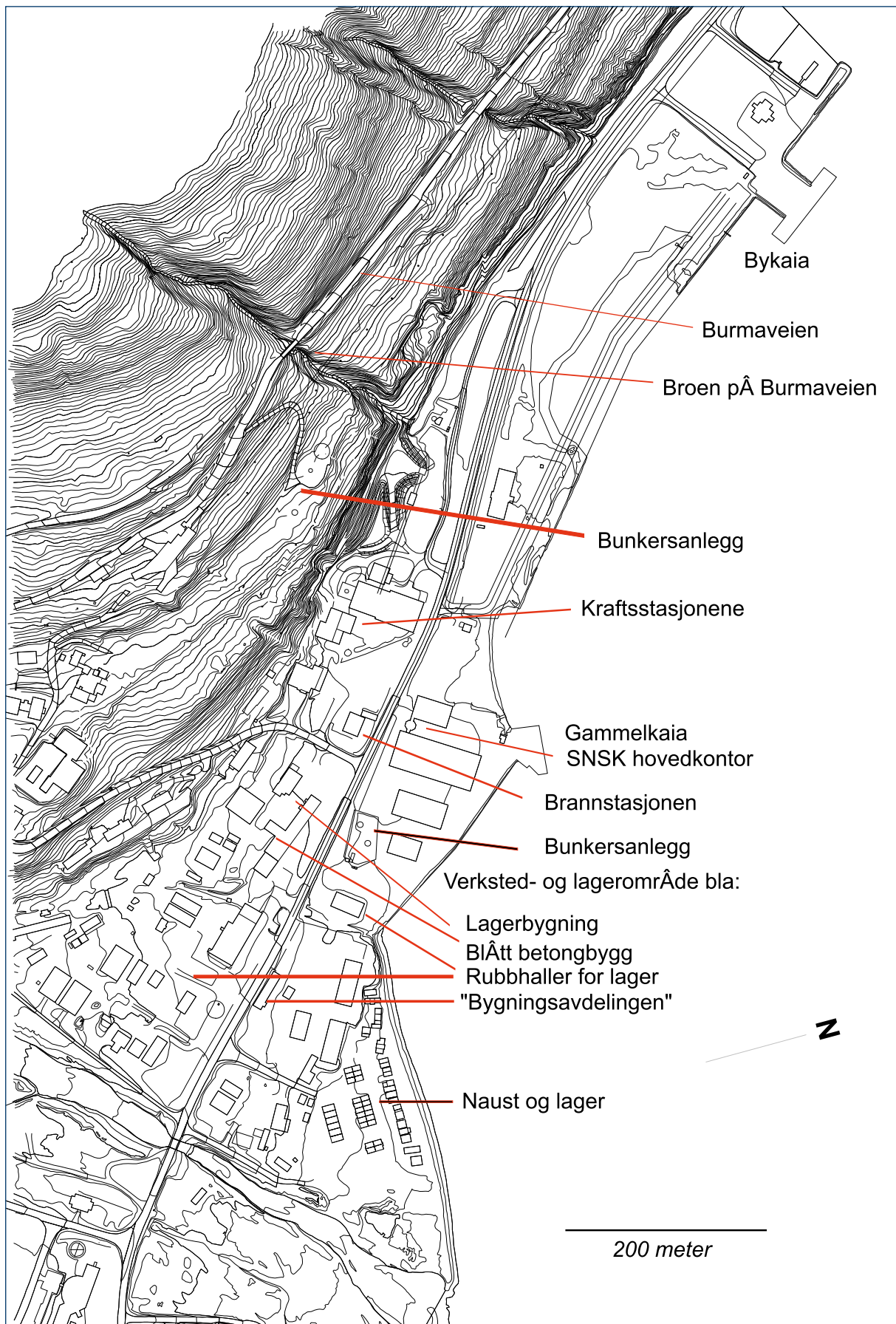

Lager og verksteder i sjøområdet på 50-tallet.

Foto: Svalbard Museums bildesamling / Erling J. Nødtvedt

Kaier, lager, verksteder, bunkeranlegg

Burmaveien

21. Bunkersanlegg

Gnr/bnr	22/311
Navn	Den gamle kraftstasjonen
Eier	Longyearbyen lokalstyre
Askeladd id	136720
Anleggstype	Kraftstasjon

Omfatter

- Tre tanker på brinken ovenfor kraftstasjonen
- Seks tanker på sjøområdet

Status vern, plan og forurensing

I *Arealplan for Longyearbyen 2009-2019* er områdene regulert til fare-/eksplosjonsområde.

I Klif grunnforurensings base er lokaliteten markert som mulig forurenset.

Historikk

Tankanlegget er bygd opp i perioden 1950 – 1998. Tankkapasiteten har økt i takt med utviklingen i samfunnet. Flere virksomheter er kommet i gang og bil/scooter bruk er økt. Alt dette har bidratt til et økt behov for drivstoff.

Konstruksjoner og materialer

Ståltanker.

Tilstand

God stand.

Tilgjengelighet og sikkerhet

Tankanleggene er lett tilgjengelig fra vei. Tankgården i sjøområdet er inngjerdet.

Verneverdi

Anlegget har i hovedsak miljøverdi, mer enn bevaringsverdi og kunnskapsverdi. Bunkersanlegg er en typisk del av et hvert samfunn, særlig i tilknytning til anleggsdrift og havn. De øverste tankene er en kjent del av landskapet i Longyearbyen og har en framtrædende plass på brinken.

Anbefalte tiltak

Tankene bør vedlikeholdes og brukes i henhold til eierens behov.

Bunkersanlegg.

Foto: Arve Kjersem

22. Den gamle rullebanen

Gnr/bnr	22/1
Navn	Den gamle rullebanen
Eier	Store Norske Longyearbyen lokalstyre
Askeladd id	136725
Anleggstype	Rullebane for fly på tundra, flyvrak

Omfatter

- Et område på nordsiden av Gruve 7-veien ved avkjøringen mot Endalen
- Tysk flyvrak like i nærheten av rullebanen

Status vern, plan og forurensing

Det tyske flyvraket er automatisk fredet etter svalbardmiljøloven § 39a. I *Arealplan for Longyearbyen 2009-2019* er flyvraket markert med sikringssone for automatisk fredet kulturminner. Rullebanen ligger i område avsatt til stand/vassdrag med naturlige verdier.

Historikk

Under andre verdenskrig landet tyske militærfly på snødekt område. Det antas at dette ikke ga fysiske spor som i dag er synlig. Tidlig på 1950 - tallet ble trolig landingsplassen

noe forbedret. Hver vår landet postflyet. Det var en stor begivenhet da det første passasjerflyet fra Braathens SAFE landet 2. april 1959 etter at rullebanen var blitt forlenget til 1600 meter. Plassen ble brukt på vårvinteren fram til åpningen av ny flyplass i 1975.

Konstruksjoner og materialer

Trebygninger og kjørespor i terrenget.

Tilstand

Bygninger holdt ved like. Sporene etter hjulene er tydelige.

Tilgjengelighet og sikkerhet

Området er tilgjengelig.

Verneverdi

Kunnskapsverdi

Banen gir innblikk i kommunikasjons og samferdselsforholdene og har samfunnshistorisk interesse.

Opplevelsesverdi

Området har begrenset opplevelsesverdi.

Anbefalte tiltak

Anlegget bør gis passivt vern uten inngrep.

2. april 1959: Det første passasjerflyet lander på Svalbard.

Foto: Svalbard Museums bildesamling / Erling J. Nødtvedt

23. Vestpynten fyrlykt

Gnr/bnr	22/1
Navn	Vestpynten fyrlykt
Eier	Staten v/Kystverket
Askeladd id	136724
Anleggstype	Fyrlykt

Omfatter

- Lykt på trekonstruksjon

Status vern, plan og forurensing

Lykta er fredet i medhold av § 39 a i svalbardmiljøloven. I *Arealplan for Longyearbyen 2009-2019* er lykta markert med sikringszone for automatisk fredet kulturminne, samt område hvor delplan fortsatt skal være gjeldende.

Historikk

Lykta ble satt opp i 1933 av Norges Svalbards- og Ishavsundersøkelser.

Konstruksjoner og materialer

Lykta står på et lite trehus med pulttak som er satt opp på et fundament av trestolper.

Tilstand

God stand.

Verneverdi

Kunnskapsverdi

Lykta er typisk og representerer én av to hovedtyper lykter på Svalbard. Den andre typen er satt opp på et stålfagverk (høyden varierer) med et innebygd rom øverst. På dette er plassert en lykt (eks Isfjord).

Bruksverdi

Lykta er i ordinær bruk.

Anbefalte tiltak

Lykta vedlikeholdes jevnlig slik praksis er i dag.

Vestpynten fyrlykt.

Foto: Sysselmannen / Hilde Arna Tokle Yri

24. Berzeliusriggen

Gnr/bnr	22/1
Navn	Berzeliusriggen
Eier	Svalbard Museum
Askeladd id	
Anleggstype	Oljerigg

Omfatter

- Oljerigg – hus med plattform og boretårn

Status vern, plan og forurensing

I *Arealplan for Longyearbyen 2009-2019* er områdene regulert til serviceområde, næring /offentlig /almennyttig formål.

Historikk

Suezkrisen på 1950-tallet gjorde at oljeleting i Nord-Europa og etter hvert i Arktis ble aktuelt på 1960-tallet. Funn av olje i arktisk Canada gjorde at oljeselskap også vendte blikket mot Svalbard. Til tross for vanskelig tilgjengelighet, mørketid etc. satte de i gang oljeboring i områder som lå i grenseland for teknisk aktivitet.

Oljeleting på Svalbard kom til å pågå i 30 år med større eller mindre intensitet, uten at det ble funnet drivverdige forekomster. At det ikke ble funnet olje, betyr ikke at historien om oljeleting på Svalbard er uten interesse. Etter at Norge ble en oljenasjon, ser det ut til at man har glemt at den første oljevirkomheten på norsk jord foregikk, nettopp på Svalbard.

Norsk Polar Navigasjon A/S drev petroleumsleting på Svalbard på 1960-tallet. Selskapet boret etter petroleum seks steder på Svalbard. Det ble benyttet enkelt utstyr. Selskapets borerigg ble flyttet fra Grønfjorden, hvor den hadde boret fra 1963 – 1967, til Berzeliusdalen i 1967. I Berzelius-

dalen var riggen i periodevis drift opp til 1980-tallet. I 1991 påla Sysseimannen på Svalbard Norsk Polarnavigasjon A/S sin etterfølger Kirkland A/S å rydde borestedet for utstyr. Longyearbyen Bygg og Taxi tok oppdraget og rigg og delene til boretårnet ble tatt med til Longyearbyen og plassert på søppelfyllingen.

Kulturminnevernet på Svalbard bestemte tidlig på 90-tallet at riggen skulle forbli i Longyearbyen og at den skal tilhøre Svalbard Museum. I 2005 tilbød Bergmesteren for Svalbard å plassere riggen på deres tomt i sjøområdet ved siden av Bergmesterens garasje.

Konstruksjoner og materialer

Rektangulær trebygning med platt og boretårn av metall. Står på fundament av oljetønner fylt med sement.

Tilstand

Tilgjengelig for alle. Skal stå åpen. Sikkert montert.

Verneverdi

Kunnskapsverdi

Kulturhistorisk interessant som vitnesbyrd om petroleumsaktiviteten på Svalbard i perioden 1963 – 1994. Interessant med hensyn til teknologi og samfunnshistorie.

Riggen har den eldste og eneste norskproduserte BOP (Blow Out Preventer) – ventilen som eksisterer.

Opplevelsesverdi

Oljeriggen blir et symbol i byen som representerer petroleumsaktiviteten på Svalbard.

Bruksverdi

Riggen kan brukes til ulike arrangementer.

Anbefalte tiltak

Riggen er flyttet inn til Longyearbyen og overtatt av museet. Forfallshekkende til vedlikehold. Bygningen forvaltes for øvrig som del av museet.

Berzeliusriggen.

Foto: Svalbard Museum / ukjent fotograf

Ordforklaringer

Avbygging	Produksjon av kull i en forekomst
Bus (gruvebus)	Gruvearbeider
Continuous miner	Mobil elektrohydraulisk kullbrytningsmaskin
Dagen	Utenfor gruva (anleggene utenfor alle gruveåpninger)
Forbygging	Understøttelse i gruva for å hindre sammenrasing
Heng	Bergarten over kullene og taket i gruveganger/strosse
Hengbolting	Bolter bores inn i "hengen" og limes slik at fjellet "lamineres" og ras forhindres.
Geid	Gruvegang som er drevet kun i kull
Kullfløts	Kullaget i fjellet
Ligg	Bergarten under kullaget og "Gulvet" i gruveganger/strosser
Longwall strossedrift	Produksjonsmetode der kullene tas ut fra paneler mellom tverrslagene – etter at kullene er tatt ut, raser fjellet fortløpende
Mektighet	Tykkelsen på kullaget
Prospektering	Leting etter kull – skjer ved avdekningsprøver hvor løsmasser fjernes der kullfløtsen er anslått å ligge – eller ved kjerneboringer
Rom- og pillardrift	Produksjonsmetode der kullpillarer settes igjen for understøtting – fjellet raser ikke i produksjonsområdene etter at kullet er tatt ut
Skeiding	Utsortering av stein fra kullene – for hånd eller maskinelt
Stiger	Arbeidsleder i gruva
Stoll	Gruvegang med én dagåpning – benyttes til transport av materiell, personell, stein og kull – hovedventilasjonen og elektriske kabelføringer legges her – livsnerven i gruva
Strosse	Produksjonssted i gruva (ikke rom og pillar)
Trallebane	Skinnegang i fjellsiden (vanligst brukt om heisen opp til gruveinngang)
Trommelkuttmaskin	Elektrohydraulisk kullbrytningsmaskin som avanserer ved hjelp av kjetting eller tanntangsystem – brukes i produksjonen på strossa i forbindelse med hydrauliske, selvskridende forbyggingsenheter
Tverrslag	Tunneler som tar av fra hovedstollen til sidene (produksjonspanelene legges mellom tverrslagene)

Kilder brukt i planen

Offentlige publikasjoner og dokument

DAR-gruppen: Gruve 2b, Longyearbyen, Svalbard. Rapport – dokumentasjon 2000

Justis- og politidepartementet: St.meld. nr. 22 (2008-2009) *Svalbard*

Longyearbyen lokalstyre: *Arealplan for Longyearbyen 2009 – 2019*

Miljøverndepartementet: Ot.prp. nr. 38 (2000-2001) *Om lov om miljøvern på Svalbard (svalbardmiljøloven)*

Miljøverndepartementet: St. meld. 16 (2004-2005) *Leve med kulturminner*

Riksantikvaren: *Verneplan for tekniske og industrielle kulturminner* Oslo 1994

Riksantikvaren: *Verneverdier og kriterier Informasjon fra Riksantikvaren* Oslo 1996

Riksantikvaren: *Alle tiders kulturminner – Riksantikvarens vernestrategi* 2002

Bjerck, Hein, Johannesen, Johnny: *Hiorthhamn Kulldrift under vanskelige forhold*, Sysselmannen på Svalbard 1997

Sysselmannen på Svalbard: *Kulturminneplan for Svalbard 2001 – 2010*, 2001

Sysselmannen på Svalbard: *Verneplan for teknisk industrielle kulturminner i Longyearbyen*, 1999.

Litteratur

Amundsen, Birger: *Svart hvitt*

Arlov, Thor B., (hovedred): *Store Norske 75 år, 1916-1991* Longyearbyen 1991

Hoel, Adolf: *Svalbards historie 1596 – 1965*, Bind I-III Oslo 1966/1967

Holme, Jørn (red): *Kulturminnevern Lov Forvaltning Håndhevelse Bind 1 og 2*, Økomkrim 2001

Løkken, Gisle: *Kulturminner i Longyearbyen 1988*, Svalbard museum Longyearbyen 1992

Kvello, Jan: *Om livet i kullgruvene på Svalbard*

Unnerbäck, Axel: *Kulturhistorisk værdering av bebyggelse*, Riksantikvarieämbetet 2002

Westby, Sigurd: *Store Norske Spitsbergen Kulkompani 1925 – 40 og Store Norske Spitsbergen Kulkompani 1940 – 45 dagbøker* Longyearbyen

Arkiver

Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS

Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS Billedarkiv

Sysselmannen på Svalbard

**SYSSELMANNEN
PÅ SVALBARD**

Postboks 633
N-9171 Longyearbyen
Telefon 79 02 43 00
Telefaks 79 02 11 66
firmapost@sysselmannen.svalbard.no